

לקורות היהודים בפראג

בשנות תק"ב-תק"ו.

ספר אגרת מחלת.

הוצאתו לאור

עם הערות ותקונים

אני

אהרן פריימאן.

ברלין.

בדפוס צבוי הירש ב"ר יצחק אישצקאווסקי.

תרנ"ה.

פתח דבר.

עת צרה היתה לעדת בני ישראל בפראג העליוה בראשית המאה הששית
אלף הששי. מהומות ומבוכות מאין הפונות הרתיחו כסיר קרית משוש, עיר מלאה
חכמים וסופרים, וכה אמר ר' זרח איידליין עם הספר (אור לישרים, פראג בשנת
ז'ר"ח בחשך דף כ"ב ע"ג): וגם אנו נאמר שלא נודע שום קהלה קטנה או גדולה
שלקו בהרבה מכות בזמן הקרוב כמו אנחנו שלקינו מהתחלת מנין המאה זו לפ"ק
שאנו קיימין בו, שבאו עלינו הרבה צרות זוגות זוגות דומות זו לזו ותמיד השני
קשה מהראשונה. בתחלה נתינות רבות למלך צרפת ומ"מ הי' לאחדים מידי חדש
בחדשו וכשנסעו מכאן צותה הקיסר' יר"ה לתת לה כפי שנתנו למלך צרפת בבת
אחת ועוד נתינות אחרות וגם כשהי' מלך צרפת בעירנו ואנשי הקיסרית יר"ה צרו
על עירנו באנו במצור ומצוק והיינו ברעב אבל מ"מ לא היינו בסכנת המות כמו
אח"כ שבאנו במצור ע"י מלך פרייסן והיינו באימת מות יום ולילה וכן שללו
ובזו אותנו וכשבאו פעם ראשונה מלך פרייסן ונהרגו שלשה נפשות מישראל
ובפעם השני' כשנסעו מכאן נהרגו כפל כפלים כפעם ראשונה ויותר ממאה נעשו
בעלי מומין וכן נתגרשו ב"פ ובפעם ראשונה לא הי' שנה תמימה ובפעם השני'
נמשך הזמן ג' שנים הי' ק' [— קשה] מהראשונה דאפי' סמוך לעירנו לא היו
לנו רשות להיות לנו לינת לילה וכן שריפת עירנו דבפעם ראשונה שלמה לנו
המלכה יר"ה ההיזק שהי' לנו ובפעם השני נשרף המענדל מארק עד שכמה בעלי
בתים נעשו דלים ורשומ' וכי' עכ"ל שם. ובסוף ספר קרבן נתנאל מונה וסופר
את כל הצרות והתלאות אשר מצאו את עם ד' בפראג. וכמוהו האריכו למעניתם
בני הדור ההוא בספריהם, דוק ותשכח אחד המרבה ואחד הממעיט בהקדמה ל'ם
שנות חיים על משלי ובשו"ת שבות יעקב כ"י ל"ו ובהקדמת הספר אלי' רבה על
מסכת וכמבוא לשו"ת מעיל צדקה¹).

אמנם מחבר ספר אנרת מחלת, אשר אנכי נותן לפינד היום, עין בעין ראתה
את הלחץ זו הדחק וגם עליו עבר כוס בהיותו בקהל עם ד' בתוך המנוים, ובעוד
דמעתו על לחיו והנה קסת הסופר בידו לבאר בפרשות את כל הצרות הרבות

¹ ואת כל האמור עם הספר ע"ד המאורעות והמקרים שנתהו בימים ההם תמצא להלן
בפנים הספר בההערות אשר בשולי היריעה.

והרעות אשר מצאום עת כי יצא הקצף מאת ד' ובמר נפשו נשא נהי ונהי על כל הקורות אותם בימי הזעם.

המחבר.

שם המחבר הוא ר' בצלאל בן ר' משה ברבי יעקב הלוי, כאשר כתב בעצמו בפתיחה לחלק שלישי מספרו זה, כפי שתמצא להלן בדרך 44 והוסיף שם לאמר שהוא חוטר מנוע ר' יהודא ליווא בר בצלאל. אמנם שם משפחתו ברנדים לא נשא שם על שפתיו וכן לא הזכיר מקום מושבו בומסלא, אשר כהן שם פאר בתור אב"ד ור"מ, לפי שעדיין לא עקר דירתו מפראנ בעת אשר חרת דבריו עלי לוח ונכתבו בספר. והיא שגרמה לאיזה מחכמי זמננו, שנעלם מהם שמחבר הספר אשר לפנינו הלא הוא בעל המחבר ס' צידה ברוך²). ואמה נכון הדבר שכן הוא, לפי שמפורש יוצא מפי בן המחבר ר' ברוך בשער הספר צידה ברוך שהוציא לאור, והיא מחברת אביו, ר' בצלאל ברנדים זצ"ל אב"ד דק"ק בומסלא בן זקיני הגאון הגדול המפורסם מהר"ם זצ"ל אב"ד דמגענצא בן הרב הגאון המופלא מהו"י יעקב אב"ד דק"ק זאריק במדינת פולין נכד אר"י דבי עילאה ותתאה הגאון המפורסם רשכבה"ג מהו"י יהודא ליוואי בר בצלאל הנקרא בפוסקים מהר"ל מפראנ"י. ונוסף לזה תמצא להלן בדרך הנ"ל שמוכיר שם שם מחותנו ר' שמואל הלוי ושם אשתו מלכה, וככל הדברים האלה וככל החזיון הזה המצא תמצא בהקדמת ספר צידה ברוך.

אם כן איפוא דעת לנכון נקל לחקור אחרי קורות חיי המחבר, לידע ולהודע מהנוגע לתולדותיו ופעולותיו וסעיפי וענפי משפחתו ולברר מקום משכנו והזמן אשר שמש בקדש. ואתה הסכת ושמע פקח עיניך וראה במגילת יוחסין אשר הועתק בפראנ ע"י הרב מ' מאיר פערילש ספרא וריינא דשם ונדפס בזאלקאווא בשנת תק"ה ותמצא, כי בת היתה לו להגאון ר' יהודא ליווא בר בצלאל וניטולי שמה והיא היתה נשואה להמופלג בתורה ובחסידות ראש וקצין ומנהיג פרימוס בקהל פראנ מ' שמעון ברנדים הלוי ז"ל והוליד בן חסיד מאוד וגם הוא הי' ראש ומנהיג ונקרא ר' שמואל ברנדים והוא הוליד את החסיד המופלג בתורה אשר כל ספר הרא"ש שבכל הש"ס הי' חוזר על פה מ' שמעון ברנדים הלוי ובנו רב גדול ומובהק מ' יעקב ברנדים הניח אחריו שלשה בנים זרע בירך ד'. האחד מ' נפתלי הירץ סג"ל אשר נר סמוך לק"ק מיץ והשני התורני מ' שמואל סג"ל תושב ק"ק פיורדא והשלישי הכי נכבד הרב הגדול ברורו מ' משה ברנדים סג"ל, הנקרא בפי כל ר' משה חריף, והוא לקח את בת הרב ר' ברוך סג"ל

² ושגיאות מי יבין במ"ע מאנאמטשריפט XXXIV צד 272 שבטעות נכתב שם שם המחבר ר' משה בר' בצלאל תמורת ר' בצלאל בר' משה, ואף החכם קויפמאנן במחברת לחג היוכל של החכם גרעטץ צד רפ"ב הערה ז' והחכם המנוח גרינוואלד בלוח לשנת תרמ"ד שנדפס ע"י פאשעלעס בפראנ שגו ברואה!

דרשן באויסטרליין לאשה והוליד ממנה שלשה בנים. שם האחד ר' נבריאלי (עיין האק משפחות פראג דף נ"ז) שנהרנ על קידוש השם ביום גבר האויב ותבקע העיר ע"י הפאנדרויך (כמבואר להלן דף 46) ושם השני ר' יעקב אב"ד ור"מ בק"ק דארמטשטאדט ואח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק האמס, גייליך ובערג ומקום משכן כבודו בדיסלדארף (עיין במ"ע מאנאטשריפט XXXVII צד 391). והשלישי הלא הוא ר' בצלאל ברנדיס, אשר עליו אנו דנין³).

ור' משה חריף הנ"ל מלא מקומו של ר' שמואל עלי יששכר בערמאנן שנפטר בשנת תס"ט⁴) בתור אב"ד ור"מ דק"ק שנייטוך ואנפי' ומשה נטה אהלו בק"ק פיורדא (עיין במאנאטשריפט שם צד 389) ובשנת תע"ז נתקבל לאב"ד דק"ק בומסלא, שמה ישב על התורה ועל העבודה כשש עשרה שנה, עד בואו לכהן פאר במגענצא, במקום אשר נהג נשיאותו ברמה ל"ד שנה ונתבקש שם בישיבה של מעלה זקן ושבע ימים בכ"ז סיון תקכ"ז לפ"ק [= 14 יוני 1767 למספרם].

ומשה זכה וזיכה את הרבים והרביץ תורה בישראל ותלמידים הרבה באו אליו לשאוב מים חיים ממעין חכמתו העמוקה והוא הי' דודו ורבו של הגאון ר' יעקב הלוי ברייטבארט אבד"ק מיץ שנתגדל בביתו והי' גדול בתורה והריף מפורסם ואף הגאון הקדוש ר' יצחק אייזיק מדוקלא, אשר ישב על כסא הרבנות לערך נ"ז שנה (ותמצאנו בלוחות העדות) יצק מים על ידו. וברוב עיונו והידוד שכלו חיבר ספרים רבים ונכבדים, אמנם לא זכינו להנות מאורם, אך זעיר שם זעיר שם תמצא מחידושיו בס' צידה ברוך דף ג' ע"ב ושם ברף ט' ע"ב וכו' ורובי תורתו עוד המה בכתובים בעקד הספרים אשר לבית מדרש הרבנים בבערלין, אשר היו למראה עיני, ה"ה סי' 21 חידושי הלכות על מסכת כתובות וגיטין מחזיק 418 דפים, סי' 32 ליקוטי דרושים ופשטים מחברת בת תכ"ז דפים, וסי' 33 חידושי הלכות על סדר מועד ונויקין, ה"א מחזיק קפ"ה דפים וה"ב תצ"ח דפים כולם בתבנית 4⁰ 5).

ועתה נפקח עין להתחקות על קורות ימי חייו ר' בצלאל ברנדיס, מחבר הספר אשר אנכי נותן לפניך היום, הנולד בבומסלא סביב לשנת תס"ז⁶). וילך הלך וגדל להרבות לקח להרוות נפשו השוקקה לתורת ה' ויהי חלקו מיושבי בית המדרש של הרב ר' יעקב קעלין מבומסלא, ובס' צידה ברוך דף נ"א מזכירו לשבח ולתהלה. ותהי לו לאשה בתו של ר' יעקב מנ"ש, שנפטר בכ"ז אב תק"ה (כאשר תמצא להלן ברף 41) ויהי כאשר מתה עליו אשתו הראשונה ויקח אחרת תחתיה ושמה

³ הביטה וראה בלוח למגלת יוחסין שבס' יונגבונצלויער ראבבינער להח' גרינוואלד צד ט"ו.

⁴ אודותיו עיניך תחזינה מישרים במ"ע: צייטונג פיר דיא געשיכטע דער יודען אין דייטשלאנד שנה I, צד 391 ובמומורבוך של עדת פיורדא צד 41 ונוסח המצבה שלו תמצא בספר הביבליאטעהקא העבראיקא להח' וואלף IV.

⁵ והכתבי יד הנמצאים ברשימת נייבויער סי' 764—761 אולי גם אלה נצר מטעי ר' משה חריף מעשה ידיו להתפאר, אמנם כעת אין לאל ידי לברר הדבר טרם שמתו עין עיוני עליהם.

⁶ ושגגה יצאה מלפני הח' גרינוואלד בספרו: יונגבונצלויער ראבבינער צד 14 שמצא כתובת במפה לס"ת וע"פ חשבונו נולד ר' בצלאל בשנת תפ"ז, ושבוש הוא. כבר הראנו לדעת שבשנת תק"ג נשא אשתו השני' ועינינו הרואות להלן ברף 41 שבשנת תק"ה כבר היו לו בנים גדולים. צא ולמד שע"פ דעת הח' גרינוואלד הי' בימים ההם בן שמנה עשרה לחופה!

מלכה בת הרב הגדול המפורסם הנגיד והטפסר, גדול הרוה, תורה ונדרלה במקום אחד מויה שמואל הלוי ליש רב בכיהכ"ג קלויון עיר פראג המעטירה, נכד הגאון המפורסם מויה וואלף שפירא זצ"ל אב"ד במדינת פיהם בן הגאון המפורסם רשכבה"ג מויה אהרן שמעון זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק פראג והמדינה יע"א" (לשון בן המחבר בהקדמתו לס' צידה ברוך, ובדף כ"ז שם קרא לבני ולמספר עלי פטירת המיו) ואת שם חמותו מ' חיילה זכר לטובה (להלן דף 54) ותלד לו מלכה שלשה בנים (עיין להלן דף 41) אשר שם האחד ר' אביגדור צבי (ובספר צידה ברוך דף א' ע"ב ודף ט' ע"א הביא חידושים משמו) ובדמי ימיו עורנו באבו נקמף בלא עתו. ושם השני ברוך יהודה, הוא אשר הוציא לאור ס' צידה ברוך⁽⁷⁾.

ור' בצלאל ברנדים נטה אהלי אפדנו בפראג והוא עורנו צעיר לימים, והוא הכיר והוקיר את הרב ר' דוד אפפענהיים שנפטר בשנת תצ"ו, ולהלן תמצא שמגדלו ומפארו ומהללו ברוב תשבוחות, ומקום משכן כבודו הי' סמוך ונראה לביהכ"ג קלויון (עיין להלן דף 58) ואפשר שהיתה דירתו בבית אשר דר בו מקדם שאר בשרו ר' אפרים בר' צבי, שהי' ספרא ודיינא בבית דינו של ר' שמשון ווערטהיימער, אחרי שובו מקרית הכירה ווינא לשבת בעיר מולדתו פראג המעטירה, (מ"ע מאנאטשריפט XXXVII, צד 383) ואף ר' משה אביו של ר' בצלאל בא בפעם בפעם עירה פראג בהיותו עוד אב"ד ור"מ בבומסלא, (עיין במ"ע הנ"ל צד 385) וטרם שומו לדרך פעמיו לשבת על כסא הרבנות במגענצא לקח חבל בשמחת בנו בחג יום כלילת אפריון של ר' בצלאל עם מ' מלכה בת ר' שמואל הלוי בחדש אלול תק"ג, (כמבואר להלן דף 49) אמנם לא ארכו הימים ויעזוב ר' בצלאל איתן מושבו בפראג, ומתוך דבריו להלן בדף 41 נראה שהתנורר בני תמוז תק"ה בעיר אינער לחוק כריאותו, וזמן לא כביר דר בני"ש אשר במדינת מעהרין, ובעת ההיא שרדו ויבזו הקרואטים את ביתו אשר בפראג (כמבואר להלן בדף 42).

ואולי מתוך עניו ומרודו נאליץ לעזוב מקומו וילך הלוך ונסוע עד אשר בא בחדש אדר תק"ה (עיין להלן דף 60) אל מקום משכן אביו ר' משה חריף למגענצא ונתעכב שם ימים רבים ובפירושו אתמר להלן דף 48 שעוד בשנת תק"ט הי' סמוך על שלחן אביו שם, ומאו אשר נתקבל הרב ר' משה חריף לאב"ד ור"מ במגענצא ישבו בבומסלא שבע שנים באין מנהל ומורה דרך, עד אשר שמו עיניהם על ר' בצלאל ויבחרו בו בשנת תק"י למלאות מקום אביו לשבת על כסא הרבנות ויקבלוהו באהבה וברצון וישב השקט ובטח בתוך קהל ועדה, לתורה ולתעודה, עד אשר נאסף אל עמיו ביום ז"ך סיון תק"ך לפ"ק⁽⁸⁾.

(7) והוא הי' דיין בפראג וחבר ספר לשון הכמים ב"ח ליקומים על ש"ע או"ח וי"ד שנדפס בפראג שנת תקע"ה ועיין בהקדמתו שם.

(8) ותשואות חן חן להרב החכם ד"ר באנדי אשר הואיל בטובו להודיעני פרט השנה שנפטר בה ר' בצלאל כפי שמצא כתוב במימורבוך אשר לעדתו מגענצא: ולא נמות לפ"ק. החכם גרינוואלד העלה בספרו הנ"ל צד 16 ע"פ מה שמצא כתוב שנפטר בשנת 1767. ומאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני!

הספר.

הספר הזה, אשר פי המחבר בעצמו בשם אנרת מהלת יקבנו (בשער הספר ולהלן בדף 43, אמנם בדף 48 בשם אנרת בקורת יכונה!) יפרד והי' לשלשה חלקים (כמבואר בשער הספר): החלק הראשון יתאר לפנינו את כל המקרים שנתהוו בשנת תק"א עד שנת תק"ג, וזהו תורף דברי הימים בדבר המלחמה אשר היתה אחרי מות קארלוס הששי קיסר אויסטריא ובתו מאריא טהערעזיא ירשה נחלתו. — ובחלק השני יספר לרור מה פעל אל משנת תק"ד והלאה, בימים אשר צרו הפרייסן על פראג וילכדוה, ואח"כ בעת אשר באו הקרואטים על העיר למחר שלל חש בנ, והאחרון הכביד בזמן חירום ונירוש היהודים מפראג, וכפי הנראה לא העביר המחבר המועד, כי אם חיש מהר רשם בכתב אמת את אשר ראה או ידע מכל הנעשה בזמנו ובעתו, ודבריו איפוא על אדני האמת והצדק הטבעי. — ובחלק השלישי ישוב וינופף את ידו עוד הפעם לקבץ כעמיר גורנה את כל המאורעות והתלאות אשר קרו ויאתיו על אחב"י בימים ההם בזמן ההוא. והחלק הזה יפה עשה המחבר בעטו אבל לא בעתו, כ"א בשבתו בכית אביו במגעצא משנת תק"ה עד שנת תק"ט וימצא נוחם לנפשו אחרי כי ירד פלאים בכתבו וזכרונותיו על הספר בדיו למען יעמדו ימים רבים, (עיין להלאה דף 48 ושם דף 60).

ובחלק הרביעי — אשר המצא ימצא בספרנו זה וכולל דברי ימי קרית פראג בשנת תקי"ו — לא חלו בו ידי ר' בצלאל ברנדיס כי אם הוא הוספה מאוחרת אשר נתוספה על ידי סופר אחר; ומבלעדי סגנון לשונו, אשר בלעני שפה ידבר ומוכח מתוכו שלא ראי זה כראי זה שיצא מיד המחבר בני החלקים הראשונים — הלא ידענו בבירור שמשנת תקי"י והלאה ישב ר' בצלאל על כסא ממלכתו בבומסלא, ואיך יכלכל הסופר דבריו במשפט על כל פרט ופרט באריכות דברים ובספור רחב אם לא שראה בעיניו את אשר פלטה קולמסו. וזה לך האות כי לא רוח ר' בצלאל דובר בו ומלתו על לשונו בחלק הנכחי.

עוד רגע אדבר אודות הכתב יד אשר מצאתי דאתא לידי פה פראנקפורט ע"נ מאין בבית אוצר הספרים אשר להעיר, ואנכי נקרא נקראתי מטעם ראשי העיר להיות סוכן על בית האוצר הלזה, עצם הכתי המקורי נמצא באוצר הספרים בווינא מצוין במספר 134 ע"פ רשימת הח' מיללער אשר עודנה בכתובים⁹). וכבר התעורר החוקר הנעלה ר"א הרכבי על הכתי הזה אשר ראוי להוציאו לאור עולם; ראה בהמוכר לשנת תרל"ה צד 46—45. ובשנת תרכ"ז עלה במחשבה לפני החכם המנוח ר' נחום ברילל להביאו בקהל ובהשתדלותו נעשתה עבורו

⁹ וזאת לדעת, כי ההעתקה אשר לפני מלאה היא טעויות ושבושים עד למכביר, ורבים מהם תקנתי בפנים ולא ראיתי צורך להעיר על זה, כי התקונים הם רק בלשון המחבר (כמו שהוא לפני בההעתקה המשובשת), ולא בתכנו. ואמנם נשאר עוד שבושים רבים במקומות, אשר נחוץ הי' לשנות את לשונו של המחבר מכל וכל, לו באנו לתקן את דבריו.

העתקה מהכת"י הזה, כמו שכתב בעצמו במ"ע מאנאטשריפט XXXIV צד 272, אמנם לא בצע אמתו ולא עשה את אשר זמם מרוכ טרדותיו בעבודות אחרות במקצוע התורה והחכמה, ולא הי' סיפק בידו לעשות הערות ותקונים והנהגות לגוף הספר ולחקור אחר קורות ימי חיי המחבר ולברר מקום משכן כבודו. אבל כדרכו מאז להאציל לזולתו מאשר חננו אלהים ולעמוד לימין כל דורש חכמה ושוחר תוש"י נהג בו טובת עין ותרנם את הספר כלו מראשו ועד סופו בלשון אשכנזית ושלה את כיאורו הזה ב'י' לחדש ספטעמבער 1884 למספרם אל החכם גרינ-וואלד ביונגבונצלוויא, אשר רחש לבו דבר טוב כעת ההיא לחבר ס' דברי הימים לבני ישראל במדינת ביהם (ובין תבין את אשר לפניך במ"ע יידישעס צענטראל בלאטט 1885 דף ד' הערה ז'). והתרגום הזה עודנו מונח כעת באמתחות ספרי המנוח גרינוואלד. ומי יתן והי' לפליטה ויצא מאפלה לאור עולם, ולא יהיו מעשי ידיו של החוקר הנכבד טובעין בים הנשיה.

פה פראנקפורט ע"ג מיין

כ' למכ"י לסדר בזאת יבא אהרן ביום שנתלו בו המאורות לפ"ק.

אהרן פריימאן.

אגרת מחלת

כולל

כל גזירות המצור על העיר פראגה וכל אשר לפני ישראל בימים
האלה בימי המלחמה הכבדה והנוראה

בשנת תק"א לפ"ק

וגם גזירות אחרי הלכדה ואחרי בואה שנית תחת ממשלת אוסטרייך
ומכולן הצילנו ה' ברחמיו ובחסדיו עד לאין קץ.

בשלשה חלקים.

כתוב זאת זמרון בספר לפ"ק¹.

וידי בשנת תק"א בחדש מרחשון כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צרה מה צרה היתה הקול נשמע לא קול אורה ולא קול שמחה קול יללה ויבבא שמת אדונינו החסיד הקיסר קראלוס הששי בעיר ווינא י"ח תשרי תק"ל למספרם כ"ג אקטובר 1740 והקדים הקב"ה רפואה למכה שהחסיד הקיסר הנ"ל ראה שאין לו זרע אנשים ושלא תבוא המלכות ומדינות ירושות לידי זרים עשה בתו הגדולה בחכמה ובנוי ובמעשים מאירע דרעו²) אשר נשאו וקימו וקיבלו עליהם לבת יורשת בכל מדינות מלכותו בהסכמת מלכות ושרים רבים ובכבוד כאשר באמת נמשחה לערץ הירצגין בעיר ווינא ובכל מדינות איסטרייך ואנשי הגר הסמוכים לה הכתירו אותה והיה בעיר ההיא ובכל מדינות מלכותה ששון ושמחה. ובתוך איזה חדשים³) יצא המלך פרייסן בהיל גדול למדינת שלעסיא וכבש העיר גלוגא ואחר כך העיר מלוכה ברעסלווי עם רוב המדינה והעעירות הנ"ל. בימים ההם שמענו קלא דלא פסיק ששלשה המלכים צרפת, פרייסן, וזאקסן, ודוכס פייריין עמדו על גבול. ארצם עם חילות גדולים ולא נודע להיכן יפנו דרכם אם למדינת איסטרייך או למדינת פיהם ולא היו ימים מעטים ניכרים מתוך מעשיהם שרוצים לילך על מדינות פיהם ובקיץ שנת תקא"ל כבש מלך צרפת עיר לינץ באיסטרייך וצוו הקצינים מנהיגים קהל פראג בצירוף ב"ד מו"ש⁴) בר"ה תקב"ל להכריז בכל בתי כנסיות באיסור נמור שלא להלביש איש ואשה ביום טוב אלא בגדי שבת וגם בחול אסרו להלביש שום בגדי כסף וזהב ובש"ת שלא להוציא מן ההיכל לסבב הרבה ס"ת ולא ילך התן אצל הכלה כנהוג אפילו ביום גם הוכרוו בעיר פראג בכל שלשה מקומות שיומינו ויכינו צרה ומוזן וכל מיני מחיה הן נימולים והן אינו נימולים שלא יהיה רעב כשתבוא העיר ח"ו במצור. ומי שאין ביכולתו להיכן יפנה לדרכו חוץ להמקום פראג. הי תשרי התחילו היהודים לעשות סוללות וטרם האיר אור הבקר הי' הולכים בעלי מלחמות בתופים לעורר האנשים ההם גם העמידו ובררו קציני קהל ארבע שופטים וממונים להשגיח על עושי מלאכות הנ"ל ובערב יום הכפורים הנ"ל היו הולכים היהודים עד חצי היום וכל פעם ביום א' הואיל שלא הלכו בשבת קדש היו

¹ רבי זאי זכרון ב' ר' = 501.

² Maria Theresia

³ כמ"ז לח' דיצימבר 1740 עבר קיסר פרידריך השני את הגבול עם חמשה ועשרים

אלף איש.

⁴ בית דין מורים ושופטים.

הולכים שלש מאות יהודים להשלים יום השבת ויפוצו העם בארבע רוחות העיר למלאכת סוללות הני"ל. בליל ר"ח חשוון הני"ל נראה כוכב גדול וזנבו הולך מקרן מזרחית צפונית עד קרן צפונית מערבית כדמות אש מתלקחת ושביבים ונונה להם כאור הלבנה בחצי חודש ואצטננות בשרו אותו לרעה על מלחמה גדולה ובאמת בשנה הזאת נתעוררה מלחמה גדולה ועצומה אשר מלך פולין⁽¹⁾ ודוכס פיירין בקשו לירש מדינת המלכה יר"ה.

עריח הני"ל התחילו משמרות בקהלתנו בכל לילה מ"ם בעלי בתים ע"פ הגורל ומי שנפל הגורל עליו הוצרך בעצמו לילך ולא היו רשאים לעמוד אחר במקומו אפילו היה למדן או קצין ונתחלקו לשמנה מקומות ברחובותינו והחשובים שבהם היו יושבים בכית ר' פייכיל ברבירד והמפתחות משערי רחובותינו בידם ושני פעמים בלילה היה הולך הקומיראנד⁽²⁾ בעצמו שבהם בכל רחובותינו לראות על המשמרות בעלי בתים ולהשגיח על קהלתנו.

י"ט חשוון תקכ"ל צוה ב"ד מו"ש לומר בכל יום בכוקר לאחר תפילת שמונה עשרה סליחה זכור ופעם אחד ודוי וענינו ומי ששענה וביום ב' וה' והוא רחום בקול רם ולפעמים בערב קודם תחנו' אבינו מלכינו ולאחר התפילה יוד קפישל תהלים ובכל יום ויום התענו ע"פ הגורל ח"י אנשים ויאספו בב"ה אנ"ש⁽³⁾ לומר סליחות ותהילים ובערב קודם התפלה ג"כ תהילים. והגורל נעשה ע"פ הרב הדרשן מוהירר יונתן אייבשיץ ובכל יום היה הולך שמש אחד להודיע לכל אחד שיהא מוכן להתענות ביום מחר ולבא לב"ה אנ"ש לתפלה.

ביום ג' כ"ח מרחשון תקכ"ל הי' נשבעים הבהורים הנקראים שטודענטמן להיות מוכן ומוזמן למלחמה ובחרו להם ראשים והלכו עם כלי ויין וברגלים ובחופים כמו שארי בעלי מלחמות ובית שמירה שלהם היה בנגד השוק במקום שהרופאים יושבים בדינם הנקרא קארלינג⁽⁴⁾ ונפלה חרדה גדולה על בני קהילתנו להיותם תמיד מבקשים רעתם כ"ש עתה שניתן רשות למשחית ח"ו אבל בחמלתו ית' התפשרו קציני הקהל עמהם ונתנו להם על הכובעים שקורין מאשין ממשי תכלת ולבן ולראשים שלהם מזהב ונהפכו מאויבים לאהבים ועשו שמירה מעולה על השוק טענדעלמארק⁽⁵⁾ וישבו לבטח ואלו כל הימים דיו א"א לכתוב באריכות הנם הגדול שעשה השם ב"ה לקהלתנו בזה.

יום ד' כ"ט צוו קציני קהל להכריז ברחובותינו שלא יקנו בשר שור לא יותר כי אם בעד ז' צ"ל ובשר כבשים בעד ה' צ"ל שהמלכה עשתה הנחה על הבשר מכל ליטרא אחד צ"ל ממה שהיה מקדם במדינתנו והגביר ר' מישל ייטלש⁽⁶⁾ ר"ה הי' מקציני קהל נחמנה להשגיח על זה ויבואו איוה אנשים קצבים מרכי ביך עם בניו ואחיו שמואל בכית הגביר ר' מישל ייטלש הכל בחימה שפוכה ממש כאלו רוצים להכות וקרא הוא בעד החלון על השמורה וכאשר באה השמורה

(1) August Kurfürst von Sachsen שהיה גם כן מלך פולין.

(2) Commandant

(3) Altneuschul

(4) Carolinum

(5) Tandelmarkt

(6) אודות Michel Jeiteles עיין Hock משפחות ק"ק פראג צד 168 סי' 7717.

דחפו הקצבים הנ"ל לבעלי מלחמות ושכרו כלי זיון שלהם ונשמע המעשה הזה להראש טיטול יענראל אנילוויי) וצוה מיד שילכו עשרים איש מלחמות לחנות הקצבים הנ"ל שישמרו הבשר שלא ימכרו ושמנה עשר הוסארין לבית קציני קהל עד שהוצרכו בעצמם לחפש אחר הקצבים הנ"ל ולמסור אותם ביד מבקשי נפשם מפני פחד ובהלה גדולה שהיו בקהלתינו שלא יכוזו ההוסארין את רחוב היהודים ומיד רוכבים עמם לבית אסורים על קטן מקום בחרבם שלהם כמו חיובי מיתות ונתנו עליהם ברזל בידם וברגלם ובאותו יום לא הלכו על השוק מענדעלמארק והיינו ממש סגורים ועיי פעולות גדולות כמה שבועות מקציני קהל והרב ר' יונתן אייבשיץ השתדלו שנתנו איזה מאות זהב קנס ופטרו אותם ב"ה מתפיסת.

ביום ה' ר"ח כסלו תק"ב ראו קציני קהל שהמשא גדולה א"א להם לשאת זה שנולד בכל יום ויום חדשים לבקרים בעתים משונים הללו לברם ובחרו להם בכל שני רחובות יהודים שלשה יחידים סגולה ומובחרים באותן רחובות שיסייעו להם לכל דבר שיהיה מה שיהיה מהצורך ע"פ יצאו וע"פ יבואו ונתנו להם מקל ורצועה כפי ראות עינם.

יום ו' ב' כסלו תק"ב היה נשמע שחיל צרפת וזאקסן ופיאריין הם קרובים לעיר פראג ויפקירו השררות שהיהודים יהיו על סוללות העיר הנקרא שאנצין ביום ובלילה על השמירה כמו שאר העם לסייע אצל הקנים הגדולים הנקרא שמוק²) ובשבת קודש ע"פ שתדלנות מקציני קהל שכרו הקומיסארן יחידים סגולה הנ"ל מאה אינם נמולים במקום יהודים הנ"ל.

א' ד' כסלו לאחר חצי היום היה קול רעש כאלו החיל בא על עיר פראג והלכו בתופים בתוך העיר שיהיו כל איש שולף חרב מוכן על הסוללות והיתה מהומה גדולה וצוה הב"ב קומיסיאן להעמיד לפני הבתים ועל העלויות בקנס גדול חביות עם מים גם העמידו מאה יהודים על ג' מקומות בבית העצה ובתוך הקארלינין לשמור מן השריפות ח"ו והיו היהודים בצער גדול בעיר.

יום ב' י"ב כסלו הפקירו השררות דעפוטאציאן יר"ה להעמיד כל המשקולות ופעמונים בבית הפילחם ושלחו גם לקציני קהל להעמיד זאנער³) ברחוב היהודים בקנס החריות מהמשקל ולא נשמעו מאותו היום הקולות הנ"ל בכל המקומות כלל וכלל.

בליל שבת קודש י"ז כסלו היה בדעת חיל הנ"ל כאשר שמענו מהם לבוא לעיר על ידי זריקות קטב גדולות וקטנות ולרוץ בסולמות על חומת העיר וספרו לנו כמה וכמה בעלי מלחמות מהנ"ל שנתן להם הראש יענעראל מואקסן שמו וויישבאך⁴) לבו ולשלול עיר היהודים כמה שעות ומפני רוחות גדולות מאוד באותו לילה נתחרטו ולא באו עד מוצאי שבת קודש שלאחריו

.General Ogilvy ⁽¹⁾

.Feldstück ⁽²⁾

Podiebrad, „Alterthümer של בית העצה עיין על זה Uhr ⁽³⁾

der Prager Josefstadt I. Aufl. 58 f.

Weissbach היה שם הגענעראל מואכסן, לא Weissenbach כאשר הוא מ

במכתב העתי III 146 „Oesterreichische Militärische Zeitschrift“ ושם נמצא ג"כ

המאורעות וכבישת פראג מכוון עם שלנו.

ובתחלת הלילה באו הרבה אנשי מלחמות ברחובותינו ובקשו בפקורת היענראל מיטול אנילווע איזה מאות יהודים על הסוללות למלאכה ובאם לא, ישלח הוסארן שיבוזו רחוב היהודים והיתה טהומה ובכיה גדולה והרב ר' יונתן קם ממטתו ורץ וצעק אחי ובני לכו עמהם לשלום בשביל קהלתנו ותהיו מוכנים ומוזמנים לעה"ב גם היה באותו הלילה ר' יצחק סג"ל אויסטרליץ¹) ראש לשומרי הלילות ברחוב היהודים והלך בעצמו כמה שעות עם עוד איזה בעלי בתים בכל רחובות להשגיח בהשגחה מעולה על כל קטן וגדול ואחר חצי הלילה שראה שנשתנה הלילה הוה מכל הלילות וצוה המשרתים לעורר הרב ר' יונתן וקציני הקהל וכל בני קהלתנו בהשכל בלי בהלה משנתם ולהסיר החנות ברחובות ושמענו קול גדול מקנים גדולים עד שעה ה' באו היהודים לאחדים ברץ אחר רץ לביתם מהסוללות וכמה נפלו בחולשת בביתם מחמת בהלות ואמרו שבאו חיל צרפת וזאקסן על ידי הסולמות על חומת העיר בשני מקומות נגד זאנדר²) ונייא שאהר בשעת זריקת הקנים הגדולים נגד שער ראטשיץ³) ומווישראט⁴) ובראש עלו יענעראל ווייטבאך עם החיל זאקסן עד חצי גופם בעבר הנהר והלכו על השאנצין בסולמות על שער חדש והראש ווייטבאך נפל עם עוד איזה ראשים בעלי מלחמות מן הסולם ומת ע"י זריקת הקנים מהשאנצין⁵) ושאר בעלי מלחמות עלו על החומות בסולמות ופתחו השער החדש⁶) וכמה בעלי מלחמות שמצאו על החומה המיתו והרבה בעלי מלחמות הפשיטו לבושיהן ושבו מהם כמה מאות וביהודים לא שלחו ידם ואמרו להם לכו לבתיכם וכששמעו ברחוב היהודים שבאו ביד חזקה אל העיר ויכריזו ברחובותינו לילך לבית הכנסת ולומר תהלים ובשעה וי"ו בהשכמה באו כמה רכבים אל רחוב היהודים ובקשו לחם ויין שרף והלכו עמהם יהודים המדברים בלשון צרפת ונתנו להם לאכול ולשתות ואמרו ליהודים אל תיראו ואל תפחדו כי המלך צוה עליהם שלא יגעו בנפשות הן באינם נמולים ובנמולים ובכוה לא שלחו את ידם והלכו לבתי כנסיות להתפלל סליחות ותהלים והיינו נותנים שבת והודאה להקב"ה שעשה לנו נסים ונפלאות הן בהיותנו על הסוללות שלא נהרג ושלא ניזק אחר מאתנו והן כשנלכדה העיר אל יעזבנו ואל יטשנו א' אליקנו אמן.

וביום א' חיי כסלו תקכ"ל בא ראש אחד עם איזה בעלי מלחמות לקציני קהל בפקורת הראש של המלך צרפת שיהודים יתנו תיכף שכר (שני 1). אלפים הגרים שלא יבוזו רחובות היהודים באם לאו יפקרו לבעלי מלחמות שיבוזו עדיין והעמיד על השלחן המשקולת שלו שקורין אוהר ונתן להם לכל יותר שני שעות על זה והביאו להראש הנ"ל הסך שני אלפים הגרים הנ"ל בזמנו נ"כ הנ"ל צוה הראש של מלך זאקסן ליתן לו ארבעה אלפים הגרים שלא יבוזו רחובות היהודים

¹ עיין Hock משפחות צד 6 סי' 2157 יצחק בנימין וואלף בן מו"ה אהרן נפטר ניסן תקכ"ב.

² אולי צ"ל Reichsthor במקום Sandthor.

³ Hradschin.

⁴ Wischerad.

⁵ ע"י שם צד 146 „Oesterreichische Militärische Zeitschrift“.

⁶ Neuthor.

ושלח תיכף אחר איזה שעות שלשים איש מלחמות עקסיקוציאן לקציני קהל וביום ב' עוד שלשים איש ויום ה' עוד עד שהי' למו . . . למאה והיו הוצאות גדולות באכילה ושתייה מלבד מה שהוצרכו ליתן לכל א' זהב בכל יום ועל כל זאת תפסו הרב מוהר"ר יונתן¹) עם איזה מקציני קהל לשמירה על מקום ישן ולא הניחו שום אדם לבא אצלם עד שהוצרך ליתן להם ג' אלפים הגרים בלי הוצאות לראשים שלהם כמה אלפים זהב ופטרו אותם מהתפיסה ולקחו העקסיקוציאן מעיר היהודים והצרפתים כתבו ב' איש מלחמות כנהוג לבית השמירה ברחוב פנחס שיתנו השנחה על עיר היהודים גם לא הניחו שום יהודים שילכו בקריו ומאנטיל אפילו ברחוב היהודים מפני שהיהודים אינם נוהגים כן במדינתם. תוך ימים מועטים הכריו בשלשה מקומות העיר שיקחו המעות של צרפת הרטים שלהם בעד שני זה: כ"ד צ"ל ג"ק והגרים בעד ארבע זהב ט"ו צ"ל ולא ראינו מטבע קטנה ממש כמקדם עבור זה היה המשא ומתן מהיהודים הלך וחסר וכמה קטמות ומריבות היו בכל יום שאם אחד היה קונה דבר מועט אפילו מאכילה ושתייה היה נותן מטבעות גדולות הנ"ל ולהרבה בני אדם היה להם הזיקות גדולות על ידי זה בעונותינו הרבים.

יום כ"ח כסלו תקב"ל רכב שר אחד ועמו חיל גדול רכבים מחיל פיארין בתופים ובחצוצרות והכריו שהדוכס פיירן נמלך למלך על פראג וכל מדינת פיהם זביום ה' שלאחריו קודם חצי היום רכב המלך פיארין עם כל שרי מלכות בכל השלשה מקומות ולאחר חצי היום הורה בקני שריפה הגדולים שנקרא פריירן שום במבצר המקום לכבוד המלך זביום ב' בטבת נשבעו אנשי המקום להמלך פיארין למלוך עליהם²) והושיב אחר כך להשר בעפיר³) לגאבירנער ומושל בעיר פראג. ובחדש טבת היתה קדירה גדולה ונגלדו כל הנהרות ומדאנה שלהם שלא יבואו עם איסטריין פתאום דרך הנהר צווי שרי הצרפתים לחצוב יום ולילה ולפנות הגלדים הנ"ל על ידי אלפים אינם נימולים כפריים בהנהר מאלטוי ד' ה' שבט שלח לעטאנט דע שעשעהל⁴) מצרפתים צווי בכתב צרפת שיומינו לו בזמן קצר פשתן לעשות מהן מחצלת סבר עלנים(?) שלח ליהודים מוכרי פשתן שלשה איש מלחמות לכל חר עקסיקוציאן והיו אצלם יותר מבי ימים בהוצאות גדולות עד מאד לכל חר כל יום כ"ו צ"ל ואכילה ושתייה ומטה מוצעת ונרות עד שאיזה ב"ב לקחו הליוורונג הנ"ל בהוצאות ט"ו אלפים זהב מקהלתנו והשר הנ"ל נתן הבטחה בעל פה שישלם מעות הנ"ל תוך איזה חרשים ולא נתן כלום.

יום ה' (ג') [ו'] שבט צוה המלך לבני העיר להלוות לו ששה מיליאן

¹ מדברי המחבר אנו למדים שבחדש כסלו תק"ב היה ר' יונתן אייבענשימץ עוד בפראג ולפי הנראה הלך משם מיד לאחר שכבשו הצרפתים את העיר, כי כ"ו אדר שני תק"ב März 1742 מוצאים אנהנו אותו בפירודא, ששם נתן הסכמה על ספר בחינות עולם עם תרגום אשכנזי [Sulzbach 5504 in 4°] ושם הוא כותב "ורגלי כוננו ללכת לק"ק מיץ ואגפיה לתורה ולתעודה".

² ביום י"ט לחדש דיצימבר 1742 נמשח Karl Albert למלך פיהם.

³ צ"ל Chevert.

⁴ Intendant de Sechelles, עיין "Maria Theresia" Arneth ח"ב צד 281.

תוך ששה חדשים על שלשה טערמינן וחלק ראשון שני מיליאן יתנו תיכף והיו על חלק היהודים שנים ושלשים אלפים לסיוע הנ"ל והיו הוצאות מרובות מעקסי-קוציאן עד שהשלמנו שנים ושלשים אלפים הנ"ל בכיות וצער גדול.

בי אדר ראשון תקב"ל צוה הראש מצרפתים הממונים על מונת סוסים שהיהודים יתנו מונת סוסים הנקרא פוטראשי ושלה תיכף מעת לעת לקציני קהל לכל חר חמשה רכבים ב"מ והוצרכו ליתן להם יום ולילה אכילה ושתייה תרנגולים מפותמים ותרנגולים הנקראים פיזאנין וכשר חזיר ויין צוקר וקאפע והיו עומדים בהוצאות בעד סך שמנה מאות זהב מלבד ששת אלפים זהב שהיו נותנים בשביל מונת סוסים הנ"ל ונטל אחר כך העקסיקוציאן מקציני קהל.

בי אדר שני תקב"ל נזר השר שעשעהל צרפתי הנ"ל על בני העיר ליתן בכל חרש וחרש מאה וארבעים אלפים זהב ושר אחר מסית ומדיח ומקסרג עלינו עם אחוזת מרעהו ארון בעל עצה שערשיק¹) שהמה תמיד מוכנים ומומנים לפרעניות מסיתים שרי צרפתים עלינו לגבות על חלקינו למאה וארבעים אלפים הנ"ל עשרים וארבעה אלפים זהב ושלחו מאה איש מלחמות לרחוב היהודים וקציני קהל שלחו העקסיקוציאן הנ"ל לבני קהלתנו לפי ראות עיניהם לכל אחר ט"ו פנים כל יום ח' פנים עבור אכילה ושתייה וח' פנים העקסיקוציאן כנהוג צרפתים ליתן שני ליווער שהוא ט"ו פנים מטבע שלנו והיו הוצאות כמה וכמה מאות עד שנתנו כ"ד אלפים הנ"ל נטלו הרפוי [הצרפתים?] עקסיקוציאן מרחוב היהודים.

בחדש הנ"ל ביקש ראש אחד הממונה על אוצרות התבואה שמו שווייצער ע"י הסתת שערשיק הנ"ל שהיה כל יום אצלו שיפנה בתי כנסיות קלוויזין ועוד ביה אחד לצורך בית אוצרות התבואה והלכו הגבאים במחא ובב"ה קלוויזין²) במקום שהדבור מועיל ופעלנו בע"ה משרי הרעפטאציאן שנתנו צווי להפקיד במקום ישן באם היהודים נבאים נותנים בית אחר לאוצרות הנ"ל היושר ליקח בית אחר במקום ב"ה אליהם ושכרו הגבאים בית על מקום חדש אבל הראש הצרפתי הנ"ל לא רצה ליקח בית אחר ורוקא בה"כ שוב בעינן לאוצרות התבואה וצוה הגבאים לפנות הב"ה ולבנות בתוכה עליות ופתחים נגד בית החיים כדי שיהיה הדרך מבית חיים לבא לבה"כ עם ענלות וסוסים ליקח התבואה משם ומרוב בכיות ושחדלנות התפשרו עם השר הפקיד ושווייצר צרפת וארון שערשיק הנ"ל ליתן להם תוך בי ימים עבור הב"ה הנ"ל י"ט מאות זהב חוץ שארי הוצאות לסיועת בנין עליות חדשים בבית הנקרא קאצין³) אצל השוק לאוצרות הנ"ל והפשרה הנ"ל כתב הפקיד במקום ישן לשרי דעפטאציאן והם קיימו הפשר בתוקף ועזו שלא יבקשו עוד בתי כנסיות מהיהודים לצורך התבואה וכנהג והשר שווייצר הנ"ל לקח בכל זה להכעיס בית המרחץ מהיהודים הנקרא באד הואף⁴) ונתן לשם אוצרות תבואה זמן ארוך.

¹) אולי הוא Zhorsky שהיה שר הגליל (Kreishauptmann); אורות האיש הזה
 ייין, Arneth בספרו הנ"ל צד 248.
²) Klaussynagoge.
³) סמוך לרחוב Katzengasse. — ⁴) Badhof.

יום ב' ד' ניסן בחצי הלילה באו על מקום פיסק¹ עשרה (?) מפראנ חיל גדול מעם איסטרייך עד שהוכרחו הצרפתים לברוח משם כמה פרסאות במרוצה רבה ומחמת דוחקים של בעלי מלחמות לחוץ לשער פיסק מעכו כמה מאות איש מהם והניחו אחריהם כלי מלחמה וכיוצא בהם כסף ושוה כסף בעד כמה מיליאן רט"ם.

יום ב' וי"ו סיון באו הצרפתים פתאום על קינגזאהל² פרסה אחת מפראנ ושם עכבו וחננו ומפני שהונד להם שהחיל אוסטרייך קרוב להם ברחו עד חצי שעה מעיר פראנ ועשו מצור סביבות העיר ולאחר איזה ימים באו כל המחנה אוסטרייך עד ב' שעות מפראנ ויבנו להם דיק וסוללות סמוך וסביב כל העיר והיו כל היום מלחמות קטנות שקורין שערמיצל³ בין החיל איסטרייך והצרפתים וכבשו חיל אוסטרייך לאחרים הבנינים הסמוכים לעיר פראנ ותוך איזה שבועות באו מאות טוליפאטשן באנדורן וסלאוואקן מחיל אוסטרייך לכפר וקהלה לבינאיו⁴ סמוך לפראנ ובצרו הנקרא וואסטר הונקר [הופין. 1] ובתוך ימים מועטים התחילו להורות על המצור סמוך לעיר מכמה מקומות על הצרפתים וברחו כולם לעיר יש מהן עשו אהליהם על ההר שקורין לארענצי⁵ והרבה בקלוסשטראהוף⁶ ובבתים גדולים סמוך לסוללות העיר אחר כך הצירו כל העיר פראנ ולא הובאו לשם שום מזון ומחיה ונתיקר השער ויהי ליטרה בשר בעד ג"א צ"ל שטריך קמח ללחם ט"ו זהב קמח לבן שטריך כ' זהב קטניות ח' זהב וזיידל שומן בעד ט' ר"ט זיידל מלח כ"ד צ"ל אווזה ששה זהב ירך מאווזה מ"ה צ"ל קריז⁷ מאווזה ג"ד צ"ל ראש של פרה ח' זהב הרגל כ' צ"ל⁸ שטריך שיבולת שועל זהב ככר הי"י ב' זהב רביעי העקירלינג מ"ה צ"ל וא"א לפרט הכל מהיקרות הגדול ואנשי מלחמות התחילו לאכול בשר סוסים שהיו שוחטים כל יום אצל המים כמה מאות ובתחילה היה הפקר ליקח בשר סוסים מי שירצה ולבסוף היו נמכרים ג"כ הליטרי בע"ד י"ח צ"ל⁸ וכמה בעלי מלחמות באו לרחוב יהודים עם סוסים יפים ששונים בשנים פשוטים חמשים זהב למכור בעד חצי לוש טובאק ששוה שני צ"ל ולא היה לו קונה ורץ לביתו והמוס הלך ברחובות בלי בעל ולחולים היו נותנים בשר סוס וקצת בשר שור ולא היה יותר מהסוסים רב על פי צווי שררת הצרפתים ד' סוסים לכל קומפאני מרוכבי רכב ולהראשים חשובים גדולים. י"א הנ"ל צו שרי צרפתים בכל מקומות פראנ שלא ילך אדם

¹ Pisek עיין על זה Oest. milit. Zeitschrift חלק הנ"ל צד 157.

² Königssaal בנגב פראנ על נהר Moldau.

³ Scharmützel.

⁴ Lieben.

⁵ Laurenziberg במערב פראנ.

⁶ Klosterhof.

⁷ Gekröse.

⁸ כלי תפונה שגגה היא כי האיך אפשר שהראש ימכר בח' זהב והרגל בכ' צ"ל

ואולי צריך לכתוב ב' זהב.

⁹ עיין על אמתת הדברים האלה Arneth ח"ב צד 116.

לאחר שעה יו"ד בלילה הן נימולים ואינו נימולים ואפילו שומרי לילות לא היו רשאין לילך ברחוב ולא ידבר איש עה שכנו מן החלון בלילה ואם יהיה שריפה בבית לא ילך איש שאינו אחד מבני הבית ההוא להשריפה בקנס מיתה ח"ו והשתדלו קציני קהל על כל צרה שלא תבוא ששתי נשים ילכו ובכל לילה היה נשמע צעקות ובכיות מנערים ובחורים וכדומה שאם היו הולכים מפתח ביתם באו תיכף האיש מלחמות שקורין שילד וואכן שבכל רחובות ודוחפים אותם לבית השמירה ובהוצאות גדולות היו פוטרם אותם מהתפיסה בבית השמירה. י"ב הנ"ל גור הארון שערשיק עם כל העצה במקום ישן שלא ימכרו יהודים לחם ושכר קמח ומלח והיה עת צרה בכי ומספר ואומרים עכשיו אפילו בשבת וה' ב"ה שמע צעקת בני ישראל שבטלו הגזירה הזאת לאהזו שמנה ימים לאחריים וביום שלאחריו צוו שרי צרפתים ששום תושב בני העיר אל יהיה לו קנה שריפה וגם שארי כלי זיין שקורין פלינט והלכו עם עגלות מבית לבית שכל אחד יתן קנים שלו הנ"ל בקנס מיתה ולקחו כמה אלפים מהם גם הכלים של שריפות ומפתחות ממגדל המים לקחו שוב גזרו שכל תושב העיר אפילו השררות יהיה מי שיהיה חוץ הפקידים מהשלשה מקומות מפני שהמה מטריחים בעסקי שרי צרפתים כל יום ויום יגורשו כל הסוסים חוץ לעיר ומוזנות הסוסים ימכרו להצרפתים ומי שלא יגרש הסוסים ולא ימכור המוזנות הנ"ל ויחפשו וימצאו אצלם יהיה לו קנס גדול ושלחו השררות הסוסים על הנחלאות שלהם והרבה משאר תושבי העיר גרשו מאות סוסים חוץ לעיר והמוזנות מכרו כצוואת הנ"ל. יום ד' מ"ז בתמוז הנ"ל צוה שר צרפת שעשעל הנ"ל שהיהודים יתנו לו בהלוואה מאה אלפים זה' על חילוף כתב שלו על המקומות פרים או נירנבורג ווירעוין לפרוע שם מהמעות שיש להם שם ושלח תיכף ביום מחרתו ב"ז הנ"ל שלשה מאות בעלי מלחמות לכפיית עקסיקוציאן וביום א' שלח הפקיד במקום ישן רשימה מחמשים בעלי בתים מי ומי שיחנו הלוואה הנ"ל והיה יללה ובכיה גדולה בבית עצה של קציני קהל על העולה מהרשימה שעשה הפקיד בסיועת יהודי החביב עליו ר' מאיר וועלי¹) שמו והיו מהצועקים ואינם נענים ואף גם זאת היו להם הוצאות אלפים זהב עקסיקוציאן עד עשרה ימים ואח"כ ראו שאין עוזר ותרופה להמכה הזאת בלתי סרה נתנו בבכיות גדולות המאה אלפים זה' הנ"ל ולקח כל אחד חילוף כתב על חלקו דרוין אחרי כן מכרו בעלי בתים הח"כ²) שלהם ליהודים ממעץ בהיזק כ' וכ"ה למאה והקצינים הגדולים המתינו ושלחו אחר כמה חדשים הח"כ ע"י סוחרים לדרעוין ולייפציג ונפרע להם המעות הנ"ל בהיזק מועט.

ב' כ"א תמוז צוה השר צרפת שקציני קהל ישלחו כל יום מאה יהודים על מלאכת הסוללות בלי הארבעים זה' שצוה ליתן כל יום לסיועת הוצאות המלאכה הנ"ל תמידין כסדרן וביום ה' כ"ד הנ"ל נפל מן ההר שעשו היהודים בהסוללות חתיכה גדולה למטה על הארץ על ליב אבזאץ מכער ותירץ נלגלתו ומת נתמעך עד שכמעט לא נכר צורתו ונשארו אותו היהודים עם שומרי איש מלחמות אל בית מלון וקברו אותו בו ביום בכבוד ושבק חיים לכל ישראל.

¹) לפי הנראה היה בנו של אותו אהרן בער הגזכר בספר "Grabschriften", Hock צד 118, אשר מת בחדש אלול תק"א. — ²) החילוף כתב.

כִּי־שׁ תִּמְוֹ הַנִּלְ נֹר מֵאַרְשָׁאֵלֵל דְּעֵבְרָאֵנְלִי¹) שִׁיתָנוּ לֹו כְּתוּב וְחַתּוּם בְּכַתֵּב אִמַּת סָכּוּם וּסְסַפֵּר כָּל בְּנֵי קְהָלָתְנוּ מִקְטָן וְעַד גְּדוֹל וְלֹא נֹרַע עַל מָה וְלִמָּה, יוֹם בִּי גִי אֵב נֹר הַמֵּאַרְשָׁאֵל הַנִּלְ שִׁילְכוּ תוֹךְ מַעַת לַעַת שֶׁשָּׂה אֲלֵפִים יְהוּדִים מַחוּץ לַעִיר וְאֵם לֹא יִלְכוּ אֹוִי יִשְׁלַח הוּא אֲלֵף רַכְבִּים לַרְחוּב הַיְהוּדִים לִיקַח מִן הַבַּא בִּידָם עַד תְּשׁוּלוֹם מִסְפֵּר הַכָּל וַיִּגְרְשׁוּ אֹתָם מַחוּץ לַעִיר וְהִיתָה יִלְלָה מִסְפֵּר וְקִינָה בְּקְהָלָתְנוּ וְהִרְבִּינוּ סְלִיחוֹת וְתַפְלוֹת בְּבַה"כ וּבְבֵית הַקְּבָרוֹת עַל קְבָרֵי הַצְּרִיקִים וַיִּשְׁכּוּ הַקְּצִינִים לְכַתּוּב לְשָׂרֵי צַרְפְּתִים דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים וְחַתּוּנִים וְהִלְכוּ עִם יְהוּדִים מִמַּעַץ לְהַשְׂרִים הַנִּלְ בְּבִכּוֹת גְּדוּלוֹת וְתַמְרוּרִים מָה מֵאֵד חֲטָאָה נִפְשָׁנוּ וּמָה חָרִי הָאֵף הַגְּדוֹל הַזֶּה שִׁילְכוּ שֶׁשָּׂה אֲלֵפִים מִיִּשְׂרָאֵל מַחוּץ לַעִיר וְאִין לְהֵם דְּרַךְ לַפְּנוֹת יִמִּין אֹו שְׂמָאֵל כִּי מַחוּץ תִּשְׁכַּל חֶרֶב הַמּוֹת מֵהַחִילוֹת אוּסְטְרִיךְ שֶׁהִמָּה שֶׁם וַיִּמּוֹתוּ בֵּין חוֹמוֹת הָעִיר בְּרַעַב וּמַחֲמַת הוֹרִית הַקְּנִים וְאֵם דַּעַתָּם לְגַרְשׁ מִסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּלְ כְּדִי לְמַעַט אוֹכְלֵי לֶחֶם הָעַצְבִּים הֵלֵא בְּנֵי אֵב אַחַד וּבְנֵי נוֹמְלֵי חֲסָרִים אֲנַחְנוּ וְנַחֲלָקָה הַלֶּחֶם עִם עֲנִיִּים שְׁלָנוּ וְלֹא יַחֲסֵר לְחֶמְכֶם בְּשִׁבְלָנוּ וּבַעֲזֵרַת הַשֵּׁם וּבְחֲסָדוֹ הַגְּדוֹל מְרֹוב הַשְּׁתַדְלָנוֹת הַנִּלְ הַתַּפְשָׁרוּ עִם מֵאַרְשָׁאֵל דַּע בְּרָאֵנְלִי הַנִּלְ לִיתֵן לֹו מִסְפּוֹא וְתִבְנֵן לְסוּסִים שֶׁהִיָּה בְּאוּהוֹ זִמָּן בְּדַמִּים יִקְרִים וְנַתְּנוּ לֹו לְעֶרֶךְ בַּעַד עֲשָׂרַת זָהָב וְנַתְּכַטְלָה הַגְּזִירָה הַנִּלְ. תִּשְׁעָה בְּאֵב כֶּשֶׁהֵינּוּ בְּבַה"כ סְמוּךְ לְגַמְרַת הַקִּינּוֹת שֶׁמַּעֲנֵנוּ קוֹל הוֹרִים וּמוֹרִים בַּחֲצִים וּבְקִנִּים וְשָׂאֵר כְּלֵי זִיזִין וְחֲרָבִים הַרְבֵּה גְדוּלָה עַד מֵאֵד וְכֵן נִשְׁמַע הוֹרִיָּה הַהִיא בְּכָל הָעִיר וְרַעֲשָׂה הָאָרֶץ וְנָם שָׁמַיִם נִטְפוּ וְהֵינּוּ תַמִּיד בְּבַהֲלוֹת וְחֲרָדוֹת הַמִּסְלַק אֵת הַדַּמִּים מַחֲמַת קוֹל רַעֲשׁ גְּדוֹל מֵהוֹרִית הַקְּנִים וְקוֹל נְגוּחֵי נִגַּח וַיְלּוּלֵי יִלְלָה²).

יִד מִנְחָם נֹר דַּע בְּרָאֵנְלִי שִׁיתָנוּ כָּל תּוֹשְׁבֵי הָעִיר יְהִי מִי שִׁיְהִי תוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הַכֶּסֶף שְׁלוֹ מִקְטָן וְעַד גְּדוֹל לְהַבִּית שְׁעוֹשִׁין מִטְּבַעוֹת וְהִיוּ צוּעִקִים כְּמָה תּוֹשְׁבֵי הָעִיר שְׁקוּרִין בּוֹרְנַעַר כְּבֵית הָעֲצָה שֶׁלָּהֶם בְּשַׁעַת הַכְּרוּז מִי שֶׁמַּע וְרָאָה כְּזֹאת עַד עֵתָה אֲנַחְנוּ נּוֹתָנִים מִמֶּשׁ כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לָנוּ מַעוֹת מְזוּמָנִים סָךְ עֲצוּם וְעַכְשִׁיו נִתֵּן הַכֶּסֶף שִׁישׁ לָנוּ בִירוּשָׁה מִמְּאוֹת שָׁנִים מוֹטָב שִׁמִּיתוּ אוֹתָנוּ מִלִּיתֵן הַכֶּסֶף הַזֶּה וְאֲנַחְנוּ לֹא נִתֵּן כָּלֵל אֵם יִקְנְסוּ אַחַד מֵאֲתָנוּ בְּמִיתָה נִרְאָה מָה יְהִי אַחַר זֶה וְרָאָה הָאֵדוֹן שְׁעַרְשִׁיק בַּעַל הָעֲצָה שֶׁהִיָּה בְּשַׁעַת הַכְּרוּז שְׁתּוֹשְׁבֵי הָעִיר הִיוּ צוּעִקִים בְּחָרֵי אָף וְהִיָּה חֶמֶס שְׂרוּאָה אֵת הַנּוֹלֵד וְאָמַר בְּנֵי לָנוּ לְבֵיתְכֶם וְאֵנִי אֲלֵךְ לְהַשֵּׁר צַרְפַּת הַנִּלְ בַּהֲשְׁתַדְלָנוֹת לַפְּנִיכֶם וּבַיּוֹם שֶׁלְאַחֲרָיו הַכְּרִיזוּ שְׂאִין פִּירוּשׁ הַכְּרוּז מִיּוֹם אֲתַמּוֹל הַכֶּסֶף הַמַּעַט מִתּוֹשְׁבֵי הָעִיר אֵלֵא הַכֶּסֶף הָעוֹלָה עַל שׁוֹלְחָן מַלְכִים כְּלִים גְּדוּלִים מִשְׂרָרוֹת וְחֲשׁוּבִים וְנַתְּכַטְלָה הַגְּזִירָה.

וּבִט"ז מִנְחָם הַנִּלְ הַכְּרִיזוּ תַעֲנִית עַל יוֹם מַחַר מִן ט"ו עַד ס' שָׁנִים וְעַשִׁינוּ י"ב קִטָּן וְהִרְבִּינוּ תַפְלוֹת גְּדוּלוֹת וּבְאוֹתוֹ הַלִּילָה הִרְסוּ וְהַחְרִיבוּ אֶרְמוֹן אַחַד עַל הַר הַכְּרָמִים שֶׁהִיָּה נִקְרָא בֵּית שְׁשַׁעְרֵבִין בַּעֲפֵר הַשְּׂרִיפָה וְנִפְלָה חֲרָדָה גְּדוּלָה עֲלֵינוּ שֶׁלֹא הֵינּוּ יוֹדְעִים מִמָּה הָאֵשׁ וְהַקּוֹל הַזֶּה עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר הִיוּ רְאִינוּ הַחֲזוּרְבָן הַזֶּה. י"ט בּו רַצּוּ הַצַּרְפְּתִים חוּץ לַעִיר נִגַּד חֵיל אוּסְטְרִיךְ וְהִיתָה מַלְחָמָה גְּדוּלָה

¹ de Broglie

² כּוֹנְנוֹתָ עַל הַמַּלְחָמָה שֶׁהִתְגַּרְנוּ הַצַּרְפְּתִים בִּי"ט לְחֹדֶשׁ אוּגוּסְט עֵינֵן Arneht שֶׁם צַד 117.

ביניהם וכן עשו הרבה פעמים בימים ולילות שהיו שמענו קול רעש מצעקת מלחמה תוך העיר ונפל כל פעם עם רב משניהם והביאו מאות במכות ופצעים להעיר וביום ההוא באו חיל איסטרייך לכפר וקהלה ליבנא והיתה מלחמה ביניהם ונהרנה בתולה אחת ע"י הורית הקנים זה על זה וקברו אותה והלכו אחיכ רוב בני הקהלה שם לפקיק פראג ובש"ק פ' מטות ומסעי הלכו שלשה ב"ב מליבנא לפראג קודם עלות השחר כשבאו סמוך לבנין הגדול הנקרא אינפיליטץ¹) סברו אנשי הצרפתים שהיו חונים שם הואיל שהלכו בלילה שהמה מרגלים הורו עליהם בקנים שקורין פלינטין ונפל אחד מהם שמו פריץ קצב מליבנא ושאר שני היהודים היו צועקים והולכים צרפתים לשם וראו אותם ונמלו דף אחד ונשאו אותו לקיק פראג ולעת ערב מת ונקבר ביום א' ושבק לכל ישראל חיים ובאותו זמן ראינו על עליות כל הלילה הוריות שקורין בומיץ²) שנראים כמו הכוכבים והלכו עד לב השמים ממש ואח"כ נפלו על הארץ על הסוללות ונהרגו עי"ז כל לילה הרבה בעלי מלחמות ויש מהן נשברו ידיהם ורגליהם ושאר איבריהם ואנחנו נתנו שבת והודאה להקב"ה שראינו שההוריות ההם לא הגיעו אלא עד רחובות ראטשיין ואיזה נפלו על מקום קטן בלי היוק גדול ובראטשיין סמוך לשער ומקום שטראהויף³) ושאר בנינים בתים חשובים מגראף טשערניץ⁴) ושליק נחרבו ממש עד היסוד ומי יוכל לשער ההזקות הגדולות כמה וכמה מיליאן זהב וכל הרואה אותם בזה נפשו

גם צוו שרי הצרפתים בעת ההוא שתוך מעת לעת יתן כל אחד נימולים ואינם נימולים רשימה ממה שמוכן אצלו מהמוזנות ואכילת אדם הן מקמח הן מחטין ושעורים וקטניות ושיבולת שועל מלח והמאה ובשר יבש ומי שיעלים אחת מהנה דמיו יהיו בראשו עוד צוה הנ"ל לתושבי המקום שיתנו בחודש זה מאה ועשרים אלפים והפקיד במקום ישן צוה שהיהודים יתנו על חלקם שבעה ועשרים אלפים זהב והכריוו קציני הקהל שיתן כל אחד שני קאפיטאלין ומוסיף על זה יתנו הבינונים חמשה זהב והעשירים שבעה זהב הנקרא קאפי געלד⁵) ועוד זה מדבר וזה בא צוו לקציני קהל שמוכרי הכסף והעוסקים במשא ומתן הוא בכל ימות השנה בבית שעושים המטבעות הנקרא מינץ יתנו להבית הכל בעד שני אלפים זהב כסף לעשות מהם מעות קטן ויפרעו להם במעות צרפת וכן עשו והנה כל יום ויום צרתו מרובה מחבירו ונמס לבבנו בקרבנו מחץ יעוף יומם ומפחד בלילה כי בכל לילה זרקו כמה בומיץ לתוך העיר ועשו כמה שריפות חוץ לעיר בהכנינים ובתוך הכרמים ואלה ברכב ואלה כסוסים ואנחנו בשם ד' אלהינו נזכיר הרבינו תפלות ותחנונים פליחות ואבינו מלכנו ותהילים וכמה מאות לומדים מלמדי הינוקות היו מתפללים בדמעות שלישי ובלב קרוע ומורתח

¹ Invalidenhaus.

² Bomben.

³ Strahow.

⁴ ארמון של הגראף Hermann Jacob Czernin אשר נדחה אחר כך מעיר פראג.

יין Arneth שם צד 225; אודות Graf Heinrich Schlick עיי' שם צד 248.

⁵ Kopfgeld.

בבה"כ וגם הלכו על קברי הצדיקים לבקש מאתם שיליצו וינינו בעדינו לחלות
פני עלין שיסיר הצרות מעלינו כי צוה ליעקב סביביו צרו ויהא רעוא שינול
את חרפת לבבנו אמן וכ"י.

יום ב' כ"ט מנחם צוו הצרפתים הנ"ל שלא ילך שום אדם יהיה מי
שיהיה מן שעה ששית בערב עד שעה ששית בבקר על הרחוב בקנס תפיסה
וביום ההוא נמנרים שטריך קמח בעד עשרים זהב ללחם סולת בעד שלשים
זהב קטניות בעד חמשה (ושלשים זהב¹) ירך א' מאוואז א' זהב ובילק שלה א'
ר"ט ובאותן הימים אם היה ברית מילה העשירים היו נותנים אכילת חלב
ובינונים לא נתנו רק קאפע להסנדרק ומהל ולאיזה קרובים ואכילה שקורין
מאציפאן אחר הברית תיכף ולא יותר. עש"ק יום ב' דר"ח אלול קנו הקצבים
בשותפות פרה אחת כחושה בעד קפ"ו זהב ומכרו הליטרא בעד א' ר"ט ולערב
התפללו מנחה בבתי כנסיות וקבלו שבת אח"כ הלכו הבעלי בתים לביחם להתפלל
מעריב מפני פחד הברזו הנ"ל שלא ילכו תושבי העיר משעה ששית ואילך על
הרחוב אבל תוך ימים מועטים השתדלו היהודים ממעץ לילך לביה"כ למעריב
כשאר שנים פשוטים אכן שלא להשהות אחר הפלת ב"ה ברחוב שילכו לביתם
תיכף ובימים ההם היה בעויה הרעב הולך ומתגבר שלא היה לחם בחנות והיו
כל עם נאנחים ומבקשים ללחם ונתנו את כל מחמוריהם באוכל להשיב נפשם העטופה
ברעב ועל זה היה דוה לבנו בחמאינו ונמס בקרבנו בעטוף עולל ויונק ברחובות
קריה ולאמותם יאמרו איה דגן ויין וע"י הדוחק הגדול אכלנו לחמנו במשקל והי'
א' ליטרא ח' לוש בעד ט' צ"ל לחם לבן א' ועמיל בדוחק א' לוש א' צ"ל
ונבאים במחא הי' מחלקים כל שבוע חמשה עשר מאות ככרות לחם וקטניות
ומלח ופירות יבשים גם בעלי בתים חלקו לפי יכולתם עם כל זה לא היה הקומץ
משביע והיו עניים צועקים ומבקשים ללחם ואין הביטו וראו אם יש מכאוב
כמכאובנו אשר דגנו ה' בחרב וברעב ויבער ביעקב כאש להבה סביב. יום ג' ה'
אלול צוה דע בראגלי לכל מקומות העיר ליתן כמה מאות ככרים בדיל ועופרת
ורחוב היהודים יתנו מאה ככרים גם יתנו המקומות מאה וחמשים אלפים זהב
ופסק הפקיד במקום ישן שהיהודים יתנו על חלקם שבעה ועשרים אלפים זהב
ותיכף ביום שלאחריו היו שולחים לכספיות מאות אנשי מלחמות עסקיקוציאן כסדרם
תמיד עד שהיינו נותנים כל הנ"ל ובאותו יום קנו הקצבים שני שוורים בעד ה'
מאות זהב כדי שיהא מצוי בשר לחולים ולילודות והיו נותנים ליטרא בשר
בעד ב' זהב אווזה היתה בעד שמנה זהב תרנגולת א' ג' זהב ביצה אחת א'...
יוד צל כבש אחד שהי' משקלו עם הראש והרגלים ובני מעיים כ"ו ליטרות
בעד כ"ו זהב וביום י"א הנ"ל היו קונים מצרפתים פרה אחת בעד שלש מאות
ושבעים זהב וביצה אחת א' צל²) והיינו במצור ובמצוק יום ולילה ושומעים

¹ כנראה טעות היא כי למעלה כתב אשר החטין היו ביוקר מקטניות ועתה נהפך

השער ?

² כדברים האלה נמצא גם אצל Bermann, M. בספרו Maria Theresia u. Kaiser Josef II. צד 508. ושם נמצא גם כן 504 אודות הרעב בפראג ע"י על זה Löwenstein p. 21 „Nathanael Weil“.

קול רעש מקנים גדולים ומבומין והיתה מקוימת בנו בעו"ה קללות התוכחה בערב
 תאמר מי יתן בקר ובבקר תאמר מי יתן ערב מפחד לבכך אשר הפחד וממראה
 עיניך אשר תראה ועם אשר לא נשמע לשונו הי' מושל בנו ומכח צער
 ויגון ואנחה היתה בקהלתנו פראג חולאת גדולה ג"כ וממש דבר בעו"ה וכמה
 מאות חשובים היו מתים ה' יאמר די לצרותינו ולמלאך המשחית הרף ידיך אמן
 וכ"י. בליל ד' נהדי ליום ה' אלול הנ"ל היתה שריפה גדולה נגד שער ראמשין
 במצור של לוטרינג¹) שהמה בעצמם היו עושים ששרפו הסוללות הנקראים
 פאטרען ובליל של אחריו היו שורפים אותם כן נגד שער שפיטל והיה נראה
 על הסוללות שהחיל לוטרינג נסעו לאחוריהם והלכו מאות נפשות נימולים ואינם
 נימולים על הסוללות וראינו ההזיקות שעשו החיל לוטרינג במקום על ראמשין
 ועל הסוללות ע"י זריקות הקנים הגדולים ובימין ראינו ג"כ הבנינים והסוללות
 שעשו החיל לוטרינג שקורין פאטרען וחריצין הנקראים אפראשין²) או לויף
 גרעבען והיו תמי' גדולה בעיני כל רואה אותם שיהי' באפשרי בידי אדם
 לעשות מלאכות כאלה בזמן קצר אף על פי שהורו מהקנים הגדולים מהסוללות
 הצרפתים עליהם יומם ולילה והחרבות בסוללות המקום היו גדולות מאד עד שהמבין
 בעסקי מלחמות והצרפתים אומרים שאם החיל איסטרייך היו עומדים עוד זמן
 קצר שם והורו זריקת הקנים שקורין פיעס³) היה אפשר להם לילך על הסוללות
 להמקום הנקרא שטארמן בקל והצרפתים היו מוכרים כסדר ותיקון מלחמה ליתן
 המקום ע"י פשרה ובכתים היו ג"כ הרבצות גדולות שעשו הצרפתים סוללות
 חדשים וחריצים אשר לא היו מימי קדם ומאותן הימים שהלכו החיל איסטרייך
 לאחוריהם נפתח השער שקורין זאנד טהאר מהמקום והלכו מחיל הצרפתים ושאר
 תושבי העיר על שנים ושלשה פרסאות והביאו קצת מזון ומחיה לעיר והיינו
 נותנים שבח והודאה להקב"ה שהצילנו ובנתים [ובתינו?] מרעב.

וביום א' כ"ד הנ"ל השתדלו קציני קהל בעו"ה שילכו בני הקהלה קודם
 עלות השחר לסליחות כמאז ומקדם וביום א' דסליחות הנ"ל הכריוו בפקודת
 שרי צרפתים בכל רחובות היהודים מי ומי שמבקש לילך על המדינה הרשות
 בידו והשערים פתוחים לפונה לדרכו והיו בעלי בתים מהקהל ליבנא סבורים
 שהדרכים המה כמקדם והיו רצים לערך שלשים נפשות אנשים ונשים נערים
 ובתולות להקהל ליבנא וכאשר באו סמוך לשם היו צועקים האיש מלחמות
 הוסארין מאיסטרייך עליהם מי הוא זה ואיזה הוא שמלאם לבם לצאת מחוץ
 לעיר ואחום פחד ורערה גדולה נפלה עליהם ורצים לפניהם וחרה לבם של הוסארין
 על שרצו ולא דברו עמם והורו אחריהם בקנים הנקראים פלינטן עד שנפלו ב"ב
 אחד שמו חנה קצב ונער אחד מפראג ושמו וואלף בן דוד לאוויטץ משרת
 אצל קציני הקהל וכשראו השאר היהודים ההם בעו"ה עמדו על מקומם ובאו
 האיש מלחמות הוסארין והביאום לכפר וויסיטלאן⁴) להראש שלהם וחקר ודרש

.Lothringen ¹.Faschinen ².Pièce ³.Wysocan ⁴

אותם למה שהלכו מפראג וענו בכניות גדולות שהלכו לביתם ליבנא מפני שמתים ברעב בפראג וצוה הראש הנ"ל להוסאריין שילכו עמם עד סמוך לפראג ובאו בשלום לקהלתנו בבהלות ובכניות גדולות וספרו לנו כל הנ"ל וביום שלאחריו רכבו איזה אלפים צרפתים סמוך לדרך זה להביא תבן ומספוא שקורין פוטראשירן והלכו איזה קצבים מליבנא לשם עם עגלה והביא שלשת ההרוגים הנ"ל לפראג וקברו אותם.

בימים ההם קנתה נכרית צרפתית דבר מועט מאת מאיר הריפמער¹ ובאותו שעה אחר זאת באה האשה הנ"ל להחנות ואמרה ששכחה עשרה הנרים ומצאה אותם בקרן זוית באותו מקום שנאבד ממנה ולקחה את עשרת ההנרים שלה והלכה להשמירה והביאו היהודית הנ"ל לתפיסה ואומרת שננבה ממנה והלכו בעלה ובניי ליהודים ממעץ וביקשו בתחנונים רבים שילכו בשתדלנות לפני אשתו והבטיחו אותו שילכו ולאחר שני מעת לעת בשעה ב' אחר חצות היום הי' קול נשמע אצל תושבי העיר שהפסק יצא על האשה הנ"ל שחייבת לתלייה ורצו בעלה בכניות וצעקות אל היהודים ממעץ ובניי על קברי אבות וקודם שהגיעו לשם היו תולים האשה הנ"ל על העץ על מקום חדש ומתה בקדושה וטהרה והתליין הביאה על עגלה שלו ולקח הדרך אל רחוב היהודים גילדי לרחוב סנחס לביתו עם שמירה צרפתים ואלפים נפשות היו רצים עמו וגזלו והמסו קצת כשוק וברחוב יהודים וא"א לכתוב המהומה הגדולה שהיתה ויללה ובכיות מרום מכל החלונות ובתים וברחובות יהודים על מעשה ועילה בעו"ה וקבר אותה התליין בביתה וצוה הראש צרפת הממונה על הייבי מיתות שהתליין יתן האשה הקדושה הנ"ל בלי הוצאות ליהודים לקבור אותה כמנהגם וכן היה שבליילה שלאחריו הלכו איזו מתכורה קדישה בנמילות חסדים ומנשים צדקניות וקברו אותה בכבוד ה'... הי"ד ונשמתה תהי' צרורה בצרור החיים עם שאר נשמות קדושים ולא יהיו עוד צרה וצוקה ברחובותינו אמן. ביום כ"ד הנ"ל צוה ראש בראנלי שיתנו השלשה מקומות מאה וחמשים אלפים זהו' וחלק יהודים כ"ד אלפים זהו' בלי הנחה כלל בקנם כפיית עקסיקוציאן והכריוו קציני קהל ליתן שני קפיטאלין וקאפגעלד במקדם וביום ההוא צוה הנ"ל שיתנו קציני קהל בכל יום ג' מאות יהודים לילך אל הר הלבן מהלך רב חוץ לעיר סמוך להבנין הנקרא שטערן² שם היו מוצאים תחת עומק ומרתף הגדול קונגלין ובומין עצמו מלספר להביאם אל המקום שקורין מניציאן בית והיתה טרחה והוצאות גדולות עד חדש ימים שהלכו כל יום מספר יהודים הנ"ל בצער גדול למלאכה הנ"ל.

יום ו' ער"ה צוה מוסיע שעווער³ מצרפתים שלא ילכו תושבי העיר סמוך וחויץ לשערי המקום לקנות דגן וחטין וכדומה ועי"ו נתייקר השער אלא שיבואו העגלות שלהם עם הנ"ל על השוק חדש ומקום קטן ושם ימכרו במקח השוה בקנם גדול ומראש השנה ואילך היו באים אלפים עגלות עם תבואה למקום

¹ בלי תפונה היה נקרא "הרפמר" ולפי זה האשה פיגלא הנזכרת אצל Hock צד 90 סי' 5601 אשר מתה שביעי של פסח תקכ"ב היתה בתו.

² Stern על ההר הלבן.

³ Monsieur Chevert.

פראג והי' המקח שמריך דגן ה' זהב שמריך קמח ששה זה' שמריך חמין ששה ועד שבעה זהב קטניות ששה זה' שעורים עד ה' זהב שבולת שועל עד שני זהב ליטרא המאה י"ד עד ט"ו צ"ל וליטרא בשר ו' עד ט' צ"ל מלח מדה ג' צ"ל אווזה בעד א' זהב תרנגולת א' כ' צ"ל ביצה א' צ"ל אבל המקחים הנ"ל לא היו עומדים אלא איזה שבועות ואח"כ לאחדים כל הנ"ל נתייקר ממש כל יום מפני שהחיל איסטרייך היו נראים בסביבות המקום והיו לוקחים כל אכילה ושתייה שהיו פוגעים שמביאים לעיר והיו אומרים בפקודת הראשים שלהם בקנם מיתה מי שמביא תבואה להמקום ולא הביאו כלל יותר להעיר פראג.

בליל הכפורים בשעת תפלת כל נדרי שלח הארון בורגר ניישטר שערשיק בפקודת הראשים צרפת לקציני קהל שיתנו ביום מחרתו הפשתים היפים שמביאים על השולחן בשעת אכילה הנקרא טישציין¹ באם לא ישלחו איזה מאות בעלי מלחמות לכפיית עקסיקוציאן והיו הולכים בשחרית בשתדלנות וצעקה בקול מר ובכי וכי אפשר ליתן הפשתן הנ"ל כי כל הסוחרים עם זה מכרו כבר הסחורה הנ"ל וב"ב אין להם פשתן יפה שראוי לעלות על שולחן שררות הנ"ל ופטרן מהנתינה הנ"ל.

יום וי"ו ערב חג הסוכות שנת תקנ"ל נתפס חלפן אחד שמו ר' שלום בראנער שהיו אומרים שעשה נגד הצווי במטבעות והוא חייב מיתה כמורד במלכות. והיתה יללה גדולה והלכו יהודים ממעין בשתדלנות והי' ר' שלום הנ"ל בצער גדול בתפיסה על ידי פעולות גדולות קנסו אותו לערך אלף זהב ופטרן אותו ולאחר כמה שבועות הלך בשלום לביתו ובו ביום ערב חג הסוכות עשה הקב"ה נסים לקהלתנו שבאו איזה שלוחים לעת ערב וביום השבת א' דסוכות והביא מק"ק בומסלא וטיפליץ לאיזה יחירי סגולה אתרוגים כי בכל הפעולות אי אפשר היה מפני החיילות להביא יותר ובקושי גדול שזה איזה חתיכות באו בשלום לשם והיו נותנים אותם להשי"ן בשעת הלל ואח"כ לשארי בעלי בתים בבתי כנסיות שהולכים שם לברך והיינו נותנים שבח והודאה על כל הנסים והנפלאות שעשה לנו הקב"ה בכל יום ובכל עת ובכל שעה שאי אפשר להניד ולספר כי שבר הרעב ועשינו בימים הנוראים וימי סליחות תפלתנו בלי פחד ובהלה כשאר שנים הפשוטות והדרנו האל יתברך במצות לולב וסוכה כהוגן אב הרחמים הוא ירחם עלינו וישלח משיחנו במהרה בימינו אכי"ר.

יום ה' ער"ה מרחשון צוה שעשעל על תושבי העיר פראג שיתנו לו הלואה ב' פעמים מאה אלפים זהב וחלק היהודים לבר יהי' צ' אלפים זהובים שישלם להם באחרית הימים השררות במדינת סיהם והמעות יקח צרפתי ראש מרוכבי סוסים לקנות סוסים שמו מוסיע מאטין² והשר ההוא צוה שישלמו המעות תוך שלשה ימים באם לא יכופו להם בכל מיני כסיות והיללה גדולה בקהלתנו וכתבו קציני קהל ויחירי סגולה מעמאריאל בלשון צרפת לשעשעל דברי בקשות ותחנונים גדולים ואמרו בככיות מאחר שנתנו בני קהלתנו עד היום הזה יותר מן ג' פעמים מאה אלפים בלי שזה כסף מה שנתנו הוצאות עקסיקוציאן כמה

¹ Tischzeug

² Monsieur Tatin ואולי Raschin.

וכמה אלפים ולא נשאר להם עוד מעות מזומנים וכסף כי אם מעט סחורות וכלי בית וחובות אצל תושבי העיר שאינם ראויים לנבות וא"א עכשיו ליתן הלוואה הנ"ל והשיב להם שאין בידו להשיב להם בעסק זה אלא שילכו להראש טאטאן הנ"ל והיו רצים בכניות להראש הזה בכתב ובתחנונים ובדברים ונער בהם שילכו חוץ לבית ויתנו המעות הנ"ל כאשר צוה להם באם לא ישלח להם ה' מאות איש מלחמות רוכבי סוסים בלי שאר כפיות והפקיד למקום ישן נתן הרשימה כסדר בסיועת היהודים שאצלו תמיד ממש מי ומי שיתנו הלוואה הנ"ל לערבב ב"ב בעילה גדולה והיה בקהלתנו עת צרה ואין ברירה הי' ששלמנו המעות הנ"ל לאחדים ולאחר שלשה ימים צוה טאטאן הנ"ל מפני שלא נתנו לו בזמנו המעות הנ"ל מהיום ולהלאה רווחים יוד למאה בכל יום והוא לקח כמה אלפים מהקרן על הרווחים הנ"ל והלכו הבעלי בתים מצער לצער בלי עוזר ותרופה ואין להם משען אלא על אבינו שבשמים לבטל מעלינו גזירות קשות ורעות בחסד וחנינה ויביאנו לציון ברנה אמן.

ביום ה' י"א חשוון בא ב"מ בחצוצרות הנקרא טרומפיטר משר הצבא מעם איסטרייך שמו טישול דוכס לאפקאוויטיץ¹ יר"ה לשר הצבא מצרפתים דוק דע בעליל² וביקש ממנו שיתן רשות והרמנא להיהודי ר' יצחק אויסטערליץ³ ליסע מפראג לאיזה דרך שירצה עם אשתו ועם בנו ומשרתו וקרובתו מרת לביאה אשת ר' זעליג רוזענבערג ובניה ושלה כתב נכבד וחירות הנקרא פאס לידם שהחיל איסטרייך יתנו להם לוו"י כה"ג תושבי מדינה יעזרו ויסייעו להם על הדרכים כדי שיבואו ר' יצחק אויסטערליץ הנ"ל ואשתו ובניו וכל הנ"ל בעזרת ר' למחוז חפצם ולשלום בלי שום פגע רע וכיון שראה השר צבא מצרפתים הנ"ל כבוד כתב ותוקפו הנ"ל נתן לו ג"כ כזה נכתב בכתב ידו שילכו מכאן וגם סביבות העיר בלי פחד ובהלה מחיל שלו ותהום כל העיר על הנס וכבוד גדול מהשרים נכבדים הנ"ל וביום ב' ט"ו הנ"ל נסע ר' יצחק אויסטערליץ עם אשתו ובניו וקרוביו הנ"ל בכבוד גדול אחר חצות יום מפראג על עגלה ביקר גדול לשלום.

ר"ה כסליו תקנ"ל באו החיל איסטרייך להמקום לייטמערליץ⁴ שהיו שם לערך אלף איש מצרפתים זמן רב ובונים חומת העיר ובורות וחריצין ועצים הנקראים פאלסארן ממש כמו חווק גדול ונלכדה העיר בחווק יד על ידי הוסארין ובאנדורין שרצו בסוללות על החומה בזריות וקני שריפה גדולים וקטנים וכמה מאות אלפים שטריך דגן ושעורים וקטניות ואורז ודוחן והצרפתים היו בתוכם כסדר השבויים. " כסליו הנ"ל הכריוו כפעם בפעם בפקודת שרי צרפתים על בית העצה במקום ישן שלא ילך בשעה ה' בלילה שום יליד אשה על הרחוב וכאם שילכו בתופים לאותו מלחמה יתלו כל אחד אששית ובתוכו נר דלוק לפני החלון אבל [לא] ילך חוץ לפתחו לראות מה שנעשה ולמה הולכים

¹ Fürst Lobkowitz

² Marschal duc de Belle-Isle

³ אולי הוא אשר מת ניסן תקכ"ב עיי' Hock צד 6 סי' 2157.

⁴ Leitmeritz

בתופים וגם [יכין] כל אחד בביתו מים על עליות ובלילה לאחר שיתנו אותות בתופים שקורין צאפין שטרייך⁽¹⁾ יסגרו בתי משקים הכל בקנס מיתה.

י"ט כסלו הני"ל בחצות היום וכל הלילה נסעו הראשים דוק דע בעליל ואינשאנט שעשעל עם שאר שרי צבאות ולערך ט"ו אלפים⁽²⁾ בעלי מלחמות צרפתים ומעט מהם פייריין מהעיר פראג עם מעט סוסים ורכבי רכב ובעגלים עם כל רכושם ואיזה קנים קטנים שקורין פעלד שטיק במהומה וחדרה גדולה אבל וחפוי ראש בפחי נפש ויש מהם ברמעות שלישי וכה"ג היהודים ה"ה בערכי מעין וליב כה"ג) רוכבים עמהם עם איזה קרובים שלהם בצער יגון ואנחה ושאר היהודים הלכו וקרא זה אל זה ואמר על מה ולמה אנו [הם] 1. רצים פתאום חוץ להעיר ונסעו לשער ראטשין דרך פילון ולקחו עמהם משררות ונלחים חשובים והיתה גם תמ"י גדולה על זה ועל מה זה ושאלו מה נשתנה הלילה הוח שלה [שהלכו?]⁽³⁾ בחורף ובקרירה גדולה והיינו יודעין ששר הצבא דוכס לאפקאוויץ חונה סמוך לעיר בראנדעז⁽⁴⁾ ג' פרסאות מכאן עם שלשים אלף איש בחור מעם איסטרייך אם לדורן או למלחמה ובעיר פראג לא עברו הצרפתים כ"א לערך שלשת אלפים איש צרפתים עם הראש שעווער ובתוכם לערך החצי חולים והבריאים הלכו להמקום ווישראל וראטשין ונתנו באמצע הגשר שני קני שריפה גדולים ולקחו כל הספינות מנהר מאלטוי וסגרו השערים כמה ימים לפני כל תושבי העיר סוגר ומסוגר באין יוצא ואין בא וגם בקשו באותו זמן הלוואה עוד מאה אלפים זהב מהיהודים על חלוף כתב שלהם ושלחו תוך מעת לעת מאות בעלי מלחמות לעקסיקוציאן כסדרם תמיד והתפשרו עמהם והלוו להם חמשים אלפים זהב והמעות הנ"ל נפרע להם בזמן קצר ע"י סוחרים בדרעוין כמשמעות חלוף כתב שלהם.

כ"ד הנ"ל הכריזו בכ"ע⁽⁵⁾ באזהרה שתושבי העיר יקחו המטבעות צרפת במקח וממכר כמו שהכריזו כבר ומי שקנה מהצרפתים יהי מי שיהי קודם נסיעתו או של פקרון מהם ילכו תוך מעת לעת להראש ויודיע לו מזה בלי להעלים ואם יש לאחר חוב על הצרפתים יתן לו הראש המעות וישלם לו עוד שלא ימרודו תושבי העיר בהשמירה ולא ילך בשעה ח' על הרחוב בקנס גדול.

א' כ"ד כסליו צוו שרי הצרפתים שהיהודים ילוו מאות חביות מלח על ווישראל להבית שנותנים אכילה שקורין מאגיצין לפני בעלי מלחמות גם שילכו כמה מאות יהודים עם איזה מאות אינם נימולים על הנהר מאלטוי שהיה נגלד

⁽¹⁾ Zapfenstreich

⁽²⁾ מכון עם דברי Arneht ח"ב צד 136. המספר הזה מכון כמעט עם אותו הנזכר

גם עם Arneht.

⁽³⁾ הם אותם שני היהודים ממיין הנזכרים איזה פעמים בספר הזה. ולפי הנראה שבו לארץ מולדתם תחת מחסה חיל צרפת. ואולי באו לעיר פראג עם מכתב הרבנות ממיין אל ר' יונתן אייבענשטיץ. ועליהם כיוון ר' יונתן בדרשתו בק"ק מיין 1745 עיין יערת דבש חלק ראשון דף נ' ע"ב באמרו שאנשי מיין אשר היו שם בפראג יעידו שאמר להם בדרשה קודם שהיך משם שאם לא ישיבו מדרכם הרעה ימקו בעונם וצרות רבות ורעות ימצאו אותם.

⁽⁴⁾ Arneht, Brandeis ח"ב צד 136 כתב שמערכת הנקרא Hauptquartier של

השר לובקאוויץ היתה אצל לימא.

⁽⁵⁾ בבית עצה.

מפני קרירה גדולה לפתוח המים בקרדומות כמו שעשו אשתקד שלא יבואו החיל איסטרייך על הנהר להעיר אבל אחר איזה ימים היה קלא דלא פסיק קול ששון ושמחה שהתפשרו יחד שרי הצבא מאיסטרייך וצרפת וכן ה' ב"ה. במש"ק ב' טבת תקנ"ל הנ"ל הלכו הצרפתים מהשער ווישראלד ושר הצבא מחיל איסטרייך פיקיליאמינו¹⁾ בא עם איזה מאות בעלי מלחמות ולקה החזוק²⁾ הנ"ל תחת ידיו ועל בתי עצות הכריוו שלא יהי קטטה ומריבה בין תושבי העיר והצרפתים ואם הצרפתים חייבים ממון לתושבי העיר ילכו למוסיע שוועהר ראש שלהם והוא ישלם להם ואם יבוא העם איסטרייך בקרב העיר יתנו תושבי העיר חדרים לפניהם ועדיין היו צרפתים משמירה תוך העיר.

יום א' ג' טבת באו על הנהר מאלטוי שהי נגלד לערך כ' באדרון לרחוב היהודים והיו גוולים וחומסים באיזה בתי היהודים ובאו הצרפתים מהשמירה והביאום חויץ לעיר לחיל איסטרייך שהראשים יקנסו אותם ונסעו קציני הקהל לקינגסזאהל³⁾ פרסה מכאן להראשים חשובים שרי צבא מחיל איסטרייך בשתדלנות לפני קהלתנו וד' נתן להם חן וחסד בעיני השרים הנכבדים הנ"ל וראשים שבהם טיטול דוכס לאפקאוויץ יר"ה שהבטיחו להם שיתנו עין פקוחה על קהלתנו יצ"ו וחזרו לכאן וכן עשו השרים הנ"ל ושלחו חצי קומפאני בעלי מלחמות מחיל איסטרייך שלהם לרחוב היהודים ופקדו להם שישגיחו על היהודים השגחה מעולה. ביום ד' וי"ו טבת תקנ"ל רכב שר צבא דוכס לאפקאוויץ בכבודו ובעצמו עם שאר ראשים וחשובים יר"ה ואיזה אלפים מעם איסטרייך לכל שלשה מקומות העיר בתופים ובמחולות ואם כל הימים דיו א"א לכתוב מהשמחה הגדולה מתושבי העיר ומהרבה בתים הי' שומעים כלי זמרים וחצוצרות וכמה אלפים נפשות עומדים היו על הארץ וצועקים יחדיו יחי אדונינו (!) המלכה מאריע טרעסיע והצרפתים הלכו חויץ לעיר בבושה גדולה למדינתם ומסרו מאות קני שריפה גדולים ושאר כלים וצרכי מלחמה בסך עצום להראשים איסטרייך הנ"ל ועזבו איזה ראשים חשובים צרפתים בעיר פראג למשכון שישלמו כמה פעמים מאה אלפים זהב מה שלקחו מתושבי העיר דרך הלוואה כמשמעות הפשרה שלהם והיהודים אמרו בהשכמה הלל הגדול על כמה וכמה נסים ונפלאות שעשה להם הקב"ה ממש בכל יום ובכל שעה ולמנחה עשו בב"ה אלמנייא ומיזל מי שברך בכל החונים ומשוררים וכלי זמרים לאדונינו החסידה המלכה מאריא טרעס' יר"ה השם ב"ה יתן לה להבא ברכה והצלחה בכל מעשה ידיה ויפלו כל שונאיה תחת רגליה וכל בני קהלתנו היו צועקים בקול רם אמן. והעיר צהלה ושמחה כשמחת פורים ויודו ויברכו וישבחו את ה' אשר גמל חסדיו הטובים ליראיו ואשר הציל את הגבירה החסידה המלכה מאריע טרעסיע הנ"ל מכף כל אויבים הקמים עליה ואשר הציל את כל תושבי העיר וקהלתנו ועדות ישראל המפוררים תחת ממשלת המלכה יר"ה אשר על כן כתבתי לזכרון את כל הדברים האלה לשמוח ביום ד' וי"ו טבת בשמחה גדולה ולסדר שבחו של מקום על הנס הגדול

¹⁾ Piccolomini

²⁾ Festung =

³⁾ Königsaal

שהוציאנו מאפילה לאורה וממות להיים ולולי שהגם הזה נם חויץ לארץ הוא שאין אומרים עליו שירה ראוי לומר עליו הלל הגדול איש בקראו את הדברים האלה יתן שבח והודאה לאל וילמד מזה לילך ולעקור רגליו מהמדינה וכ"ש ממקום שיש מלחמה בתוכו ואצ"ל אם יש השש וספק שיבוא המקום במצור ומצוק ח"ו לעקור רגליו עם ב"ב בלי שהי' ורחי' באם לאו ממש הוא מתחייב בנפשו מפני שאי אפשר לכתוב כל הסכנות וחששות הרבה בכל שעה ורגע ואסור לסמוך על הנס וכבר אמרו חז"ל שבו"י כולו איתני' ביה ויתפלל לחיי אדונתנו החסידה המלכה מאריא טרעסיע ובעלה הרוכס הגדול מזרע מלוכה לאטרינג ובניהם יר"ה ויאריך ימיה על מלכותה היא ובניה וכל בית איסטרייך יר"ה עד עולם ובימי' ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל אכי"ר.

חלק שני מספר אנרת מחלת.

בו יבואר כל תוקף ונבורת מלחמת מלכת הגר ופיהם ואחוות מרעהו פולניא
ומלכות פרוסיא וכבוש העיר רבתי עם פראג שתי פעמים ואשר קרה לבני קהלתנו
שהיתה לפנים עיר [ואם] בישראל לא שנבה ממנה קריה בתורה ובגדולה ואיך
ירדה פלאים ונפלה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא בנתינות שונות והיתה למשיסה
ולבוזים ונהרגו כמה חסידי וקדושי עליון על קדושת שמו ית' ואחרון הכביד
אזלא גירש גרשיים ויצאה ממנה כל הדרה חכמי ישיבות חסידים דורשים פרנסים
ומנהיגים קצינים ונדיבים עניים ואביונים מקטן ועד גדול איכה ישבה ברד העיר
רבתי עם רבתי בדעות ונותרה כסוכה בכרם כמלונה במקשה כעיר נצורה אהלי
שודד וכל מיתרי נתקו בני יצאוני ואינם וכל מרעיתם הרחמן הוא כרועה עדרו
יקבץ טלאים יחדש ימינו כקדם במהרה בימינו אבי"ר.

בעת ההיא שנלכדה העיר פראג והמדינה וחזרה ונתישבה תחת ממשלת המלכה יר"ה אף שלא פסקו עדיין המלחמות החזקות בין חילותיה ואחוזות מרעיהם ענגלאנדרוי והאלאנדרוי ובין הקיסר קראלוס השביעי וסיעתו חילות צרפת במדינת איטאליא נידרלאנד ועל נהר רינוס עב"ז שקטה ארץ פיהם וסביבותיה מן המלחמה זולת עול המדהבה השתרנה עלתה על צוארנו ובאין מזון ומחיה אפילו בשוה פרוטה כאשר בצוק העתים ירדנו מטה מטה ורבים מהעשירים ירדו בשפל [המדרגה] התחתונה ואמנם קיינו לשלום והנה בעתה כאשר פתע פתאום יצא קול הברה וחדשים מקרוב באו אסיפות נפלאות מחנות גדולות ממלכות פרוסיאה היא בראנדיבורג אך לא נודע על איזה מדינה יאמר שתחרב זה אומר בכה וזה אומר בכה והעיר פראג נבוכה עד ד' ר"ח אלול שנת תשתפכנה אבני קרש בראש כל חוצת (= תק"ד) לפ"ק הקול הולך וגדול גם כל כתבי בי דואר כולם מתנבאים בסנזון אחד ששמו פניהם אל העיר פראג חיל גדול משמונים אלף איש והמלך בעצמו בגודויו וע"י שרי צבאותיהם הדוכס לעאפאלד מארץ אנהאלט דעסוי¹) הדוכס פערדענאנד ברוינשווייג²) פחת טרושי³) פחת האיקע⁴) מרקנראף בארייד⁵) פחת פאסידאפסקי⁶) הדוכס לודוויק דארמשטט⁷) ופחת שווערין⁸) כלם יבואו לכאן עם קני השריפה הגדולים הנקראים אוטילירע קרטוינה מערסין⁹) הרבה מאד מאד וכבר נסע מחצר מלכותו פאצדאם¹⁰) ב"יא לחדש אוגוסטוס וי"ח בו עברו דרך עיר לייפציק והיתה פה שערורה גדולה ומראנה מדבר פן תבא העיר במצור ומצוק הכין כל איש ביתו מזון וצדה וזמן רב לא שקטה העיר מן העגלות הנושאים בר ומזון כאשר שבשנה ההיא הוולה התכוואה עד שנמכר הכור קמח דגן בעד שני זהב ומחצה גם אל כל בתי המזונות הנקראים מגציני הובא הרבה מאד מאד.

ויום ה' אלול קראנו צום באמירת סליחות ותהילים ביום ההוא בא לכאן

.Leopold von Anhalt-Dessau (1)

.Ferdinand von Braunschweig (2)

L. Orlich, Gesch. d. schles. Generallieutenant Truchsess עיין בספר

"Kriege" ח"ב צד 24.

.Generalmajor Graf Hacke (4)

.Markgraf von Bayreuth (5)

.Generalmajor Graf Posadowsky (6)

.Fürst Ludwig von Darmstadt (7)

.Graf Schwerin (8)

.Artellerie, Cartouche und Mörser (9)

.Potsdam (10)

מוינא שר צבא פחת הארש⁽¹⁾ שנתמנה מן המלכות יריה לשר הקומראנד בעיר ההיא הקומראנד בעיר נימס⁽²⁾ במלחמות הפרוסים שהיו שם ויבואו חילות רבות ממדינת הנר לאיסטרייך מלבד עשרת אלפים אנשי מדינה זו הנקראים לנרמילייץ⁽³⁾ גם יענעראל פעסעטיץ⁽⁴⁾ בא ממדינת פייארין עם חיל משש אלפים פרשים ויהן את פני העיר וכו' ביום נשבו ה' מרגלים מחיל פרוסים והובאו לכאן והם הראשונים שראינו כאן ויום ו' למחרתו גור יענעראל הנ"ל על אנשי המקום-לשפוך סוללות ולבנות דיק גם ממחנה העברים קיץ איש מדי יום ביום ולולי קציני קהלחנו ששנסו מתניהם ואזרו חיל בהשתדלנות עצום עד חצות ליל שי"ק גם שבת נשבת ויום ח' בו חזרו ויסרו קהלחנו ח"י אנשים ע"פ הגורל לצום מדי יום ביום ואמירת סליחות בבהכ"נ אנ"ש בו ביום כל אנשי המלחמות הלכו מכל בתי המשמרות אל השערים ואל ההרים הנבוהים ובאו במקום אנשי מקומות העיר ומאו התחילו השערים להתיקר וכל קופת הרוכלים וחנות מאין מוזן ומח"י סגורים ומסוגרים ולא נמצא שום מוזן לקנות אף בחיפוש אחר חיפוש ואנשי המלחמות סובבים בשוקים וברחובות חוטפים להם ביד חזקה ממש יום ד' ח"י בו באו חיל פרוסיא עד חמש פרסאות מפראנ ומאו סוגרה העיר והרבה פאליסאדין ופאשנין תקנו ע"ג הגשר ואצל כל השערים ומאו חדלו בני הכפרים להביא מוזן ומחיה באשר שנלקחו מהם הסוסים למלאכת הסוסים ומאו לא נשמע קול פעמון ומורה שעות ויבואו כמה קורירין מן הדוכס קארל לוטרינגן שיבוא בקרב לפה עם חיל גדול וכמה מאות עגלות עם עפר שריפה הובא לפה וכן שאר כלי משחיתים ועל כן אין שום אדם רשאי לילך עם שום אבוקה והעמרנו מים ע"ג העליות והנגות יום ב' כ"ג בו קול הקריה הומה מפחד החילות הקרובים לבוא בתחום העיר ועל כן מלבד כמה מאות איש מהיהודים הנמצאים תמיד על הסוללות עוד בקשו נפשות ויסבבו ברחובותינו ויחויקו בכנף כל איש יהודי שפגעו וישלחום לשם ובו ביום באה כת אחת ממחנה פרייסן עד סמוך לעיר ויגרשו את היהודים שעסקו במלאכה שם וברחו להם אל העיר ומן היום ההוא והלאה לא פסקו היריות הגדולות מתוך קני השריפה הגדולים מן הרי שישקו⁽⁵⁾ נוכח חילות פרוסיא מתוך ששה קני שריפה שהובאו לפה בש"ק העבר ובני קהלחנו עסקו שם במלאכתם. בחצות ליל י"ד כ"ה בו היתה פה יללה גדולה כי נשמע הויץ לעיר קולי היריות חזקות ורצופות גם קולי תופים הרבה ובקשו לעלות בסולמות בשער הסוסים שבמקום חדש ובקשווי גדול שנתגרשו משם וזרקו לתוך העיר כדורים גדולים מלאים עפר שריפה וזפת ושלחנו מקהלחנו עוד כמה מאות איש עם כדי מים בידם לכבות השריפות ומאו נפתמו עיניהם של ישראל מן העבודה הקשה יום ולילה לא ישבותו היום למלאכה והלילה למשמר והוצאות עצומות מאד ותמיד שלחו עקסיקוציאן אנשי הוסארן לרחובותינו לכפי' לשלח בני ישראל אל העבודה ומאו נתמנו ממונים בכל רחוב שבקהלחנו הנקראים פירטל הויפטלייט⁽⁶⁾ ועל פיהם

(1) Ferdinand Philipp Graf Harrsch

(2) אולי עיר Nimes בפיהם.

(3) Landmilizen

(4) General Josef von Festetics

(5) Viertel-Hauptleute (6) — Zizkaberg

יצאו ויבואו מספר בני ישראל לעבודות הקשות הללו שבכל יום ע"פ הגורל. יום ה' כ"ו בו לעת ערב בא משולח בחצוצרות בכסות עינים אל היענראל הרש בא והתרה בו למסור העיר מרצונו הטוב ולא השיבו כלום ויחזק לבו וצוה להורות ולהלחם נגדם ובלילה שלאחריו נשרפו כל הבתים והגנות מחוץ לעיר סביבות שלשת הנהרות כדי שלא יהא מחבוא ומעצור לחילות פרוסיאה וגי לילות רצופים עסקו בשריפות ההם ולמחרתו שלחו עקסיקוציאן (פרשים דראגוניא¹) בל"א אף שעדיין העקסיקוציאן הראשונה ברחובותינו גם לבית הקצין ר"ש פרענקלש²) שלחו כמה רכבים לכפי' להלוות שנים עשר אלף זה' וכל מה שקנו מן הצרפתים לתת להם חנם אין כסף ומי שכבר מכרם יתנו תמורתם מעות ומצאונו ביום ההוא צרות רבות ורעות ואנשי מלחמות סובבים ויכו בבני ישראל ויקחו מן כל הבא בידם ושום מיני מזונות לא נמצאו לקנות בין בחול בין בשבת אף בריה וי"ט קיו דגים ובליל ש"ק באה כת אחרת הוסארין לכפי' לשלח בני ישראל מיד ולאחר אל מלאכתם וכן היה ולמחרתו ש"ק בא משולח בחצוצרות והתרה פעם שנית במסירת העיר ויענראל הרש לא חש לדבריהם והשיב שלא יתרו בו עוד כי לא יועילו בזה ואף שבאו לפניו אנשי המקום נשותיהם ובניהם וגעו בכביה לפניו למסור העיר כי ראו כי כלתה אליהם הרעה אפס וכשל כח הסבל והשיב להם באם לא יעמדו להלחם נגד השונא ילך הוא בעצמו אל מקום הראמשין היושב בהר עם כל חיילותיו ומשם יורה בקני השריפה הגדולים [על העיר] עד שיעשה תל עולם.

ובליל מש"ק לא נהייתה מהומה גדולה ומבוכה כמוה כי הורו בכח גדול בתמידות מכמה בטריעין³) שלהם לפני שער החדש ושום אדם מישראל לא היה ישן כל הלילה ההוא וכמה אלפים נצוצי אש פרחו ונפלו בתוך העיר ולמחרת ערב ראש השנה ביחיש' (ויביצ'ל'מיו'?) לפ"ק לא חדלו קולות היריות החזקות וערבה ראש שמחתנו ומועד קדשנו ובו בלילה והנה חרדה גדולה במחנה העברים כאשר באו כמה הוסארן ובנדורן ויקחו בחזקה מבני ישראל למלאכת הסוללות ולכבות השריפה והמלחמה היתה חזקה וכבדה סמוך לחווק ווישראד וסביב הר הלבן והורו לשם כמה אלפים כדורים גדולים אך לא יכלו להזיקו וכן למחרתו כי נשמע כי נפלו חללים רבים. מוצאי ר"ה היו כמה שריפות גדולות במקום החדש ולא היתה אפשריות לכבותם עד כמה ימים ובליל ד' תשרי הקימו עוד כמה באטריען נגד שער החדש ושער החול הנקרא זנד טאהר ובא ועד וואסטד הויף כפר אחת בתחום העיר ומשם הורו כדורה אחת וגדולה היא אלינו והיתה לשריפת אש ונשרף בית גדול בשבת תשובה שבת משוש לבנו אף שכבר הלכו מאתנו למלאכתם גורו עלינו לשלוח להם בעצם ש"ק. עוד שני אלפים איש למלאכת צירדעל⁴) שעל ההר שישקו⁵) והיינו בעת צרה גדולה ואף שקציני קהלתנו רצים ושבים אצל

.Dragoner (1)

(2) Hock עיי' 288 סי' 4458 ובסי' Altertümer להח' Podiebrad הוצאה

שלישית צד 80 והלאה.

.Batterien (3)

.Citadelle (4)

.Zizkaberg (5)

פקיד העיר גראף הארש הנ"ל ושאר שרים שבו בפחי נפש ואולם באותו רגע בקשו לעשות ולא עשו באה השמועה היות החוקת שישקו כבר לכרו חיל פרוסיאה והחיילות שהיו שם ברחו להם והניחו כל כלי המלחמה ועפר השריפה הרבה מאד מאחריהם ומי שלא ברח הוי לשבוי חרב ומאז היתה ליבנא ראש מקום תחנותם וכל יום השבת ההיא לא פסקו היריות והפילו לתוך העיר החדש אלפים כדורים וכמה בתים גדולים היו לשריפת אש ואנשי המלחמה סובכים ברחובות ובבתים וילכו לכביית שריפה ולא באנו בשבת ההוא לבה"כ מפחד וכראות שר הצבא פקיד העיר הנ"ל וכל השרים את כל הכא עליהם ומאין עוד פנות אל הימין ואל השמאל ואנשי המקום ישן נמנו וגמרו להשלים ולמסור העיר לקחו לבם לילך אל המקום הקטן והמבצר שם גם להמבצר ווישראל להלחם משם עם הפרייסן אם יבואו בתוך מקום חדש וישן ולקחו עמהם כל גבורי המלחמה וקני היריות ושריפות וכל מיני מוזן ומחיה ולרחובותינו שלחו עשרה פרשים ליתן להם עופרת וזפת גם יין שרף ופשתן ולכל אחד מהם נתן לכל יום שני זה מלבד אכילה ושתייה ולא זוו עד שניתן להם כרצונם ושתי חוקות הנ"ל חוקו ובצרו ביתר שאת ועוו ועל הגנר בנו באטרען ובתי קורות ע"ג גלגלים בלאקהייור?¹ בל"א ובאמצע הגנר סתרו ממנו עד כמה אמות לרחבה והניחו שם קרשים כדי הילוך ע"ג וכאשר נודעו לשרי פרייסן התחבולות ומעשה הצד שכנגדם פנו אל הרי לארענץ המכוונים נגד המקום והמבצר וסמוך לראש הפסגה ההיא בנו דיק שלהם ומשם הורו והחריבו כמה בתים ואשר על כן נתרצו לפשר עם שרי פרוסיאה במסירת העיר בתנאים ואופנים אקארט בל"א והלכו שלשה פקידים משלשה מקומות העיר לשם ביום ב' ה' תשרי ולנו שם עד שעה יוד למחרתו ותוך זמן ההוא לא הורו כלל ואולם לא מצאו פשר דבר באשר חיל פרייסן מיאנו כי אם במסירת כל העיר וחוקות וחזרו וישבו ג' פקידים הנ"ל בפחי נפש ומאותו יום חזרו והתחילו להורות סביב העיר מעשרים קני שריפה גדולים והחריבו כמה בתים גדולים וכמה רחובות נחרסו עד שנשתנו שבילי דמתא והיו כל הבתים לגל אבנים ותל שממה ולאחר חצות [היום] ההוא הועלו שני דגלים לבנים על שני מגדלים גבוהים לסימן השלמתם ומאז פסקו מלהורות אך אחר שתי שעות חזרו והורו כי לא נתרצו גם בזה זה המעשה היה בערב יום הכפורים ראש הימים הטובים ונהפך מ"ט לאבל ואין שום איש מישראל סר מהמלאכה והעבודה הקשה ביום הקדוש הזה²) ועוד ידם נטו' להכביד עולם עלינו בשליחת עוד שני מאות איש ורוב בני קהלתנו לא באו ביום המיוחד והנבחר הזה לבתי כנסיות והי מאספים מנין ועדה בבתים להתפלל ושום אשה לא באה כלל לבה"כ והרבה נשים שאננות נתאספו בבית הקברות למקום שקצת הלונות בה"כ לשם עשופים כאבלים ישבו להארץ להתפלל עם הצבור ותפלת כל נדרי וערבית היתה בטורף

¹ Blockhaus

² וזאת היא עשיית המלאכה ביום הכפורים אשר דבר על אדוהת ג. וואלף בספר השנתי "Jahrbuch für die Geschichte der Juden", ח"ד, ע"פ מה שמצא כתוב בספר "Soll der Jude Soldat werden", (ווינא 1788) שהבית דין דק"ק פראג התיר ליהודים בפה אחד באין חולק לבנות הסוללות ביה"כ. אכן מעה כמה שכתב, כי מתחת יד ר' יונתן יצאה ההוראה הזאת, כי באותו הזמן לא היה עוד ר' יונתן בפראג.

הדעת וכן למחרתו כי כמו אותם להוסיף להם כהנה וכהנה אל מלאכתם והיתה תפלתנו בשממון ושגעון וכל אותו היום היינו רצים ושבים ושוטטים ברחובות כי לבנו נקוף ולא ידענו סופנו וכל דלתי בתי ישראל סגורים ונמרנו תפלת נעילה כמה שעות קודם הלילה והראש והקצין מוהר"ר וואלף ל"ש¹) נתפס בעצם היום הזה על שנתרשל מלשלחם ובעו"ה כמה וכמה נכשלים על הסוללות מרוב עבודה ובעצם היום הזה שלחו לנו י"ב אלף זהב שהלווינו להם ואנשי פרוסיא הלכו וגברו ונתקרבו כמעט עד תוך העיר ואף שכבר החריבו ופינו להם שני שערים לא בקשו לכנוס עד שימסר להם גם מקום קטן ושתי חוקות הנ"ל יען מורא על ראשיהם אם חילות איסטרייך ישארו במקומות הנ"ל אם מצד שהן בצורות וחוקות ובניות ברמה ואם מצד יאחזו החבל בתרין ראשין והם יהיו בתוך וכמה ימים ולילות נתוועדו יחד שרי הצבאות משני הצדדים ולא הגיעו לפרק נגמר הדין ולעמק השוהה עד מוצאי יוה"כ נשמע שנתפשרו במסירת העיר עם כל ההזקות בתנאים ואופנים אקארט בל"א ונחתמו מידי הפחת שווערין ופחת הארש ובעצם הלילה ההוא נסעו קצת חילות פרוסיאה אל המבצר ווישראלד ולמחרתו בהשכמה חזרו וישבו כל בני קהלתנו איש ואיש בביתו מכל הסוללות והשערים ולא נפקד מהם איש אחר שעברו עליהם צרות רבות ורעות.

יום החמישי א"י בו קובל אני על היום ההוא יום צרה ותוכחה וכמה משונה היום מכל הימים הרבים של צער וכל בית ישראל יבכו את השריפה ששרפו שני אריות שה פוזרה ישראל כי נתאספו אנשי בליעל ריקים ופוחזים והי' יעקב למשיסה וישראל לבוזים בשוק סנדל מרק שלנו וברחובותינו ושברו דלתות בכשיל וכילפות ושללו והמסו כל הסחורות ונכסי צאן ברזל ואת אשר לא יכלו לגזול אברו בידים בשבירת תנורים וחלונות כרים וכסתות ופרצו כבה"כ הישנה וגולו הנמצא שם גם בשתי ספרי תורה חמדת ישראל שלטו ידי זרים ולקחום והכו מכת חרב וקני יריות והרגו כמה נפשות מישראל אל יהי מקום לזעקתי עד ישקיף ד' מן השמים וינקום נקמת עבדיו יען וביען הלילה שלפנינו הלכו כל אנשי המלחמות שהיינו בטוחים עליהם ממשמרתם שברחובותינו ולא נותר מהם אף אחד נגד שורת הדין מה שלא נעשה כן בכבישת העיר בפעם ראשון ע"י חילות צרפת ובפעם שנית ע"י חילות אוסטרייך רק תיכף ומיד כשמשמר יצא משמר נכנס ולולי ד' עזרתה לנו כמעט שכנה דומה נפשנו ועין בעין נראה השנחת ד' הפרטית עלינו כאשר באותו הזמן עדיין לא בא שום חיל אל תוך העיר וכאשר נודע מחוץ לעיר גודל הלחץ והרחק שבקהלתנו אז שלחו לרחובותינו עשרה איש מגבוריהם הנקראים גראנטירר²) ורצו במרוצה גפלאה ואחזוי חרב שלופה וכל מי שראה אותם חיל ורעדה יאחזוהו והם במבקשי רעותינו ושבו מהם שבי רוצחים וחומסים ולמחרתו נקברו ההרוגים והם במבחר קברים בכבוד גדול כדת וכהלכה הי"ד נפשותם צרורות בצרור החיים והקוקים על פרגוד שלאז וכל היום ההוא היינו אסורים וכלואים בבתינו אין יוצא ואין בא ושערי רחובותינו סגורים וכל הלילה היה לנו למשמר והעמדנו משמורת משמורת

¹ Wolf Lichtenstadt

² Grenadiere

כי לא ק"י בכל העיר שום איש מלחמה וזולת אלו העשרה עד למחרתו באו אצלנו מאה וחמשים איש בשוק טענדלמרק כלם גבורי מלחמה ושרם האיר יום ו' י"ב בו נתמלאה כל העיר פראג בעם כבד אשר לא יספר מרוב רכבים ופרשים הנקראים דראגונר קרסירר⁽¹⁾ גראנמירר כולם אנשי קומה מלובשים מלבושים בכגדים שונים מכל מיני צבעים עם שרי צבאותיהם ושלשה ימים רצופים לא שקטו כל השערים ויותר מעשרים אלף ענלות נושאות כל טוב רכושם וקנינים ותיכף הושיבו משמרות בכל ראשי פינות וזויות שבכל העיר ובשוק הסוסים העמידו שנים ושלשים קני שריפה גדולים נשיין בל"א וששה עשר פאייר מערסער⁽²⁾ וכל שראה אותם חסמר שערת ראשו ואף שעמדו החיילות צפופים מאד יצאנו ונכנסנו ביניהם באין פוצה פה ועל השוק שבמקום ישן העמידו שלשה פעלדשטיק ודי ענלות מכוסות עם עפר שריפה ולפני שער הדגן הקימו להם מגור חנייתם ובו ביום נסעו מפה כחמש עשר אלף איש שהיו מתחלה פה כמשמעת האקארט שביניהם ואחר חצות היום ההוא בא המלך בעצמו לכאן וקנה שבידתו בחצר המלכות שבמקום הקטן והפחות בטהיינו⁽³⁾ עם חילו ה"י או בנבול להוויין ונתפשט עד קייניגואל היא בראסלוף⁽⁴⁾ פרסה אחת מפה וכאשר שמע שנלכדה העיר פראג שם פניו נוכח העיר בודווייש ויכבוש אותה וש"ק י"ג בו נסעו מפה חילות פרייסן אל המדינה ויבאו עד טבור וילכדוה בעליית וסולמות והיתה לשלל ולבזה ומלחמה גדולה היתה שם ביניהם ופה העיר לא הניחו כי אם מתי מספר וכל שערי העיר היו פתוחים ועכ"ז לא הובא שום מזון ומדוי ועל כן נתיקר השער מדינים אפילו כזית לא בא בפינו לא בשבת ולא בהג ולא היו לנו כ"א י"ד אתרוגים ולולבין והנשים עדיין לא באו בבה"כ ולא נטלו לולב כדי שלא יפסלו במשמוש היד עכ"ז ישבנו בע"ה בסוכת שלם בו ביום נגזר על אנשי המקום שלא יתגורו שום חרב ולרשיון השמעת קול המורה שעות יתנו ח"י אלף זהב ונ' אלף איש לכל יום למלאכת הסוללות ושאר עבודות ומכני קהלתנו שש מאות איש אך העפר הרבה וכשל כח הסבל כי זה ימים רבים יגענו ולא הונח לנו ותש כחנו כנקבה ואף שכלו כל הכיסין ואין הפרוטה מצויה נתפשרנו עמהם בנתינת חמשים זה' לכל יום תמורת העבודה ועניי קהלתנו שנכשלו בקנין דבר מה מהן העלילו עליהם בתפיסה ומוטל עלינו לפדותם ובשמחת תורה גזרו עלינו ליתן להם תוך ימים אחדים ארבעים אלף זהב. יום ו' י"ט הזרו לבא פה אגרות על הבי דואר אך ביום ההוא לבד מה שלא ה"י לא לפניו ולא לאחריו זמן רב ולמחרתו נסעו כמעט כל החיילות מערכות המלחמה שלפני שער הדגן ורוב שערי העיר סגרו ומחוצה לעיר סביבות הכרמים היו שרפות גדולות. ש"ק כ' בו צוה להכריז בכל רחובות שאל יחשוב שום אדם שלכד העיר והמדינה לו ולהנאתו כ"א להקיסר קראלוס השביעי והשביע לאנשי העיר שיהיו נאמנים להקיסר. יום ד' כ"ד בו כל קני השריפה הגדולים שהעמידו בשוק סוסים העבירו משם אל הסוללות ושערי העיר ומשך כמה ימים העבירו הנה

.Kürassiere (1)

.Feuermürser (2)

.Ludwig Graf Batthyany (3)

.Zbraslaw (4)

והנה מאות עגלות עפר שריפה וכדורי זפת וגפרית מפחד החיילות השוטטים עד סמוך לעיר והרכה בהמות גסות ודקות הבשר הביאו לפה וכפו לאנשי העיר ולבני קהלתנו ליקח מהם ברמים יקרים ושלא לשחוט שום דבר מן החי עד שיהיו נאכלין בהמות שלהם ולקצבי קהלתנו הכריחו לטפל בהם בחנם אין כסף.

ביום ה' גזרו על אנשי המקום ועל בני קהלתנו שכל מי ומי שיש לו שבולת שועל יודיע להם. יום ו' כ"ו בו שלחו לנו אנשי ק"ק קעלין והודיעו לנו שכל בני אחינו שבמדינה נתונים בצרה בשביל הוסארין השוטטים אנה ואנה ומן היום הוא פסקו אנשי ק"ק ליבנא מלצאת ולבא פה ובקשו לשלוח להם אנשי מלחמה וק"ק בראנדס היתה לשלל ולבזה בימים ההם נלכדה העיר בודווייש שבגליל שחוקה ובצורה חילי איסטרייך והיתה להם לצור מעון. יום ג' ר"ח חשון נזהרנו להשמר בנפשותינו כי קשרו המון העם עלינו קשר בוגדים והי' הלילה הוא לנו למשמר שמירה מעולה והדלקנו מדורת אש בכל פינה וזוית ובע"ה הפר עצתם. יום ה' בו לעת ערב היה זמן קהלה לכל מחללי שבתות וי"ט בבנין המצור ושאר עבודות ונתאספו כלם לבה"כ אחת להתוודות עונותיהם והפליגו בתפילות וידוים וגעו כלם בבכי עד שנשמע למרחקים ואחד עמד על הבימה ודרש לפניהם דברי כבושים והללו פסקו מלאכול מבעוד יום ולמחרתו היה לנו צומא רבה מנער ועד זקן באמירת סליחות ותהלים ובכל בתי כנסיות התנדבו בעם נדבות לעניים ואביונים מוכי הרב מיום הזעם ושוכבים על ערש דוי וביום ההוא הסיתו אויבים שלנו לשרי החיילות לכוף אותנו בנתינת ארבעת אלף זה' קוורטירינגלד ושלחו אצלינו עקסיקוציאן אך הורו ושבו בידים ריקניות כי נודע להם מחשבות שונאינו. יום ו' יוד בו שלחו חילות איסטרייך והתרו בחילות פרוסיא למסור העיר טאבר וכאשר מאנו בדבר נסעו לשם עם שמנה קני שריפה גדולים וי"ט בו כבשוה. יום ו' ט"ז [י"ז 1.] חשון נלכדה עיר בודווייש ע"י אוברשטר (בראן שרעק) וחיילותיו ביד רמה. יו' ד' ו' בו [כסלו 1.] באה כת אחת קטנה הוסארין לק"ק ליבנא וכפום בנתינת שנים עשר אדומים שפעצ' ומיום ההוא כל היהודים סביב העיר באו לפה וליל ש"ק ח' ט' [1.] בו היתה בה מהומה שבאה כת גדולה ממחנה איסטרייך וכבר העמידו סולמות לעלות הנה ויותר מעשרים יריות גדולות הורו עליהם עד שגרשום. יום א' ט' [י" 1.] בו גזרו עלינו ליתן לסוסיהם כל שיבולת שועל שבידינו ואפילו ליל . . . ד' י"ב [י"ג 1.] בו נרדה שנה מעיני כל החילות פה מפחד חילות איסטרייך ולמחרתו היתה מלחמה ביניהם מחוץ לעיר ובא לפה משולח בחוצרות כנהוג במסירת העיר. יום ה' י"ד בו נסעו מפה חיל גדול ועצום ואפילו אנשי השמירה אל קיניגשוואל ובדרך מצאו כמה תיירים מאנשי העיר ובידם כתבים שונים והעמידו פה הרבה קני שריפה גדולים והכנות גדולות עשו להם. יום ו' ט"ו בו שלחו כת גדולה לכל מקום ומק' העיר גם לקהלתנו ט"ו איש לכפי' לשלם הנשאר היוב להם ממה שגזרו עלינו בבואם לכאן ולמחרתו ש"ק הוסיפו כהנה וכהנה והוסיפו קני יריות ושריפה ושאר כלי משחית בכל פינה וזויות חיל ורערה אחזתנו כי לא ידענו מה ענינם וטובם ורבים אומרים שמוכרחים

ליסע מפה וטרם נסיעתם יחריבו כל העיר ורבים מבני קהלתנו הוליכו קנינם (שבשוך ט"מ¹) לרחובותינו.

ויום א' י"ז בו שלחו לנו עוד כת גדולה ובאו במרוצה והפוזן גדול וכמעט פרחה נשמתנו כסבורים היינו לומר שבאו לבלוע אותנו חיים ושלחו ידם בקצת ביוה ברחובותינו ובשוך טיין ולמחרתו שמענו שהיתה המלחמה חזקה על חילות פרייסן ונתפשרו ליסע מפה ושלחו עוד כת גדולה לרחובותינו ליתן סך עצום לצרה לדרך ונתחלקה הכתה ההיא ליקירי ועקרי קהלתנו עד שניתן להם ארבעת אלפים זה' ולמחרתו יום ג' ויום ד' עשו הכנות גדולות למסעיהם ומכרו כל כלי תשמישם להקל מעליהם משא הדרך אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו פן יפול ברעה קיימנו בעצמנו ויען וביען רוב שרי העיר כעת אין פה קציני קהלתנו יחירי סגולה בקשו להקדים רפואה קודם למכה חלו ראשי העירוניים פה להשגיח עלינו ולפקוד שומרים ברחובותינו כי ביודע' ומכיר' קאמינא ובהשתדלות גדולה והוצאות עצומות נתרצו לנו למראית עין ולבם בל עמהם ובלילה הרביעי שבין יום כ' וכ"א בו נטלו מאורות נסתמו עיניהם של ישראל השכו עינינו מראות כי ראינו עין בעין ומולא חזי את כל הבא עלינו ונדרה שנת עיני כל ישראל שבקהלתנו לעמוד על נפשנו ולהתפלל להעונה בעת צרה ובזמירות. תהילים נריעה לצור ישענו ועשינו משמרת למשמרת בלימוד התורה ממש בכל רחובותינו לא נשמע רק הקול קול יעקב תורה ועבודה זו תפלה ולקציני קהלתנו היה הלילה למשמר בבית ועדנו לעיין מה נעשה בדינא ולפקח בעסקי קהלתנו והשופט במקום ישן עם הקוסטינר והשוטרים עמהם כדי לאיים על המון העם הכניסו עמהם כת אכלו ושחו מדילין והיו מספרים כל אותה הלילה וחכו עלינו. ויהי בשעה ב' לאחר הצות הלילה נסעו מפה כמעט כל חילי פרוסיאה וברחובותינו לא נשאר אף פרסה אחת לשמירה ותיכף החליפו משמרתם ארבעים איש מאנשי המקום אינהו נטורי קרתא מהריבי קרתא והי' לנו קצת תנחומין של הבל למחרתו בחמישי בשבת הו"י כסלו שנת אלה מסעי בני ק'הית ובני גירוי'שיין לפ"ק (תק"ה—תק"ו) בהשכמה ביום צום תעניתנו שמענו שמועה הנה חילות הוסאריין ובאנדורין כבר גזו ועברו בספינות דרך מעבורת המים אחורי הגשר הגדול לבא לתוך העיר ולא קמה רוח באיש כששמענו קולות היריות החזקי ותמידין ולא ידענו מה הי' להם עד אח"כ נתודע לנו חילי פרוסיאה שנתעכבו פה הנה נוסעים מפה דרך הגשר הגדול אל מקום הקטן וחילות הוסאריין אחריהם ויורו הפרייסן עליהם ויותר משני מאות איש הרגו ואף הראש מהם נפל ויצעקו חילות הוסאריין אל אנשי המקום קטן שיבואו לעזרתם ויורו מתוך החלונות בקני היריות ובאבנים גדולות וחילות פרייסן הורו גם עליהם ויפלו משניהם כמה וכמה וכל איש ישראל גם לאהלו עד שלא נשאר אף אחד מאתנו ברחוב וסגרו שערי רחובותינו ודלתות הבתים וחלונות וחוקנום בקורות וקרשים ובריחים וצרורים גדולים מגורי עצים הרבה מאד ורבים מאתנו עלו לראשי הננות והעליות ועקרו סולם המדרגה מתחתם ובחצות היום נתאספו דלי המון עם אשר לא יספר מרוב איש ואשה קטן וגדול שם הוא מחושב עצים עד שואבי מים המתפרנסים על ידינו מהרסיך ומחרביך

(¹) מענדלמארק.

ממך יצאו בעגלות וסלים ויש מהן חגורי הרב וחנית וקני יריות וקרדומות כשיל וכלפות ושאר כל מיני כלי משהית והביאו עמהם רק שבעה בנדורין לבית הקצין ר' שמעון פרנקל ויצעקו אליו וישקוף בעד החלון וורקו להם המשה עשרי הגרים ונתרצו והלכו להם אך המון העם הסיתו ויפתו בפיהם ויכלו להם והביאו עד שני מאות בנדורין בכל שערי רחובותינו והם שברו השערים והורו בקני היריות לאלפים ולרבבות בקולות וברקים ולפידים אל תוך הבתים והחלונות ממש כאלו הורו מתוך קני השריפה הגדולים גש"יץ בל"א וכל מי שעמד שם נהרג או ניוק עד ששברו והשחיתו כל שערי ודלתות הבתים ונרחקו ונכנסו בחימה שפוכה בזרוע רמה וביד חזקה ושום איש לא עמד כנגדם כי אין איש בביתו ונתקיים בנו מה לך כי עלית כולך לגנות הרכה כך והענוגה אשר לא נסתה כף רגלה וגוי וכמה חולים וכמה יולדות וילדיהם תוך שלשת ימים אשר שכבו על הגנות בצרה גדולה מעת לעת לא טעמו בפיהם כלום גם שינה לא ראו בעיניהם להעדר כר וכסות ומרוב פחד ואימה חיל ורעדה יאחזמו ואנשי שלומנו למראית עינים ואנשי מלחמתנו אשר בטחנו עליהם היו לנו לאויבים והם ויתר דלת המון עם זיבורא ועקרבא נתקשרו בקשר של בוגדים עם הוסארין באמרם בואו והיינו לכם אהר ונעלה על היהודים האמללים ונכחידם מגוי ולא יוכר וגוי ואין שום אחד מאנשי העירונים בא בתוכם למחות ונכנסו מחדר לחדר למעלה ולמטה בכל המרתפות וישסו ויבוזו כל הקנינים ורכושם וכלי בית מכסף עד עופרת בגדים כרים וכסות ומכל מיני מאכל ומשתה וכל מיני סחורה וכו' וביהוד בהויפט קסי שלנו למסים דקהלתנו שם השחיתו והתעיבו שברו שתי דלתות של ברזל ולקחו והחריבו כל וכל גם בספרי קדש דפוסים וכתובים תורה שבכתב. ושבע"פ אין להם ערך שללו וגזלו קרעו רמסו ודרסו עליהם וממש אבן מקיר תזעק וכפיים מעץ יעננה ונתגלו להם אוצרות הטמונות תחת פינות הקרקע ומי שפגעו בבית או ברחוב הרגוהו או ענו אותם ביסורים קשים ומרים יש אשר נתלו ברגליהם ומתחתם הציחו אש ויש אשר נסמרו במסמרות ויהדות בידים על הכותל ויש שענו בנרות דולקים תחת אצילות ורעותיהם עד שגלו להם מסתורים שלהם ונתנו להם נה שלבם חפץ והנה אנשי המלחמה לקטו ושסו [שטו ולקטו 1.] כסף וזהב ומעות מזומנים וההמון הרעו לנו ביותר כי הם הראו להם את הדרך אשר ילכו ואת המעשה אשר יעשו ואוי לאזנים ששמעו דבריהם לאנשי המלחמה קחו מילדי העברים וענו אותם והמיתו אותם כדי שאבותיהם יראו בצרת בניהם ויתנו כל אשר תחפוצו והם שדרו כל נכסי צאן ברזל וכל המזונות ומחיות שקנינו בדמים יקרים לזמן המלחמה ואפילו יתר שבכותל ומה שלא יכלו ליקח עמהם אבדו בידים השחיתו התעיבו בשבירת דלתות חלונות ותנורים שלחנות תיבות ומטות והכסות קרעו ונערו הנוצות וערבום בקמח ושמים כדי לאבדם בידים ובמרתפות שברו החביתין עד שהלכו כמה אמות ביין ושכר לפי שכל כוונתן רק לכלותנו ואחרון הכביד על אלה אני בוכיה תאניה ואניה כסות דמעה מזבח ה' על בתי מקדשות בתי כנסיותנו הבנויות ברמה תל תלפיות שהכל אליהם פונים וכמעט בכל תפוצת הגולה אין דונמתן היו תל שממה וביחוד בה"כ פנחס המפואר שם חחריבו הבימה ערו עד היסוד בה ממש כקערה הפוכה על פניה עיני נגרה מאין הפוגות ידו פרש צר על כל מהמדיה חמדת ישראל ספרי תורה משוש

לבנו משיבת נפשנו שלטו בהם ידי זרים קרעו לכמה קרעים ועל הארץ נשלבים דרוסים ורמוסים כרמוס טיש וחמר ונעשה קדש מדרס לטומאה לרגליהם ובהיכל ד' נתנו שקוץ משומם וטנפו ובגדי קדושה ומעילי ועדיה פשטו ועשו מהם תיקים ושקים אוי נא לנו כי חטאנו אוי לנו שכך עלתה בימינו ואוי לעינים שראו כך לא אחת כי למאות התיכות חתכו והוליכוה אנה ואנה להרפתנו ולבשתנו ובכל רצפת רחוב שטוחים ספרי קדש ומרבקים בה חלונותיהם תורה תורה הגרי שק התפלשי באפר אבל יחיד עשיתי לך הלא הם כתובים על ספר בדמע ובדיו במגילת קינות מגילת עיפה כתובה פנים ואחור לפניו והפוכה לומר שאין כאן מקומה כללא דמלתא עשאו בכל רחובותינו ובתינו שוק ט"מ כמצולה שאין בה דגים לא נשאו פני העיר אלו העשירים ולא חמלו על עני המהפך בהררה ואף בבתי הקברות פרצו ונכנסו והשחיתו ולא נשמע ברחובותינו רק שוד ושבר על שבר הוה על הוה צעקה וצוחה כי לא הי' בית אשר אין שם מת או פצע והבורה מכת הרב או ענוי או שוד וחמס ובתוכם כמה וכמה לומדים וחסידים חכמים וסופרים אשר נשפך דמם כמים אף באותו זמן פגעה מה"ד ה"ה הרבני מה"ירר שמואל לוי¹ שיחי' לנצה שלטו בו ידי אחרים והכוהו מכת הרב עד שדמו הטהור היה שותת לארץ כמה שבועות עסק ברפואת פצעיו וחבורותיו עד שנתרפא השם יאריך ימיו ושנותיו בתורה וגדולה כבשנים קדמוניות ועסקו בבוה ובהריגת והבאת הרב מחצית יום החמישי של אתמול עד שעה ח' לאחר חצות היום ו' עש"ק בלי ריוח בינתים ובלילה ההוא במחשכים הושיבנו כמתי עולם לא הדלקנו שום נר כדי שלא נראה ויודע מקום מחבואנו וכל הזמן ההוא לא אכלנו ולא שתינו ונדרה שנתנו עד שהשקיף ד' משמים וראה בענינו ויחמול על עמו צאן מרעיתו הנהרגים ונשבחים על קדושת שמו ית' ויבואו אצלנו קצת שרי החיילות באנדורין וישבו משמרות משמרות ברחובותינו בהוצאות גדול' ועצומ' וישבו השומרים בכל בתים חרבים ושמים ועשים מדורות גדול' עד שהעשן הלך בכל הרחובות וכל קורות הבתים והקרשים שרפו באש ועכ"ז לא הי' לנו שעה בלא רעה ולא רגע בלא נגע כי חזרו וקמו עלינו עוד עד כמה אלפים ולולי ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט וגוי ושום אדם מישראל לא חזר ובא לדור בביתו החרב ושמש והיינו דרים כשלשים וארבעים בני אדם בחדר אחד בשטח השלישי ורביעי מלמעלה עשיר ועני חדא שיעורא ובליל ש"ק נשינו טובה ותונח משלום נפשנו זו הדלקת נרות ורוב בני קהלתנו לא היה להם שום תבשיל ואפילו לחם צר כ"ש שאר דברים ורבים ישבו עלי תולע שכבו לארץ מבלי כסות וזכר הולכים יחפים וחשופי שת לא כסות ולא שלמה כי לא חסו על שום אדם ואפילו מנעלים מרגליהם הלצו ולא באנו לבתי ננסיותינו החרבים ושמים ומלאים שברי שלחנות וכסאות ואמצבאות שטוחים ונפולים על רצפת הארץ בלילה ההוא גור שר צבא עלוקה² שתי בנות האומרות ה"ב ה"ב ושמשו בנו של המן שמו על בני קהלתנו ליתן לו מיד אלף הגרי' שפעציו ואם לא יצוה על חיילותיו לשלול עוד הפעם בכך ניתן לו אחר נביות גדולות בחפזון באותו לילה ולמחרתו

¹ אולי הוא זה אשר הזכירו ג. וואלף בס' השנתי הנ"ל צד 205.

² Kalnoki עיי' Orlich שם.

בש"ק נפל השדוד בשוק שנדל מרק וכל דלת המון העם שללו וחמסו כל בני קהלתנו ממש כלהוך השור את הירק וכל הדלתות ושולחני וספסלי שברו והחריבו אי שמים מה נשתנינו מכל אומה ולשון שנורה עלינו מדתו ית' כך ומה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות ואם באתי לספר את כל התלאות אשר מצאנו לא יספיקו כמה ניירות על איזה מהם אקונן ועל איזה אבכה אם על חורבן קהלתנו האכלה והחרבה והבווי והשוממה אם על הרבן בתי כנסיותינו ועל הלקח ארון אלקים וקריעת כמה וכמה ס"ת לכמה קרעים אם על הטלת עמך ישראל לחרב ויהרגו בודון חסדי עליון לבי לבי על חלליהם אל מי ארמך קהלת יעקב תהלת ישראל תכנית כלילת יופי משוש כל הארץ האירה מכבודה וזאת לפנים בישראל עיר ואם בישראל לא שנבה קריה ממנה בתורה ובנדולה מכל ארבע כנפות הארץ הלכו אחר רבותינו לבית שערים המצוינים בהלכת בשיבתנו הרמה ועתה ירדה מטה מטה בדיוטא התחתונה על דא ודאי קא בכינא על ההרים אשא פכי ונהי וקינה עד אחריתה אבינה להשיבה שופטינו ויועצינו כבראשונה ותעבוד הרנה¹.)

ולמן היום הבזה ואילך עד זמן רב כל שערי רחובותינו סגורים ומסוגרים וזלב שער קטן ועליון ובשמירה גדולה פתוח ואין אחד מבני קהלתנו יוצא מפחד החיילות האורבים לנו גם מחמת הבושה כי שחקו על משבתנו ואין אחד מאתנו לבוש בגלימא על כתפו ולא סודר על צוארו ורבים בלא כבע בראשם רק עטופים כאבלים וחפוי ראש ופנינו הושחרו כשולי קדרה הנכבד והנקלה גם שום מוון ומחיה לא הובא לנו ואין מניחין לשום איש מאנשי המקום לבא ברחובותינו. ש"ק ר"ח שבת בא לכאן הפחת אחד משרי שטאטהלטרייא יר"ה האדון החסיד גראף קאלווראד²) יר"ה שלא הי' פה זמן רב הוא נתמנה לפקיד על שיווי כנסת הגדולה המתחסד תמיד עמנו והקצין מהו"ר וואלף ל"ש הלך אצלו וקבל את פניו ונתמלא עלינו רחמים והבטחנו על כל הטובה בימים ההם גם שאר קהלות קדושים במדינה זאת היו לשלל ולבזה ובתוכם רוידיניץ ובק"ק לייפין³) עשו הרג רב לערך עד שלשים נפשות ובתוכם הרב הקדוש אב"ד דשם הי"ד. גם ביום ב' בו נשקה⁴) חררה חיל ורעדה בבוא לכאן חיל גדול אנשי הגריים ויצא קול אשר יזמו לעשות ולא עשו בע"ה וכן למחרתו אחותנו חיל ורעדה כאשר רבים מצרינו נתנו עיניהם בבה"כ צניינר המפוארה ורחובותיה שלא נשללו ביום הועם ובמליצות שרים ישרים לא נעשה הנ"ל ויען דלוננו מאד ואין לאל ידינו להמציא הוצאות עצומים לשמירה ע"י אנשי באגדורן בכל יום ויום ששים זה' מלבד הפתגם וע"כ שלחנו מעלינו ובאו במקומם מאנשי הגריים הנ"ל לשמירה.

ש"ק א' בו באו אצלנו גראף ברידא⁵) ועוד קצת שרי העיר לנהם אותנו ולפקח לטובתנו וע"כ לא היינו מפנים ומכבדים הבתים כדי שיראו החרבן אח"כ נודע שלא בא רק לראות בו ביום וכן למחרתו היינו בצרה גדולה שמענו דבת רבים חילי באגדורן יסעו מכאן וטרם נסיעתם יחורו וישללו אך בע"ה לא נעשה

¹) על משום פראג הזאת וע"ד הקדושים שנהרנו בזמן ההוא עיי' Monatschr. שנת ל"ז צד 385; Podiebrad נושנות צד 88; לעווענשטיין בספרו על אדות ר' נתנאל ווייל צד 12 הערה 1. — ²) Graf Kolowrat.

³) ע"ד הקדושים בלייפן עיי' Monatschr. שנת ל"ד צד 272 והלאה.

⁴) מלשון צדק ושולם נשקן. — ⁵) Graf Breda.

כן, ונשלחו לנו מאה ושלושים פרשים והלילה הי' לנו למשמר והיה ת"ל השקט. יום ה' בו בא לכאן הפחת שאפנאטש אוברשטטר גראף¹) שלא הי' זמן פה והקצינ ר"ש פרנקל שמר והמתין לו על הדרך ברחוב הקריה בלא סודר בלא גלימא בלא כובע רק בבגד קרוע ומעוטף כאבל ובכה לפניו וסיפר לו אשר קרהו ושירד מכל נכסיו ונתדלדל ולא סיים קמיה אשר קרה לקהלתנו. ויום א' ט"ו בו הוכרו בפקודת שרי המלחמה שכל יהודי שקנה דבר מה מפרייסן יחזור ויביא אותו להם בקנס גדול. בו ביום חרדה כל מחנה ישראל לקול הכדור הגדול מאד מלא עפר שריפה וזפת שפרחה ממרתף אחד שאחורי השופן שבקהלתנו והתרה חתירה גדולה דרך החומה ונתבקעה לכמה חתיכות והזיקה לכמה נשים שעמדו שם ופניהם הושחרו כשולי קררה ואשה אחת חרדה לקולו ונחלשה וכל אבריה דא לדא נקשן ואין שום אדם יודע משל מי נהייתה הרעה הזאת עוד נגע אחת פגע בנו ביום ההוא וגדול הוא, כתות חדשות מחילי באנדורן באו פה ובקשו לשלוח ידם בנו ובהשתדלות גדולות נתנו לנו חמשים איש לשמירה בהוצאה גדולה. בו ביום נשלחה לעניי קהלתנו נדבה מסך עשרים ושש מאות זהב מקציני ווינא ופרעשבורג ואייזנשטאט וסביבותי השם ישלם כמשכורתם.

היום ההוא לבני ולמספר ולחגורת שק אחר כל הצרות הרבות והרעות והתלאות אשר מצאונו כחרבן קהלתנו הקדושה והעמידונו ריקם בעירום ובהסר כל רבה וגדלה הרעה מכל הרעות ומשונה רעה זו כי שמענו ביום ההוא [וסימן לשנה הדיא כל רעיה בגדו בה היו לה לאויבים] ע"י שר אחד איך שונאי נפשנו אנשי המקומות והסוחרים ותחת שלש (אלה) רגזה ארץ שארשעק אחד מבעלי העצה והסוחר לארביר והסוחר גלאור וסימנס שג"ל הני כלבין בישין כתבו עלינו שטנה ויפתו בפיהם דבר שוא הסיתו את המלכה ושרי מלכותה לגרש אותנו ופתו ויכלו ונשלחו ספרים אל כל מדינות מלכותה פיהם ומערהין לגרש משם כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים תוך חמשה חדשים²) ובני קהלתנו מרוב רוע הגזירה תוך חמשה שבועות וככלות זמן המוגבל ההוא לא יראה ולא ימצא שום איש אשר בשם ישראל יכונה במדינות ההם והשר הנ"ל נתן את כתב הדת ההוא להראות לראשי קהלתנו אז נבהלו אלפי רבבות אפרים פליטת יהודה ולא קם עוד רוח באיש יהודי ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם ורגליהם כי מי יוכל לעמוד בגזירה כללית גזירה לגזירה שוה לכל נפש לגרשם גם מארץ מולדתנו ומרחובות קהלתנו שנתיסדה מיום החרבן לכבוד ולתפארת ישראל לכל בני הגולה אך יחידה היא לאמה עיר ואם בישראל בתורה וגדולה רחבות רחבות מלאות ושובות ובתים גדולים ורחבים מובנים על אבני גזית ומי יפאר גודל פאר בנינו בתי כנסיותינו בתי מדרשנו חצריהם ושירותיהם אשר אין ערך להם בניויות ברמה באבני שיש ומרמרא ובית ועדנו ומגדל דוד בנוי לתלפיות אלף המגן תל שהכל פונים ומבחר

¹ Graf Schaffgotsch Oberstburggraf

² אודות הגירוש עיי' ג. וואלף בספר השנתי הנ"ל צד 143 והלאה; במה"ע Arch. Isr. לשנת 1850; פיליפזאן במה"ע אל"ג. צייט. ד. יורענט. לשנת 1850 צד 658 והלאה; Monatschr. שנת ט"ו צד 281, שנת ט"ז צד 426, שנת ל"ד צד 49 והלאה; בספר היובל לה' גרעטץ צד 282 והלאה; Bodenschatz ח"א צד 171; בן-חנניה ח"ה צד 273; לעוועגשטיין בספרו הנ"ל צד 18, 25 ובמ"א; רעטט במה"ע לעטטערבאדע ח"ב צד ט"ז והלאה.

קברים שם חלקת מחוקק ספון ושמון אלפי אנשי מעשה חסידים ופרושים רבנים אבירים נאונים מובהקים אין ספורות למו ומי מנה עפר יעקב ובתי שוקים שוק הימין הוא שוק טענדל מרק אם יתן איש את כל כסף בעדו בוו יבזו לו לעזוב אחרינו את כל וכל נחלתנו לזרים ובתינו לנכרים ובלי שום הרחבת זמן לאלה מסעי בני ישראל בצנה וקרירה גדולה אשר לא נהיתה מכמה דורות¹ וצרה נוספת שכל המדינות סגורות ומסגרות אין לצאת ולבא מפחד החיילות ומלהט בחרב המתהפכת מלחמות חזקות לאחור ולפנים ובלייל ש"ק א"ך בו הוכרזה הגזירה הזאת ככל בתי כנסיותינו מפי השופט דמקום ישן ובבתי ועדם תלו פתקאות ועליהם בתובות הגזירות ההם.

ויום ו' כ"ז בו בפקודת שרי העיר שכל איש יהודי יתן כתבו ולהודיע שם כמה בני ביתו ולהיכן יסעו ואשר על כן תפסנו אמנות אבותינו בירינו בכל מדינה ומדינה אשר דבר המלכה ורתה מניע אבל גדול ליהודים צום ובכי ומספר כבד ופה קהלתנו הוספנו בתוספת מרובה על העיקר עד כמה שעות טרם האיר היום השכמנו והלכנו בית אלהים שם שפכנו לבנו כמים מוגרים ארצה באמירת סליחות וקבענו תפלה חדשה בתוך תפלת י"ח ואמירת אבינו מלכנו בצומות וזעקות גדולות ומרות וממש אי אפשר לפרט הכל בפרוטרוט כל תוקף ופנינו רבוי והפצרת התפללות ואפס קצוה תראה לפנינו בס"ד וכלו לא תראה כי לא יכילו כל היריעות.

וקציני קהלתנו ויחירי סגולה עם הרבנים ב"ד מורים ושופטים נתועדו תמיד ביום ולילה להמציא איזה מזור ותרופה למכותינו בדרך הטבע ושלחו כתבים שונים לכמה שרים ומושלים גדולים היושבים לראשונה במלכות המדינה גם לכמה שרי יהודה אלפי ישראל שבכל מדינה ומדינה אשר להם כח חיל יד ושם בחצר המלכות לחלות ולחנן בעד אחיהם הנתונים בצרה גם אל השר הנגיד הנקרא בראן אנליאר הספרדי² הדר בעת בווינא גם בררנו שני קציני קהלתנו הראש והקצין מהור"ר וואלף ל"ש נר"ו ועוד אחד ממנהיגי קהלתנו וסופר דקהלתנו האלוף ר' זנוויל קרוב כ"ץ³) ושלחנו לווינא באשר הם חכמים ונשואי פנים לעורר לבב אחינו הקצינים אשר שם אולי יעתר ה' לנו לגלגל [זכות] ע"י זכאים ויום ה' י"ט בו היה זמן קהלה לכל בני קהלתנו בצום ובכי ומספר באמירת סליחות ואבינו מלכנו וכן נהגו כמה וכמה חדשים רצופים מדי יום ביומו בהשכמת הבקר טרם האיר היום באמירת סליחות ובו ביום נתן רשות לשלוחי קציני קהלתנו ליסע מפה שלא בטובת ורצון שונאי נפשנו ובנסיעתם נשמע קול בכייתנו ברמה והרב דקהלתנו התיר להם אפילו בשבת אך הם חנו בשבת והיא בעיר טבור

¹ עיי' וואלף שם צד 161.

² אודות Diego d'Aguilars עיי' אללג. צייט. ד. יודענט. לשנת 1854 גליון 50 וגל' 52, שנת 1855 גליון 25; וואלף. דברי ימי היהודים בווינא צד 68; ספר השנתי לוועד-היימער 1856/57, ל. א. פראנקל במאמרו ע"ד Diego במה"ע Faust לשנת 1854 (החברת מחדש דינימבר), ונעתק משם למה"ע Wiener Mittheilungen ש"ל ע"י לעטמטעריס (1855 גל' 24—18, 1856 גל' 10.

³ אודות ר' שמואל עיי' וואלף בספר השנתי הנ"ל צד 169 הערה 1, צד 186, 191, 195, 205; Hock; צד 327 ושניהם הזכירוהו בשם שמואל.

מפחד החיילות שסבבו שם עפ"י הסתת שונאי נפשינו ויתר דברים כדי להקד מעליהם הדרך.

יום א' כ"ב התחלנו למכור כל כלי תשמישנו כל מה שהותירו לנו השודדים ונהגו במכירה זו עד שמכרנו כל מה שהיה בדינו מכלי כסף עד פכים קטנים של חרס ואפי' עצב עריסותינו והתבן עשיר ועני והכל בפחות משליש דמי שווי ותמיד רהובותינו מלאים מאנשי המקום ומעירות וכפרים רבים לקנות כל קניינו ורכושנו ואף כי קציני קהלתנו הכריזו והזהירו על כך שלא להתייאש מן הגאולה ח"ו אין משניהין בהם כל עיקר ותמיד קול הקריה הומה מרבוני הנייסות עשירים ויקירים והמון העם הנמצאים ברהובותינו וממש עד קרסולי רגלים הלכו בטיט בטיני ומים שנתהוה על ידיהם ובאו ארבעים איש גראנטירר לשמירה נוסף על שהיו כבר אצלנו.

יום ב' כ"ג בו קבענוהו ליום כפורים ממש כדת ומהלכה בצום בכי ומספד ואבל כבד ביום ההוא באו אנשי כפרים בכסות [עינים?] ולשון שנו היותם בנדרון והתחילו לשלול ולבוו וכשהוכרו נתפשו והוחזר כל מה שלקחו ויום ה' כ"ו בו מלבד הסליחות ושאר תפלות שנהגנו עד הנה הוספנו כהיום להשתטח על קברות רבותינו המאורי' הגדולים שוכני עפר פה עם כל תינוקות של בית רבן והיתה תפלתנו שם בצום ובכי וזעקה גדולה ומרה ובבתי מדרשות קבעו ביום צומא רבא ממש כמו יוה"כ בטבילה ולבישה בטהרה ובקדושה ובצום מערב עד ערב וראשי קהלתנו רצים בהשתדלות ויותר מהמשה שטופעטען¹) שרצו אנה ואנה בעסקינו מוצאי שבת נודע לנו ע"י שלוחינו הקצינים שעדיין הגבירה כרקאי קאי ואף ששרים רבים ונכבדים המליצו בעדנו והזהירו אותנו להרבות ולהפציר בתפלה לאל נורא עלילה בכך בעצם הלילה ההוא הוכרו ליום המזרת ער"ח שבט תענית ומי שלא ראה תוקף קדושת היום לא ראה [קדושה] מימיו כל היום ההוא לא פסקו מאתנו התפלות הנוראים בבכיות גדולות עד אין חקר בבתי ההפשיות עד שרבים משונאינו באו אצלנו לשם ואף הם געו כלם בבכי גדולה. ובשעה ב' לאחר חצות היום נתאספנו לבה"כ החרבים והשממים שם שפכנו לבנו כמים ומקור נובע דמעות כנהלים וביחוד בבה"כ פנחס יששם נארו מזבח ה' והמגדל הורידו לשם נתאספו כל שחללו שבתות וי"ש במלאכתם על הסוללות וכבוויי השריפות והם אחרו בתפלות עד כמה שעות מהלילה ונשמע קולם ממש בכל הרחובות וקציני קהלתנו רצים ושבים אצל הכומרים וראשי העירוונים לבקש מהם שאל ינהגו עמנו במדות אכזריות מלכתוב עלינו סרות ומרורות וכמה מליצות שלחנו לכמה שרים לחלות בעדנו שלא ימהרו עלינו בגירושינן יען כמה זקנים וחולים ובעלי מומין ויולדות ומוכי חרב יש בינינו שאין להם כח לילך חוץ אפילו על משענתם ק"ו בדרך רחוק כומן החורף החזק והדרכים משובשים בנייסות והמדינה סגורה ובתחנונים רבים בקשו למצוא חשבון החולים ההם ונתאספו פעמים רבים בבית הקברות ובבתיהם עד שבאו הרופאים וראום וכתבום כלם על ספר. יום ד' (ד') [ג'] שבט עבר דרך פה נער עברי אחר מדרעוין לווינא וכתבים שונים בירו מן האחדשרפנים שר צבא וויישן פעלד לפרניגן קארל ומהנובר נכתב

לנו שכל מלכי ושרי ענגלאנד והולאנד כולם פרקליטי ישרים עבורנו אצל המלכה יר"ה וכן הגיעו כתבים מהנובר שכל מלכויות הנ"ל עומדים לימיננו בהשתדלות הפרנסים והמנהיגים הסגנים הר"ר טובי האג ור' גומפל קילייד¹ ור' בענדיט נייא מענין² וחכמים וקציני ספרדים ונשלחו הכתבים ההם ליד הקצין המפורסם ר' מיכל מהנובר יצ"ו והוא שלחם להקצין המפורסם ר' זואלף ווערטהיים³ למינכן וגם הוא שלחם ליד הקצין המפורסם אברהם זינצהיים⁴ בווינא אף שאין המצוה נקראת אלא על מי שנמרה מ"מ בדין שיטלו שכרם הטוב בעלמא הדין ובעלמא דאתי על עוצם השתדלות מחשבה הטובה מצרף למעשה הטוב אתה ה' תשמרם לנצח נצחים. ולמחרתו ביום ה' היה לנו צומא רבה ובכל בה"כ קבענו י"כ קטן בעטיפת טלית והנחת תפילין בתוספת קדושה וטהרה ובתפילי נוראים ואז נספרו ההרוגים על קדושת שמו ית' ביום הזעם וישבנו שם לארץ שם בכונן עד כמה שעות בלילה ומשם והלאה היו לנו הלילות למשמרות זמן רב בזמירות תהלים ובתלמוד תורה. יום הנ"ל בפקודת השרים ששום איש או אשה מנער עד זקן לא יסע מפה כדי שלא יוליכו עמהם דבר מה ולכוף אותנו בכפיו גדולות ובתפיסות עד שנשלם תחלה להמלכה יר"ה עבור חובות ישנים ב' פעמים מאה אלפים זהו ולהכומרים מאה ושבעים אלף זהב ולסוחרי המקום פה ולייפציק ונירנבערג וכן ה' שתפסו רבים ובתים גדולים נחתמו ובאלו הימים לא מצאנו מנוח לכף רגלינו אפילו רגע אחת ותפלות של ש"ק שהוא נמשכו עד כמה שעות בלילה באשר קציני קהלתנו נתעכבו אצל השרים ובשובם נשמע שעלתה אצל השררה לגרש ביום א' הבע"ל מפה כל העניים שבקהלתנו. ואם לא ילכו מרצונם הטוב ויציאום בעל כרחם וכאשר נשמעו הדברים ברחובותינו חיל ורעדה אחזתנו.

בעצם היום הזה ליהודים היתה אורה ושמחה קצת שקבלנו כתבי שלוחינו שבווינא שהמלכה יר"ה הרחיבה עוד ארבעה שבועות לגירוש⁵ ואולי יהי' שהות בנתיים לבטל הגזירה לגמרי גם שיהי' זמן קצת לפרעון החובות הנ"ל ומוזן החרבן הגדול לא מצאנו מרגוע לנפשנו העניות הולך וגדול אין שום משא ומתן אפילו בפרוטה אחת נפשנו יבשה אין כל בלתי אל כלי הבית עינינו הנמכרים שלא בחצי דמיהם ואפילו גלימא דעל כתפינו והרוב הולכים בבגדים קרועים ופנינו שחורות כעורב. וכשולי קדרה ודקות הבשר מרוב השעבוד והצרות והנתינות הדאגות והצומות והזעקות גם בלילה לא שכב לבנו בעשיית משמרות למשמרות בחיקון חצות בלילה וטרם האיר היום לסליחות ובבית הקברות עכ"ז סתם תפלתנו וכל שערי רחמים סגורים ומסוגרים ועונותינו גרמו כל אלה והקצינים

¹ חתימת ר' גומפל קליף נמצאת במה"ע Mtschr. שנת ל"ד צד 61.

² אדות Benedictus Levi Gomperz בעיר Nymwegen עיי' בספר היובל להח'

גרעץ צד 266.

³ Simon Wolf בנו בכורו של ר' שמשון ווערטהיים; עיי' קויפמאן, ר"ש ווערש-

היימר צד 84.

⁴ אודות ר' אברהם זינצהיים עיי' לעווענשטיין, Gesch. d. J. in der Kurpfalz

צד 216 הערה ג' ובספר היובל להח' גרעץ צד 284.

⁵ עיי' Wolf בספרו הנ"ל צד 167.

השלוחים דוחים אותנו בלך ושוב מדחי אל דחי מפאשט לפאשט כי רבו המתפרצים דוברי עתק על נפשנו עד ש"ק י"ב בו כתבו לנו שהגיע כבר בווינא מליצת מלכי אנגלאנדי והאלאנדי ולמחרתו התירו הרבנים ביד מ"ש החרם שנתנו עבור מסים אחרי רואם כי רבים נכשלו ומתים בעו"ה בזמן קצר ונתאספו כל בני קהלתנו לבה"כ לשמוע ההתרה.

יום ה' י"ז בו מת הקיסר קראלוס אלברטוס השביעי בעיר מינכן מטראפולין מדינת פאיירן בן ארבעים וששה ללירתו ושנה שניי שנתקסר אחר כל המלחמות החזקות והנוראות שנשלם הוא ואחזות מרעהו. ש"ק כ"ז בו הודיעו אותנו שלוחנו הקצינים שהמלכה עדיין בדבורה קאי ושלא להרחיב עוד זמן אחר שיעבור חרש פעברוארי הסמוך ולשלם כל חובות קהלתנו גדולים וקטנים ולא סגי במה שיניחנו כל רחובות ובתים ובה"כ ובה"ק וש"ק ט"מ וכל מליצות המלכים והשרים לא הועילו על כן. ביום ער"ח אדר הפלגנו בתשובה תפלה וצדקה להעביר רוע הנזירה וכמה מאות ילדים נערים תינוקות של בית רבן נשתטחו על קברי הרבנים עד שנשמע קולם למרחוק.

בחצות ליל ג' שלאחריו שלחנו שני קורירין אחד לווינא ואחד לדרעוין והתשובה אחורי דלת ומאו הוספנו במכירת קנינו ורכושנו כל המלבושים היקרים בגדי שש ומשי נמכרו חתיכות חתיכות וכן השולחנות והתיבות והספסלים קדרה של חרש ואף שכתבו לנו מווינא והזהירונו שלא לעשות כן ונחמונו על הישועה אין אנו משיחין לפי שירענו בצרת נפשנו ויען שראינו בכל יום מעלילים עלילות ברשע עלינו ותופסים כמה בני אדם כי תואנה מבקשים לגרשנו בערום ובחוסר כל על כן אנו ממהרים למכור עד שלא השארנו לא קערה ולא קדרה של חרם כלי לבשל בו. ואמנם להכומרים לשלם במעות מזומנת ק"ע וכן לסוחרים במרם נלך מפה וננבה סך גדול מן העשירים ובינוניי ואין שום אדם רשאי לילך זפה אם אין בידו כתב רשות ליסע מפה יהי מי שיהי ונתחלקנו כתבי רשיון ללו במקום קטן וברחובות ההם תמיד מלאים מבני קהלתנו מבקשים כתב הלו כדי לילך מפה באשר זמן הרעה ימחר הנורוש אין לבוא וכמה מאות נפשות עמדו עד חצות הלילה בקרירות גדולה עד שנתן להם הכתב ההוא ומיום המחרת ולמעלה הנה רחובותינו מלאים עגלות עגלות בצמד סוסים ובצמד שורים כדי שיסעו כל איש וביתו למקום הפצם ויסעו בני ישראל מיום ההוא ועד ו' עשיק שלאחריו שה פוזרה ישראל לארבע רוחות העולם עם הילדים הרכים והענונים בצנה וקרירה גדולה ונפלאה ולא נשארו בה כיא מתי מספר וקצת עשירים לערבוך לתשלום החובות הנ"ל ויום שבת גיל נשבת כי ישבה עיר ואם בישראל בדר הרב ושמש ונותרה נסוכה ככרם וכמלונה במקשה כעיר נצורה וכל בתי כנסיות ובתי רחובותינו שלא נחרבו סגורים זולת בית הכנסת אלט נייא בלילה ההוא במחשכים הושיבנו לא נראה שום אור נר בכל רחובותינו והיתה תפלת ליל שבת בבכי גדול בדמעות שלישי ולא קדשנו קדושא רבה ושלשה מיני כתות אנשי מלחמה באו ברחובותינו לשמירה אנשי מקומות נילושי והגריים שבעים וששה איש בהוצאה מרובה ולא היו נטורי קרתא רק מחריבי קרתא באשר ראו כי אין איש בביתו נכנסו עושים להם מדורות בבתים המפוארים ולוקחים הנמצא שם. למחרתו ש"ק פ' שקלים כ"ו בו בא שטופעט מווינא משלוחינו

הרחבת זמן על ארבע שבועות כאשר חלו פני השרים שבלתי אפשר לשלם החובות כ"א בהרחבת זמן מה.

ולא הניע אור ליום החמישי וילכו בלא כ"ח ואדר וכבר נסעו מקהלתנו הקדושה כל בני קהלתנו מנער ועד זקן טף ונשים ויתנו כל העדה את קולם ויבכו בלילה ההוא לערב בכי ולבקר קנה ויללה על פזורת הקהלה ופזירת החבילה ויצא מן בת ציון כל הדרה נלחה מנהררי גדולה וקטנה בעלי אסופות רוכבי אתונות יושבי על מדין אלו חכמי ישיבות בתי דינים אשר להם כח וגבורים במלחמת התורה ח"ו אי משכחת תורה מישראל אהדרינה בפלפולי ואף שלא הי לנו לא ראש ישיבה ולא אב"ד למן היום שבטלה כבוד התורה ונלה כבוד מישראל ה"ה גאון עווננו תפארת קהלתנו ונשיא גליותינו מהר"ר דוד אופנהיים תמ"ך שהלך לישיבה של מעלה שנת התצ"ו¹) ואחרון הכביד פרישתו של אותו הצדיק מאתנו ה"ה הגאון הרב החובל בלב ים התלמוד קוטר יושר הלמוד מוהר"מ יהונתן שיחי' לנצח אשר הי לנו לעינים ובפזירתו מאתנו כמעט נחמוטנו עמודי התורה עכ"ו אין הדור יתום אחריהם ח"ו לא פסקו ישיבות אלפי רבבות בבתי מדרשינו ותמיד נתמלאו כל העדרים גדיים ותישים בעלי קרניים אשרי עין ראתה כל אלה בהיות קהלתנו בנוי על תלה ואוי ואבוי לעינים שראו הריסת בתי כנסיותינו ושוממות בתי מדרשינו וחרבן בתי קהלתנו וקבוץ קהלתנו נפוצה לארבע רוחות העולם אלה מסעי בני ישראל מכני העיר העשירים פרנסי ומנהיגי עקורי ויקירי קהלתנו ועד העני המהפך בחררה ויסעו מקהלתה ויחנו בעציון גבר ויחנו בחררה ויחנו כלבנה ויחנו במרה ויחנו באבל שטים ובחצרות הוא סמוך הוי"ף²) הסמוך ונראה לעיר פראג ומשם יפרדו והיו לארבעה רוחות העולם בטלשולא בטר טלשולא באין מרגוע ומנוח לכף רגליהם זולת מקצה העם ממוקצה ודלת העם השוכבים על ערש דוי כשני מאות נפשות מישראל ומשמשיהן הגוונים משש מאות זה' שנשתייר בקופת הלשכות מעל הנדבה ע"י איוו יחירי סגולה שנשתיירו פה ולכל אחד משיווי קהלתנו פה ניתן מאת הפחת החסיד הרחמן אהר מן השרים הראשונים היושבים במלכות פיהם שטאטהלטר"יא גראף פיליפ קאלווארד³) אשר חסדו גבר עלינו כמבואר לפנינו מן הספר בע"ה השם ירים הודו וכסא כבודו ויאריך ימים ושנים עם כל השרים הטובים יר"ה אמן פתקא קטנה בחותמו של הפחת הנ"ל לסימן ואינו רשאי לילך מחוץ לעיר ומאז בתי כנסיותינו אין לצאת ולכוא זולת בית הכנסת השניה והחדשה הנקראת אלט נייא ויש שקוראין אותה על תנאי⁴) להיותה בנוי בזמן חרבן בית שני תוב"ב על תנאי באם יבנה בית המקדש אם לא ויש אומרים ע"ש דשף מנהרדעא וייתבא הכא והיינו דמצינו בש"ס כנשתא דנהרדעא לשם מתאספים שיווי כנסיותינו ובאים להתפלל אך במחשכים הושיבנו כי מכל המנורות החשובות הגדולות לא נשאר לנו שם אף אחת עד חג הפסח שלאחריו תלינו שם פמיטה של נחשת אחת ושתי מנורות

¹ עיי' ליעבען גלעד צד 31 סי' 80, Hock שם צד 24 והלאה.

² Smichow.

³ Graf Philipp von Kolowrat.

⁴ הבאור הזה למלת אלטנייא היא חדש ומתקבל, אבל לפי הנראה המחבר בעצמו

לא האמין באמתתו כי כן יוצא לנו מתוך קיצור המלה הזאת לעיל צד 3.

של עין ולא הלכנו בשום גלימא וסודר ברחוב מכה"כ בין בחול בין בשבת ולא בחילוף שום בגד הן נקלה והן נכבד ואולם עינינו רואות אנשי המקום ונשותיהם מעוטפים ומלוכשים בבגדינו שלקחו וקנו מאתנו ואין מושיע ופנינו נכרים זולת כחשים ודקות ורעות כי חסרנו מכל טוב באין שום משא ומתן אף בפרוטה אחת ואנשי השמירה שברחובותינו מחריבי קרתא מהרסים ומחריבים את הנמצא אפילו היתר שבכותל וכן הסגורות והחלונות ומוכרים בדמים מועטים ואין לאל ידינו למחות ואחינו שבגולה הותר להם לבא אצלנו אך ביום בפתקא רשיון בעד שלשה צ"ל לכל יום ולא ילינו פה בקנסות גדולות ומאו שהלכנו בגולה אין גולה אוון ואין מבשר שום בשורה טובה עד ליל משיק מי ניסן בא שטופעט מווינא להודיענו שתשועה קרובה לבא וכל המלכים וכל הדוכסים מלמדים עלינו [זכות]. יום ה' כ"ז בו הניעה לנו פה פראג אגרת של הקציץ המפורסם כו טובי האג יצ"ו הנכתב באמשטרדם בג' דה"מ של פסח והוכן דכריו שקבל העתקות מכל הקיומים שלנו מכל קסריות ומלכיות בצרתינו לו צד וידו נטויה לעמוד לימינינו וכבר השתדל ע"י שרי שטאטין האלאנד הדוכס מברייד יקבל בסכר פנים יפות את כל קהלתנו במדינה שלו ויבנה להם מקום חדר על הוצאות עצמם וסיד ואבנים וקורות עצים בחנם ומשך זמן בנין העיר ההיא תוך עשר שנים לא יעמוס עליהם שום מסים והארץ עוד בלשונו הטוב בכך מן הראוי לקבוע לו ברכה מיוחדת ולהתפלל בעד אריכת ימיו ושנותיו.

יום ג' ט"ז בו ובתחלת הלילה ההוא עברה הרנה במחנה העברים שני שטופעטן בבת אחת באו לפה להודיע לנו שהתשועה קרובה לבא בפראג ובכל המדינה וכבר נכתבו ונחתמו מידי המלכה אעפ"כ למחרתו י"ז בו נשתלחו רוב החולים מפה לקהלות אחרות לבומסל רויניץ קעלין ובעצם היום ההוא צו כל השרים באשר שהתשועה קרובה לבא יסעו כולם מכאן כדי שאם תבא הישועה יראו מי ינח פה ומי ינוע מפה וכן ביום ד' (ט"ו) [י"ז] בו הגיע לקצינים ומנהיגים ושם נאמר כל תוקף ותעצומות השתדלות נמרצת וחסדים טובים של שרי מדינות פיהם ומעהרין וביחוד הדוכס הגדול החסיד מניקלספורג¹ הוא ואחיו השר הגדול נבנסו בעובי הקורה בחצר המלכים ומצאו חן וחסד להרחיב עוד זמן רב להגירוש עד עת בוא דברם פעם שנית באשר הם עדיין אדוקים וקשורם עם תושבי המדינה בחובות וכיוצא בזה והגיע לשרי המדינות פתגם שטאט הלטרייא ותוקף פקודתם להשניח על היהודים שבכל המדינות בהשגחה פרטית ושמירה מעולה ולהצילם מיד כל הקמים עליהם ולהטיב עמם ורק על המדינה יאמר כן לא על קהלתנו רק זה ה' כתוב שם להחזיק כל בני הגולה מפראג במדינת פיהם בכל עיר ועיר שירצו לדור שם במנוחה והנה ברבות עתים וימים רבים של צער לא נשמע ברחובותינו מצהלות חתנים וכלות ולא שום שמחה.

יום ה' ב' דר"ה עבר דרך פה הדוכס שר צבא לאבקאוויץ ממערכת המלחמה שבאטליא למערכת המלחמה פרוסיאה ומנהיגים פה הלכו לראות פניו ותעבור המנחה על פניהם וקבלם בסכר פנים יפות ולהנושאים דורן נתן שני הנרי

¹ זה הוא Leopold Graf Dietrichstein אחיו של Graf von Nikolsburg. וכדברים

האלו מודיע ר' אברהם טרעביטש בקורות העתים דף י"ט ע"א.

שפצי' והבטיחם שתהיינה ידיו אמונה בחצר המלכות לשובתנו ויניח אהריו פתשגן דת אל שרי המלחמה וחיילותיו שאם יבאו לכאן במלחמה להשיב עמנו באשר רבו צרינו רבים קמים עלינו לקעקע ביצתנו ובמחנה העברים שה פוורה ישראל בני קהלתנו אשר הגלו בגולה מפוררים ומפוררים והיו לאחרים בכפרים הסמוכים סביב סביב בעיר כשמעם קול תרועת המלחמה רבים וכן שלמים ברחו להם למקום רחוק ולמדינות אחרות גם לפה העירה הזרו ושבו רבים כדי להסות בעיר מוקף חומה ובאשר הפחת החסיד קאלורויט מיטול איש הפגן חסד הוא התיר להם לדור פה ולולי שועלים מחבלים כרמים כרם בית ישראל קוצים הכרם קוץ ומונד אנשי בלי שם יספו פליטת בת יהודה כהנה וכהנה לדור פה.

ליל ה' ח' בו פתאום נפלו כמה בתים ברחובותינו נוכח בה"כ פינחס לארץ ויהיו לתל שממה ונל אבנים ומכאן תשובה נצחית וקיהוי שיני רשעים המחרפים מערכות אלקי ישראל נעל בפנינו דלתי שערי שמים וחלוני הרקיע וסגר דלתי רחמיו ית' וגלוי וידוע לפני ית' מפולת הבתים ולולי הגירוש כמה וכמה איש וביתו כאנשי השרון¹) אך אין איש בביתו ושפך חמתו על עצים ואבנים זה אחד מהניסים והנפלאות אלפים ומאות אשר עינינו רואות ושאר ניסים וטעמו ונמוקו מי יעמוד בסוד ה' ואין בעל הנם מכיר בניסו ואין בר חימו מכיר סוסו והנה רוב אנשי קהלתנו הזרו ונתיישבו פה בעו"ה וכפי השמועה נעשה זאת שלא ביריעת המלכה יר"ה אך שרי העיר וביחוד אדונינו החסיד פיליפ קלוורד יר"ה נכמרו רחמיו על שה פוורה בצנה וקרירה גדולה ויען כל אחד ואחד היתה לו פתקא אדומה בחותמו ומספר הפתקאות נודע לשונאנינו ע"כ הוחזרו לנו כל הפתקאות הללו ונתן להם אחרות ירוקות ונכתבו אז כמה וכמה נפשות על פתק אחד באשר שראה שאין הפתקאות הראשונים מספיקים ולהוסיף פתקא אי אפשר לו השם יאריך ימיו ושנותיו ועם כל השרים והחסידים. יום ג' י"ט בו הגיע לשרי העיר ושם כתוב לאמור בפקודת המלכה יר"ה על איזה שרים ועל איזה ראשי עירוני לבוא לווינא ואין אתנו יודע על מה ולמה.

יום ו' כ"ט בו הגיע לפה פתשגן כתב דת המלכה הנכתב והנחתם מהמלכות יר"ה ח' יענארי העבר על כל היושבים במלכות יהי מי שיהי' מנער ועד זקן טף ונשים יהודי ואינו יהודי מכומר ומושל עד עבר ושפתה אחורי ריחים. . . והיתה שערורה גדולה בין המון העם עד שפרקו והקילו מעל צואריהם המשא הגדולה והטילה על השרים ועשירי העיר ועלינו גזרו שאפילו תינוק בן יומו יתן סך שני זה' רייניש מיום הנ"ל תוך שלשה שבועות וכל העובר על כל תאחר יוקנס בתשלומי ארבעה וחמשה זה' לכל אחד זה' בין אחינו שבגולה הנמושים ע"פ השדות ובין הדרים עדיין פה יתנו סך ההוא והעניים שאין להם יתנו העשירים עבורם והיתה צעקה וצוחה ברחובותינו להיותנו עדיין כגרים נטים ללון פה והפרנסה מועטת והשררה הטילה עליהם אימה יתירה באמרם כל מי שלא יתן בקע לגלגולת לא יהי' בכלל מקוה ישראל באם תבנה ותכונן קהלתנו כבראשונה ומה היה לאלה העניים האומללים לעשות מברו ומשכנו כל מה שבידם כדי ליתן ואף שקציני נדיבי מדינת [ה]אלאנר שלחו לעזור מצריו שני אלפיי זה' ואין

¹ אשר עליהם התפלל הכה"ג שלא יעשו בתיהם קבריהם.

הקומץ משביע את הארי ליותר מחמש אלף נפשות אביונים פה גם על המדינה יאמר כן ליתן ככל האמור. יום ג' כ"ג אדר פנה ממנו הרב המופלג מוהר"ר אברהם פאסלברגני) לחיי העולם הבא עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי עיר מלאה חכמים וסופרים אמרנו בצלו נחיה כי ה' לנו לצור מעו בתורה ועבודה והננו כספינה רוב החובל אול לו לעלמא דאתי והובל לקברות בבכי ומספר המקום ימלא חסרוננו ובזכותו יגן בעדינו. יום א' י"ד בו [סוף אויגוסט] נסעו כל בני קהלתנו כולם כאחד מן העיר אף נפש אחת מקהלתנו הגדולה השם ישמרם לא נשאר אחרינו ולשמירת רחובות ובתי כנסיותינו נתיישבו כחמשים וחמשה אנשי מלחמות בהוצאות גדולות ועצומות ואינהו מחריבי קרתא עוקרים ומוכרים המפתחות אף יתר שככותל מאין מוחה בידם ואין שום אחד מאתנו רשאי לכנוס בתוכה ואם לצורך גדול בהשתדלות מהשרים ובהוצאות ואיש מלחמה עמו והיתה הגזירה השני' גולה אחר גולה קשה מהראשונה כי ישבה העיר בדר באולא גירש גרשיים ונתפורו כפזור גדול לכל ארבע רוחות העולם וזלת דק"ק ברנדס ג' פרסאות מן העיר נתיישבו כשליש מאות בעלי בתים וכל הנפש הבאה היו כש"ו מאות ושם גרים ודרים אף ברפת בקר וסוסים במסים גדולות והוצאות מרובים כי נתייקר שם השער עד למאד גם כל חלי וכל מדה שולמת בהם בעורת וסעקר הקדחת עם כל זה תמיד אנשי קהלתנו עוברים ושבים בעיר להביא טרף לביתנו בבקר פרסה אחת אל העיר ובערב פרסה אחת מן העיר ואם באתי לפרט את כל תוקף ותפיסת צרות ופלטולים של אחינו בני הגולה ובאין שום מזון ומחי' לא יכולו כמה ניירות עם כל זה רבים וכן שלמים לא רחקו מן העיר אף הרחוקים מישועה ואף שתתמהמה מחכים לתשועת ה' לרוב אהבה וחבה לרחובותינו ובתי כנסיותינו ובתי מדרשינו ובזה תמה ונשלמה שנת עתיקה בכל ציודירי ואנחנו לא נושענו בעויה ובכך אתחיל שנת יב"שו ויבהילו מאיד כ"ל אוי"בי לפק.

י"ז תשרי הוא יומא דשוקא במקום ישן בעיר פראג כתבו שונאים שטנה לחצר המלכות גם לשרי העיר פראג על בני קהלתנו שלא יסחרו ביומא דשוקא ובקשו להפר כח המלכות שהתירו לנו לסחור ביומא דשוקא בכל המקומות והי הפר עצתם וקלקל מהשבתם הרעה אלא בלבד שהרשות בידנו להעמיד חנות ולסחור בכל יומא דשוקא כמו שאר סוחרי העיר וסוחרי נירנבערג ברחובות קרית פראג גם הואיל ויומא דשוקא חל תוך ימי חג הסכות שיהודים אסורים לסחור יתחיל יומא דשוקא שלהם אחר חננו וימשוך שתי שבועות עד אחר זמן יומא דשוקא גם הרשות בידם ללון תוך חומת העיר כל הזמן שהוא ושום סוחר אל יקבול על שום יהודי בדבר זה וכן ה' הקימו להם חניות הרבה מאד מאד ברחוב הגדולה ארוכה ורחבה ממש בכל העיר אין כמותה הנקראת פינגלמארק ובאו לשם כמה שרים גדולים לסחור עמהם באין פוצה פה ומאו והלאה כל זמן החורף לנו בני קהלתנו סמוך להעיר עד יום ש"ק י"ח טבת נרשום עד פרסה אחת מן העיר. בימים ההם הגיע פשתן כתב הדת להודיע כמה בעלי בתים וסכום כל הנפשות במה הם מתפרנסים וסכום כל המסים וכל הוצאות שיש להם בכל

⁽¹⁾ אודות ר' אברהם פאסלברג עיי' Hoek גלעד סי' 84 ונכון חשבוננו של לעוענשמיין בספרו עיר ר' נתנאל ווייל צד 75 אשר לדעתו יום המיתה שלו הוא כ"ג אדר, וזה מכון עם המספר אשר לפנינו.

השנה ואין שום אחד יודע מה שיבו וכוונתו בזה. ומאז והלאה לא מצאנו עוד מזור ותרופה למכתנו ואין אדם יודע עד מתי קץ פלאות גם שלוחינו חזרו ובאו מווינא בידים ריקנות והעם נפוצים בעיירות וכפרים וסובלים לחץ ודחוק גדול באין מזון ומחיה גם אין לנו מו"מ אפילו בפרופטה אחת כי אחינו שבמדינה מוחים בידים. ואני אני המדבר בלב נשבר ומילין אהבר כי יצאתי מן קהלתנו יציו לעיר אינר עם זונתי תי בני תמוז תקהל ודעתי הי לעסוק שם ברפואות ולשתות מים מבור וממעין הנודע בשם שקורין זויאר ברונן¹ וירא לבי משמועה רעה ותרנו בטני לקול מפת"ר ואומר שחמי המנוח מו"ה יאקב נ"ש ז"ל מוטל על ערס דוי ולא אוכל להתאפק ושמתי פעמי מרכבותי לבוא לבית חמי שיי בני"ש וחולה רעה ראיתי נגר פניו ונר אלקים זו נשמתו המהורה נכבה בחדש אב בששה ועשרים בו והלך לעולמו ושבק לנו חיים תנוח נפשו בגן אלקים עליון ועד שהראשונה... פקודה שניי ממהרת לבוא ובעידנא דריתחא בתוך ימי אבל זונתי שתי כתבו מעיר מלוכה ווינא בכתבים מכתבים שונים בשינוי החזור לפרייסן וניער בתוך מדינות פיהם לארכה ולרחבה בעם כבד וחוק מאוד עוד זה מדבר וזה בא שליח מיוחד מפראג מבניי הבחורים שיי וכתבו מגילות קינות קינה ונהי בקול יללה והכרוז יוצא בכל הארבע מקומות בעיר פראג שיכנסו ויקנו כל אחד מב"ב נימולים ואינם נימולים בר ומזון וכל טרף על חצי שנה ויביאום לביתם בכדי שיוכלו לפרנס אנשי ביתם בשני רעבון כי פחד האויב וחרדה גדולה נפלו על אנשי פראג ומנור מסביב פן ואולי תהי העיר במצור מפני חמת המציק וכהנה תקנות רבות נכרוזו בקול תרועת מלחמה ועתה הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי ואל מי מקדושים אפנה ואם אמרתי אבוא העיר עם זונתי תי לראות את שלש בניי שיי והנה הרעב שם ורעב של כליי חיו ומי יודע עד היכן מגיעים הנתינים פרייסן בעול מסים וארנונות ומי יאמר לו מה תעשה ונפשו אותה ויעש ואם נשב פה בתוך הגיא מול בית פויאר בני"ש הנה בניי הנחמדים שם במצור ובמצוק התשכח אשה עולה מרחם בן במנה ואנכי אשכח אותם ואתרמי מילתא ששלח גיסי רי שמעון עגלה וסוסים הנ"ל לפראג להביא בניו ומשרתיו לנ"ש ובקשתי מאתו שיקח גם בניי שיי משם להביאם פה ואז בהפצרה גדולה הותרו אנב עמ"ו וכתבתי לבניי שיי שיתנו כל בדיל ונחשת ומלבושים בתוך החרר הגדול אשר שם הכסף והזהב כבר הי טמון וכמום שם באוצרותי בנסיעתי משם וישניחו עליהם שיהי החרר הנ"ל מוסגר בכריח התיקון שיתקנו הכל בבריחים ובחדרים הסמוכים ידרשו הרי ידידי רי אברהם ווייל עם ביב כדי שישניח עליו ביתר שאת מכל הדברים שיתהוו יהי מה שיהי וכן עשו וישבנו פה נ"ש ברעדה ופחד וביותר צרת אחינו היושבים בעיר פראג הנתינים בצרה תחת פרייסן כי בין ווי לזה אול ברא דעלזכותא² והעיר נתנה ביד העם הזה והיתה צרה קרובה ואל חברתה נגשת בחדש כסלו הנ"ל נסתתמו מענותינו

¹ Sauerbrunnen.

² עיון במדרש איכה פ"א ע"פ היו צריה לראש ותמצא שם המאמר בין ווי לזה נמלט ריב"ז ובב"ר פ"ס ע"פ הנה אנכי נצב איתא הדא דברייתא אמרה בין חייאת למחבלתא אול ברא דעלובתא. ובוה בין תבין כונת דברי המחבר.

ואין בפינו מענה והקול נשמע לשמע אוון דאבה נפשנו נחשכו מראות עינינו תסמר שערת בשרנו איבה ישבה בדרך קהלתנו ונתקלקלה השורה נהפכה כמהפכת סרום ועמורה שללו ובוו חמדת ישראל ורמסו כמיט חוצות ואלו [באתי] לכתוב כל הפרעניות והרפקתאות ופרטי דברים רעים בעת הזאת קצרה היריעה והשעה ויכלה הזמן והם לא יכלו כלה ואף בעויה פנעה בי מרת הדין ונתהפך כחומר חותם ביתי וארמוני והי' לשלל ולבו מה שהי' בתוך הזר הגדול ובכל החררים שלי כל כספי וזהבי ותכשיטי מלבושי היקרים גם בדיל ונחשת כאשר אמרתי כולם שללו ובוו דבווי והרסו והרבו על ביתי עד היסוד בעויה והגיע הסך ההוא לכמה וכמה אלפים וזהו בעויה שומו שמים על זאת וארץ אל תכסי דמי ודם זרעותי צועקים העל אלה תתאפק וגוי והרצים יצאו רחופים על המדינה לאמור מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישמור את נפשו ובכל מקום שהגיעו אבל גדול ליהודים והלכתי עם זונתי חיי ובניי שיי למכר הייד סמוך ונראה לקיץ גיש וישבתי שם מפני פחד ובהלה ימים אחדים עד כי יעבור הזעם ממני המה קרובאטין הנ"ל על אלה יתנדל ויתרומם מלכותי יתברך וכשם שמברכין וכו' אחרי כל הבא מים עד נפש טבענו מצולות טיט ורפש ותקח אזני שמץ ודופי מהרעש נירוש כלה גרש יגרש ומשונה רעה זו מכל הרעות שעברו וחלפו וכולהו איתנהו ביי אמרנו וענינו איי חסדי ה' הראשונות אשר פעל בימי קדם ואבותינו ספרו לנו ועתה נטשנו ועל כרחנו היינו יושבים בנ"ש בבית חמי ו"ל לערך ארבע שנים¹) מצוינים (?) וחל"י רעים ונאמנים שם ובמדינה זמן רב מתרגשים וקשה עלי פרידת קהלתנו הקדושה פראג ובנתיי יצאתי פעמים רבות מנ"ש לפראג לראות את שלום אחי איפוא הם רועים צאן קדשים שה פוורה ישראל מפוריי בכל פינות מקצה אל קצה ונפשם קצה שהי' מוכרחים לילך ביום לפראג להביא טרף לביתם ולעת ערב חוזרים לבתיהם לפני שער העיר לאשר חונים בכפרים ובעיירות ובנקיקי הסלעים בחוקף פקודת אדונתנו המלכה יר"ה ורובם מבני קהלתנו דרים בקי ברנדס כמו ג' פרסאות מפראג.

ויהי יום [. . .] בחדש אדר תקה"ל כשהייתי בפראג הלכתי בלילה בליבנא באושפיו הקצין ר' הירש פיסק²) וחולה נחליתי שם כמו עשרה ימים והרופא חנם אשר ימחץ וירפא ויכאיב ויחבוש רפא אותי רפואה והצלה חרא מלתא ובאסתר תענית הלכתי עם פאשט³) מניש ושם חיל ורעדה אחותני חולי קדחת ל"ע ומשך החלי ההוא עד אחר פסח הנ"ל.

ובחדש אב הרחמים רחם עלינו ועל פליטתנו ואדונתנו החסידה המלכה יר"ה התחסדה עמנו ע"פ בקשת שרי שטאטהלמר יר"ה שבני קהלתנו פראג הנפוצים בארבע כנפות הארץ ובמדינה ילכו על מקומם הראשון ובתנאים שיתנו עם מדינת מעהרין ופיהם שלשה פעמים מאה אלפים זה מס על הארץ לכל שנה תמידין כסידרן וכל המו"מ ובעלי מלאכות יהי' מה שיהי' ומי שיהי' הכל יהי' כמקדם וכבראשונה ושלחו בני קהלתנו שני משולחים לווינא לפשר בפושרין

¹) חדשים, כי עמוד 48 אמר בעצמו שישב משנת תק"ה עד תק"ט במגענצא.

²) הערצל פיועק עיי' Zeitschr. f. d. Gesch. d. J. in Deutschland ח"ד

צד 205 הערה 1. והוא מת סיון תקכ"ב עיין Hock משפחות צד 271 סי' 8276.

³) Post.

עם מדינת מעהרין מה יהי חלקם לנו עשו(?) עם אנשי מדינת פיהם שהי
ראשי מדינה כעת בפראנ ע"י שרי דעפוטאציאן יר"ה ואנחנו בני קהלתנו לקחנו
חלק בראש שלא עפ"י פיים ומניע עלינו סך גדול ועצום שאין הצבור יכולים
לעמוד בו אלה מסים וארנונות ושרים דעפוטאציאן יר"ה מרפו בקלפי והעמידו
גורל ע"פ שמות אנשים מה שכתבו רוב בני קהלתנו והעלו מ"ו אנשים מעשירים
ומבינונים ועניים מכל חד ה' אנשים והמה שמין בעידיות ובינונית ובזבוריות עפ"י
שקול דעתם ומי בעל עושר ומי"מ כל אחד ואחד ואח"כ נתנו להשררה יר"ה
לקיים כל דברי אגרת מחלת הלזו אודך ה' כי אנפת כי ישוב אפך ותנחמני
עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה במהרה בימינו יצמח צדק לנחמנו בשוב ה' את
שיבת ציון יראו עינינו וישמח לבנו אכ"ר.

חלק שלישי מספר אגרת מחלת.

חסד ה' מעולם על יראיו וצדקתו לבני בנים הלא הוא כתוב על ספר הישר כהוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים במידה טובה היתרה גדושה וברורה ולא חסרה בכל דור ודור ובכל יום ויום ובכל שעה ורגע ובחינה הן לרבים והן ליחיד יפקדם בחסד ורחמינה ויגאלם מכל צרה ואנחה וצוחה ויהפכם לחרות ושמהה ויחוננם עם שאינו כדאי בנדבה ולא בחובה.

גם אנכי איש צעיר לבית הלוי בצלאל בן הרב המפורסם הגדול נ"י כבוד מוהר"ר משה נר"ו בן הרב המנוח המובהק כבוד מוהר"ר יעקב הלוי זצ"ל גוע מטע נאמנים להגאון המובהק העיר וקדיש איש אלקים מוהר"ר יהודא ליווא בר בצלאל זצ"ל האב"ד ור"מ דק"ק פראג¹⁾ עיר ואם בישראל אשר נודע שמו וקדושתו מפארים מהר"ל מפראג והרוצה לידע שבחו ויקרו בהקדמת הגאון בעת"ש זכותם וצדקתם יעמוד לי ולזרעי לנצח והיא שעמדה לי ביום רעש יום מהומה ומכוסה בק"ק פראג ימים לא טובים ימי עוני המה א"ך ובי"ך בכסלו שנת תק"ה לפ"ק אשר הצילנו ה' אותי וזוגתי ה"ה מרת מלכה ת"י בת הרב הנגיד מהור"ר שמואל הלוי נר"ו ממשפחת רם בישראל וגוע הגאון מהר"ש שפירא זצ"ל האב"ד ור"מ דק"ק הנ"ל ומלטנו מבין שיני אריות ומלתעות כפירים ממשיכו [המוכים] בסגורים ולא נתנם אלקים להרע עמנו אף לא שלחו יד ולא נגעו בנפשתינו יצאנו בשלום מכל פצע וחבול הכות הרשע שלם בגופנו ואכתוב זאת וזכרון בספר למען ספר כבוד ה' וחסדיו הנאמנים כה יחננו ונחי לפניו רבנים חכמים ושלמים בעבודתו ה' יגמור בעדינו מעשה ידך אל תרף ה' חסדך לעולם אמן ואמן.

¹⁾ עיין על זה בהקדמה.

בעזר המוציא אסורים. ומשיב ימין צרים.

חי חי הוא יודוך כמוני היום אב לבנים יודיע אמתך שפתי ישבחונך
כי אם חסדך. אמר המשורר משיח אלקי יעקב רבות עשית ה' נפלאותיך ומחשבותיך
אלינו אנידה ואדברה עצמו מספר זבח ומנחה לא הפצת וגו' או אמרתי הנה
באתי במנילת ספר וגו' דרשו רז"ל פסוק זה על כמה פנים שונים מבחרים מפנינים
עם היות כי כבר הורנו חז"ל כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו מבואר היא כי כך
אמר דוד על עצמו על כמה נפלאות והצללות שנעשו לו בחמלת ה' עליו והשיב
כמה יבנה וירצה לה' עם היות מרבה בשירי ותשבחות לא הונח דעתו ולבו
החכם כי ברוב דברים לא יועיל לזכות לזולתו את אשר איננו אתו וזרעו אחריו
ואף לפי רוב הימים תשכח זכרם וע"ז אמר שלמה ודבר שפתים אך למחסור
כי אם טוב הרבור לפני אלקים לתת תודה והודאה על חלקו בהכירו חסדי
המקום מ"מ שפת אמת לא תכון לעד כ"א יחוקו בספר מילים כמ"ש איוב ולא
תשכח מפי זרעו ואף כי יהיו נגד עיניו תמיד להתחזק ולהוסיף עבודת הקדש
מול הברכה והטובה אשר עשה ה' אתו וגם הפה לא יוכל לדבר וכל הדברים
יגיעים לקרות בקול גדול ולהשמיע בחוצות בשער עמו לעיני כל עובר דרך
הקדש אך עם קני הכתיבה יעמדו הדברים וכל משכיל יראה מפלאות תמים דעים
אשר לא יגיעו עיני(?) אף מהשפלים והחייבים להחיותם ולהוציאם מטיט היון
וזה שאמר רבות עשית גו' אנידה ואדברה עצמו מספר גו' והיא מכמה סיבות
שכתבתי ואם תאמר א"כ למק"ם⁽¹⁾ באילים במנחה הלא עולה (ומנחה) וחמאה לא
שאלת כמ"ש הנביא הירצה ה' באלפי אילים גו' לכך חובה עלי ואו אמרתי הנה
באתי במנילת ספר כתוב הדו"ר למען יעמדו ימים רבים ובכך סעיפי ישיבוני גם
אנכי הצעיר אמרתי לרשום בכתב אמת לי ולזרעי אחרי יהיו חיים וקיימים יזכנו
ה' אערכה לעיניהם חסד העליון עלי ועל ביתי יחוו עיניהם ויברכו אלקים בפייהם
ובלבביהם עד ישובו ישראל מארץ לא להם ואל יתמה לב חכם על כי
אמרתי להביא פרי בעטי ולא חשתי והקדמתי ברכה בצאתי ממצירי"ם ומסכנות
הנפש כי ראוי ה' לסמוך לגאולה תפלה והודאה ולשיר משרי"ם ורגנים לברך
אלקים במקהלות. תשובת דבר זה אפתח בקסתי הולך לתומו תום דרכי אבותינו
ראינו משלנו מהררי קדם בצאת ישראל ממצרים בעשות ה' אלקים נוראות על
הים אז עוררו רוחם פי שנים וידברו שירה ותורה יתנו צדקת ה' לבשו עוז והדר
קול על המים והלום ישאל השואל כי היתכן שהיו באוהרי"ם ולמה אחרו פעמיהם
כאשר יצאו ביד רמה בעצם היום ואם אמנם רבותינו ז"ל שמו לנו אות ומופת

כרור כי מאז החל רוח ה' לפעמם במחנה והעד השיר יהי לכם גוי הגידו ברננה אמנם עדיין לא הונח לנו למה זה נסתר דרכינו ואחת הי' מה שלא פרסמה הכותב מלא דבר ונתן לנו מקום ללון מה לתבן את הכר אמנם מבלי ספק כי אף דברי רז"ל אמתים וישרים כי החלו פרק בשיר מדברים לא היתה ראוי לכתוב אל יד שערים כי לא תתכן שום פעולה הטובה הי' עד צאתה לגמרי ותכליתה ושלמותה מבלי חסרון ומוזה לא נאמר כי טוב הוא ביום השני בכריאות מקוה המים עד כי המלאכה היתה דים ואז ראוי לברך על המוגמר לאל עליון גומר ובאשר ישראל לא היו ראויים לאותו מעשה באותו הדור מצד זכותן אם לא למען שבועות אבות ובריתן שהוציאם ברכוש לעיני כל והבטחת לזרעך אתן גוי היה אפשר לקיים במשה וזרעו ורוב כל ישראל לא היו ראויין לבא אל הארץ כמאמרם ז"ל כי עלה הקטיגור ואמר מה נשתנו אלו לזכות ואלו לחובה וה' בחמלתו אהבם נדבה וינטלם וינשאם מרחובות הנהר בחרבה אז היתה גאולתן בכח ובפועל האמת וגמרו ההלל וההודאה בשבחות וברננים עם כל זאת לא נקראה בלשון זכר כי אשה נקבה תסוכב גבר המתייחס מאלה העזר כי לא שלמו אותן הגאולות כאשר עדי הגאולה האחרונה אשר על כלנה עולה ולזה רמו הכתוב לדעתי אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת... לאמור ואמרו רז"ל שך לא נאמר כו' כוונתם כי לעתיד ישירו [השירה] הזאת מוכנת כנקבה ותהפך לזכר ויקרא שם חדש תרבה כבוד כי ירבה ותלך הלוך וגדול כרחם ה' על עם דל כן יפריח ה' צמח צדקה בימינו תושע יהודה ואפרים ונראה ונגדלה שיר השירים.

ועלי אני קורא מקרא זה לעצמי כי אחרי צאתי לשלום מבין שיני אריות ומתלעות כפירים והשיב ה' מעלי ימין צרים ויגדלו חסדי ה' עמדי להביאני הנה בשלום אחר גלותי וענה בדרך כחי נתן עצמה לאין אונים והחייני והקימני לזמן הזה לא בצדקתי ובושר לבבי אני תולה כי בנין אינ(?) כבינונים כי"א בשביל זכות אבותי הולכי דרך תמים אמרתי אערכה משפטי אבואה אל משב"ח ה' שמחת נילי אכתוב וזרון בספר לי ולזרעי יחנני ה' יהיו חיים וקיימים לעבודתו ולתורתו למען יכירו וידעו חסדי ה' עלי וטובתו ביום זעם אפו איך ב"ך ישראל בירח כסלו בשנת הנה אנכי מעיק תחתיכם כאשר תעיק העגלה גוי אשר נחסרו שבטי יעקב יותר משנים עשר ואף אחי הגדול האיש גבריאל¹) מועף ביעף בין השרפים העומדים בכתר ואנכי אחיו הקטן הצעיר נשארתי לחיים אני וביתי הנה נא תשיף מלתי בקול סופ"ר קול הולך על ארבע"ה המה השפטים לרעה ה' יצילנו מהם כי עלינו לשבח ולהודות על כי נמלטנו מכל אלה כי נכנסנו לפתח שאול חחת ארבע למינם העמק שאולה ומאמר רז"ל יעיד ויאמר בפה מלא שבי כולחי איתנהו ביה ואל זה אנכי מפרש מאמר רב יהודה בפ' הרואה א"ר יהודה ברוך הגומל לחייבים טובים וביארו לנו הפוסקים המה בספרתם ב"י והש"ע דרך הדין

(1) אודות זה האיש ר' גבריאל עיין Hoek משפחות צד 57 סי' 171 ומה"ע Mitschr. שנה ל"ו צד 885 (בספר הזכרות נשמות ממנצא נאמר על אודותיה שנהרג על קידוש השם בק"ק פראג בו ביום שבזו ושלאו חיל הבנדורין כל רחובות היהודים ביום ו' כ"ב כסליו תק"ה לפ"ק. עיין לעוענשטיין, בספרו ע"ד ר' נתנאל ווייל צד 12 הערה 1 גם בהקדמתו ולהלאה עמוד 58.

בכל מי שאירע לו איזה סכנה וניצול ממנה אי"כ הדברים למה פרשו רבותינו אלה הארבעה בביאורים לכך אני אומר כי רז"ל העמידו דבריהם על הפסוק המבאר כי באלה נצב לריב ולרין המחייבים ובמסדרם יתחום ויעבור אשר למות למות גוי וסיים בשבי הקשה מכולם ולעומת זה דברו רז"ל היוצא בשלום מארבעה ושלוש אשר תחתיהן רגזה הארץ יברך ויודה לה' יירא (?) והמה יורדי הים אשר נצולו משטף מים הזדונים והמה נמלטו ממיתת חנק כאמרם דין ארבעה מיתות וכו' והוא דומה להרג הנזכר במקרא מלא דהאי קא מנוולא והאי קא מנוולא וסעד לדברי ר"ש ורבנן נהלקו אי סייף או חנק חמור הרי שראויין להשוות במאמר וכנגד מזו רעב הקשים יודו הולכי מדברות בארץ ציה ועיף ותלאובות ונחשים באשר ימצאו פדות לנפשם ימלאו תנובה וירוממו ראשם ועל המיתה הטבעית אשר הי' נזר אומר ראוי לברך ולומר מי שהי' חולה ונתרפא ושבה בשרו ונפשו העיפה וכנגד שלשתן האמורים יודה היוצא מבית האסורים כי שבי כולהו איתנהו ביה ולעומתם ברוך יאמר לרועה מציל ושומר ובכץ אנכי אוד מוצל מאלה ובשר שפלטתו סכין אנה מודה ומשבח קדם אלהא דשמיא דשובינא מן כל עקא בנות העלוקה המה פרונקא דמלאכי מות הי' בעירנא דסליק רותחא בעמאי והיתה נחלת ה' יהפוך לבית יהודה לששון ולשמחה בנוית ברמה וכבר מלתי אמורה על כי בספר זכרון שמתו מילי אחבירה ויותר מהמה אדברה מדברי הגמרא איבעי אימא קרא איבעי אימא סברא כי מתחלה אומר צריכין להודות ולא אמר חייבים ושוב שינה לשון הודאה לברכה ואומר כיצד מברך כו' גם על זה יפלא הרואה זו קושי' ופרוקא והאריכו' למותר כי הי' די אם היה אומר רב יהודא הכל בכת אחת ארבעה צריכין לברך הגומל לחייבים טובות ואלו הן כו' ובדברי דוד יש לשאול בזה שפרט לכל אחד הודאה בפני עצמה ואמר יודו לד' חסדו וגו' ועל דעתי הן הדברים מובנים כי דברי המקרא והגמרא אחד המה מיוסדים בתבונה ובחכמה כי דברו ושיערו על שני כתות שונות האחת היא כת החכמים השלמים אשר הריחם ביראת ה' ודת חכמים והם מחכבים את הצרות ופצעו אוהב נאמנים וכחם במתנם ואונם להודות בעשר לשונות נעימים בפה ובלשון ובכתב מלא עובה (?) לזכור להודות צאצאיהם ופריים למעלה עליהם חובה לפרש ולבאר מפורש ושום שכל כל אלה כל גם וגם בפני עצמו למאן דעביד ניסא רב מחולל כל לו יאתה התפארת והגדולה ובאלו דבר דוד ואומר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם בחכמתם אשר יגידו כל סתום ממראה הירוק ואדרם וגם על אלה פתח ר' יהודא ואמר צריכין להודות כו' כי אף אם ברכו ברכה כללית לא עשו המצוה מן המוכרח אשר תאיר ברוך שחר כי ראוי להם לתת הודאה מפורשת ומבוארת הכל בפרט וישימו כבוד לד' בכחם והשגתם ומדע אשר הערה עליהם הי' מקור מבינתם אמנם כת שניה והם המון העולם אשר קצר כחם וחכמתם ולא בקיאי' גמירי סדר ברכות והלולים לבלתי יעדרו גם המה סיים דוד בסוף ואמר וירוממוהו בקהל עם גוי ובמושב זקנים גוי כי אין אתם קסת סופר לרשום בעט ועופרת יעמדו בקהל התפארת ויאמרו ברכה קצרה אשר תקנו גדולי המאורות והוא שפתח ר"י שנית ואמר מאי מברך כו' ר"ל ההמוני שאינו יודע לדבר הארוך והגדולת והשיב הגומל לחייבים וכו' זו היא לדעתי הכוונה בדברי הכתוב ורבותינו אשר מהם יאירו עינינו ובכץ אנכי הייעיר עם ישראל ואת החכמים יחזיקו

אסוג אחר לכתוב ידי לה' כאשר תמצא לזכות בחיתומים וקראתי שם לאגרת הלז
אגרת בקורת לשלשה סבות האלו. האחת באשר שהוא אגרת ביקור ודרישת
דברים אשר נאמרו לכל דורש ומבקש לדעתם השנייה כי מצינו בקרת לשון מכה
ומרדות כמאמר ר"ל בשפחה חרופה בקרת תהי' כו' ויסופר בו מאשר נכה ישראל
על חטאתם ורדופי שונאיהם מבקשי רעתם והשלישית כי מנין אגרת בקרת ומספר
תשעה עשר במ"ק כמנין שמי עם הכולל מבלי יתור וחסור ויהיו נא אמרי לרצון
שוכני סנה וזוכה לבנין אריאל קרית דוד חנה החילותי לכתוב פה מאנצא בירח
כסלו שנה ה"ל אמנם לא גמרתי מלאכתי קוה קייתי לשלום ולסיים בנחמה
וזכיתי בע"ה כי שבו נולי פראנא או ברכתי על המוגמר פה מגנצא בחדש כסלו
שנת ונפשי חגל בה' תשיש בישועתו כי יסכר פי דוברי שקר שהוא שנת
חמשת אלפים וחמש מאות ותשעה ליצירה ה' יורינו שמחה בבנין בית הבחירה
יפרח בימינו צדיק עוז ותפארה וישבת שבט נגנש כל מצר לישראל אשר שת
שתו השערה ועלינו יציץ ציץ תופיע נהרה אמן סלה.

נאם הנכר. בשבט עבר. יכתוב ידו ל

הקמץ לאלף. מחרב נשלף. צדקותיו עם ישר

בצל בנשותו. החיים אותו. מדל כח ול

אל ופי ומיודעי. אוהבי ורעי. דרשו מעל ספר ועוזי

בן צעיר. מבני שעיר. אמרו לא יראה

הרבו לשפוך דם. הקרוים אדם. ירצה לפני ה

רב כמו ארבה. זכר ונקבה. כי עלה בישר

משה חוה. מראה זה. נקם ישיב לצרי

הלוי בעמדו. ישראל במעמדו. ויהודה עוד רד עם

נר ישראל עמוד הימיני. יחזו עיני. יורו משפטיו וחקותיו לישר

אל

ויהי בשנת חמשת אלפים וחמש מאות ואחת ליצירה אחרי מות הקיסר
קראלוס הששי רגזה הארץ וכבדה מלחמה בארץ פיהם וצרה אל צרה נגשת
מאין הפוגות על כל יושביה מארבעה מלכים אשר חוברו לבוא בעמק המלך המה
שלחו את מחניהם עם צרפת ובייארין וזאקשן ופרייסן נגד חיל המלכה מאוננארן
והיהודים יושבי המדינה בערי הפרוות הגיעו פעמים רבות לשלל ולבזז ולקנו בטמונם
ובנופם ויושבי פראנא הכביד נחושתן שבאו במצור ובמצוק כמה חדשים וימים
לא טובים לישראל וממונם פלט ע"י נתינות רבות לצורך אכסניא והצבא מאלירין
וזה גלות הראשון לפראנא אחר המשה חדשים אמנם בכל זאת יד ה' היתה
נטויה עליהם כי לא כלו מזי הרעב עד כי נלכדה העיר בירי אוננארן בירח
כסלו שנת מאה ושלוש לפ"ק וה' נתן חן ראשי בני ישראל בעיני השורים כי צוו
לבלתי ירעו וישחיתו להם אמנם חדל לספר את כל הקורות ההם ופעמים רבות
אשר הצילם ה' ממות לחיים במצור האוננארן וזה גלות השני לפראנא ואנכי לא
באתי לכתוב את כל הדברים ומפלאות ה' בעתים ההם דבר דבור על אופניו כי
אין אומרים למי שלא ראה החידוש יבא ויעיד ואנכי לא הייתי עמהם בצרה
ואיני מעיד מפי אחרים בשכבר גם המה בכתובים.

בירח אלול סוף שנה הנוכר באנו אנחנו ה"ה אאמ"ו הרב הנאון מוה"ר
משה סג"ל נר"ו ואני הצעיר לבית לוי למלאות דבר ה' לבנות לי בית ונעשו

הנשואין עם זוגתי הצנועה מרת מלכה תחי' בת אדוני חותני הרב המופלא הקצין מוהר"ר שמואל הלוי גר"ו ואז נחה ושקטה הארץ וקיינו לשלום ושוב אמנם לא ארכו הימים עד כי שמועה שמענו ותרנו בטננו בירח מנחם שנת תקד"ל שמלך פרייסן ועמו יוצאים למלחמה חדשה ויועק את כל חיילותיו עם אשר לא יספר לבא למדינת פיהם ולחנות על פני העיר פראג לברדה [ללכדה י.]. ומאז כמעט לא קמה עוד רוח באיש וכל ברכים תלכנה מים עמל ורעות רוח מלא הפנים. אחר סמוך בא קול פחדים באזנינו כי הפרס כנשר ידאה ושוקד על כל ערי פיהם לא היתה קריי אשר שנבה ממנו בכל המדינה וביום עשרים ושתיים לירח אלול פתאום באג הפרייסן לפני שער העיר ותהום כל העיר ממהומה ורעש גדול אשר רצו כל איש לנדרו ואנשי צבא אשר בתוך העיר צידה לא עשו להם במערכה גדולה למולם כי בפתע הדפו וננשים מול השער והי' הסיב לפרייסן אחורנית כי לא נתחזקו ללחום ולבא העירה וכאשר פנו כה וכה החלו אנשי המלחמה בתוך העיר להתאסף ולאגוד מחניהם למערכת והשליכו בומבין ותצים לחוץ והפרייסן עשו להם בתים ואהלות ושפכו סוללות.

אמנם לא הרעו ולא השחיתו ולא קלקלו בחצים תוך איזה ימים ומאת הי' היתה נסבה כי לא נתבלבלה לנו התפלה בימים הנוראים ימי הסליחות ושני ימים טובים של ר"ה כי לא שמעו קול תרועת מלחמה עד מוצאי יו"ט נוע תנוע הארץ לקול רעש גדול מבומבין ושמוק ויתר מכל כלי מפץ אשר השליכו אלה ותבקע הארץ לקולם הפרייסן המציאו וזרקו קונלין השורפים ואש זלעפות לא יסונו אחור ובשביל זה נשרפו כמה בתים על מצורת הנייא שטאט גם עשו חומות וסוללות לכל רוחות העיר צפונה וננבה ואנחנו ישבנו לפנים מן הקלעים ויראנו מאד מהאש הגדולה שלא תבא ח"ו בנבול ישראל ובתים הבנויים מעל וסמוכים עד לאחת וחכינו לאלקים כי יהי' מעוזנו ומשרפות יקוד אש יצילנו. בין כסא לעשור עתרו ונבהו האש והקולות לא יחדלון יום ולילה עד כי נשברו כל הלבבות ונכוכו כל העשתונות וינועו כל בדי האיש והאזנים כמעט חרשו והמהומה חרדה בנו מאוד אף כי לפעמים עם דברי שוא ונתקיים בנו והבאתי מורך בלבכם גוי.

בעת ההיא היתה זוגתי מרת מלכה תחי' במאסר מטה הלידה והי' עשה נפלאות אתה לתת אונים וכח לאין אונים כי פעמים רבות הוצרכו לקום לצאת מבלהות צלמות ושמועות אשר באו כל היום וכל הלילה. ליל כפור זרקו בומבין וראינו אש הפורח השמימה ומוסרי הארץ כמעט ירגו ויתגעשו וכן ביום הצום עד כי ינטו צללי ערב כי אז שקטה המלחמה וקוה קיינו לישועת הי' וחסדיו כי לא תמנו מאתנו כל הימים ברוך הי' כי הפליא חסדו בעיר מצור מהאש הגדולה אשר אכלה סביבותנו ולא ננעה בנכולנו סמוך לביאת השמש זמן נעילת השערים נפתחו לנו שערי רחמים ונתן בלבב אנשי העיר לעשות אקארט ושלחו שדוחים הולכים ושבים בענין האקארט ומסירת העיר ויעש הי' תשועה גדולה לישראל כי נפל חתת אלקים על יושבי העיר והשלמו עם המלך פרייסן ותשקוט הארץ ביום ההוא ברוך הי' אשר הפליא חסדו בעיר מצור ואת בתינו הציל מיקוד אש ומאכולת ומכל נפש ישראל העומדים על החומה איש לא נעדר אמנם הוצרכו לחלל י"ט מאונס נפשות. מוצאי י"ב ברחו אנשי משמר הבורגר שנפקדו לשמור אותנו והי'

נצב עלינו. ביום החמישי בשבת י"א לירח האיתנים זכותן עמד לנו כי באותו יום אין שר ואין שופט ולא קרבה פקודת מלך פרייסן כאשר היא באקארט שלהם עד יום עש"ק י"ב הזכור ויחשבו עלינו רעות לאמור נעלה ביהודה ונקיצנה ונשפוך חמתנו עליהם.

בשעה ד' ביום ה' הנ"ל העליל איש מלחמה על אשה אחת מנשי ישראל לחטוף ולבזו ובעמוד האשה נגדו המונים המונים נקבצו אל עמק החרוץ לעשות כלה ונחרצה ח"ו לאכול את יעקב ואת נדוהו והיהודים סגרו השער והקדימו את עצמם ברמחים ובמקלות אמנם המה באו בהרב שלופה וכקני שריפה והרגו איש ישראל לפני שער הנקרא אלטשול ויספרו אותם (אותו?) כל העם מספר רב. שנים מישראל הלכו לתומם בתוך העיר בין הערלים ולא ידעו מה נעשה בבית ויעמדו עליהם הערלים וידקרום בהרב והיו שני אנשים כשרים הי"ד מוכי הרב ופצעים היו יותר מארבעים יכנו ולולי חסדי ה' ח"ו כמעט כסדום גוי כי שאיה יוכת שער והיהודים רפו ידיהם לעמוד כנגדם והמונים נתחזקו והשמיעו קול שהרגו היהודים א"נ אחד כרי להרבנות ולהעלות חימה וקצף עלינו. אז חמל ה' על עמו ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצירים עפ"י איזה יחידים שהשמימו את עצמם והלכו אל שר הצבא והוא היה אוהב ורצוי ליהודים ומיד שלח קומאנרו להשקיט המהומה והרשעים כים נגרש השקט לא יוכל עד שבאו עשרה אנשים מחיל פרייסן עד שלא הגיע זמנם מפני שהקול נשמע אצלם והמה כלה גרש יגרשו האיובים ויעמוד משמרת ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוננו או ישיר ישראל ויברכו לאלקים ויספרו מעשיו ונפלאותיו ברנה. חיל פרייסן באו וישבו שבי כל אנשי המלחמה אשר בעיר ויפקוד שר הצבא מס על הארץ ויטל משא קשה על היהודים ונחם נסתר מעינינו ואין נונה לנו יגענו ולא הונח לנו כי שקר ושוא נתעה העלילו עלינו שונאינו אנשי העיר עם אשר אנחנו יושבים בקרבם הרבו עלינו כובים שיד היהודים ה' עם פרייסן לחכמים ולהביאם העירה וכאלה רבות דברים אשר לא עלו על לב אדם ולא נשמע בישראל גם כתבו עלינו שטנה לווינא קרית מלך רב ואכלו קורצי בי מלכא לומר מרדו כך יהודאי ואף הכשרים שבהם האמינו לעלילות שקר ורחו היהודים בשתי ידיים ויקצו מפני בני ישראל בעת ההיא עמד עלינו [שמא] וערל אחד השונא לישראל מעולם והוא מפקיד העיר ודבר רעות והלשין עלינו אל שר צבא מלך פרייסן לאמור מקנה רב הוא לבני יעקב וכסף וזהב באמתחותיהם ולהם לישא בעול המלך והשרים וישמעו פקודי החיל אל דברי הכליעל ויוסיפו המס על היהודים ויאמר יהודה כשל כח הסכל בעת ההיא נגעלו החניות אשר ליהודים ואין קונה ואין מוכר והארץ היתה תוהו ובוהו ואולת יד ישראל ויאכלו אותנו בכל פה והיה מדי חדש בחדשו יביאו בני ישראל מנחה לעשו אחיו כפי מסת הקצוב להם בפרשת הכתב ערכין וחרמות. עם אונגארן גוי עז פנים אשר לא ישא פני זקן ולא יחון פני נער באגדורן וקרוואטין הוסארין אומות קשות ורעות מחבלים כרמים כרמי ישראל חנו סביב העיר פראגא ושוטטו בפרשת דרכים וחדלו הולכי ארחות כי גולו ושללו כל הנמצא והיוצא חוץ לעיר. בירח מרחשון קול זועות שמענו בצרת אחינו בני ישראל השוכנים במדינת פיהם כי נפל עליהם השודד עם אונגארן ונוסף עליהם אנשי הכפר יושבי פיהם ונוהגים עם ישראל מנהג הפקר ויאנחו

גוי ישראל מן העבודה הצוררים אשר בעיר אתנו הנזכרים שלחו שלוחים אל עם אונגנארן הסובבים העיר ומשיאין משואות ומדורי אש מרורות פתנים עלינו וגם אף עלה בישראל.

חיל המלכה הצליחו מאד בכל עבר ופנה ותגבר ידם בכל המדינה ויתגרו בנו שונאינו ויאמרו מחר יבואו אנשים ונסרוק בשרכם במסרקות של ברזל ונשימכם כעפר לרוש. יום הראשון מ"ו לחדש כסלו פתאום בא קול פחדים באזנינו שחיל פרייסן יפנו את העיר וילכו להם או נפלה אימה השיכה גדולה כי ידענו כי שפיפון עלי אורח עלינו ועתה יתפארו עלינו צרינו ובמורג החרוץ ידושונו והקול הולך וחוק ויאמנו הדברים יום יום ותצא הפקודה בין הלוצי הצבא להכין צדה לדרכם אף שלא נודע על מה ולמה שר צבא צוה על היהודים להביא סך שלשת אלפים זהב ובאם לא יפקיר כל ממונם לאנשי הצבא ונישלה העצה כי חשבנו שלא להשביע עינו ויונה במעי הדאגה. ביום ד' כ' בו נשמע כי למחרתו שהוא יום ה' קרב הקול והפקודה מהמלך לעזוב העיר ועברנו בעמק הב"ה והיהודים השתמחו לפני פקודי העיר והרבו להם פיסוק ממון שימנו שומרים לשמור אותנו בצאת אנשי המלחמה ולא נהיה כשה אובד בין הזאבים ותעבור המנחה לפנינו ויבטיחו הפקידים ויאמרו לכו לשלום וימנו מאה בורגר לשמור רחוב היהודים ויפג לבנו כי לא האמינו להם כי ידענו בשנאתם אותנו הקומדנט התפשר עם הקהל ולא הרע לנו. נגהי יום ה' היו משמורות מתחלפות ויקבצו בני יעקב ויצעקו אל ה' כי דאגנו צרת מחר והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר.

השחר עלה האיצי האנשים חיל פרייסן ויחפזו ללכת והקול קול יעקב נשמע בבתי כנסיות ומדרשות בסליחות ותחנונים לפני המקום ב"ה והעם לא אכל לחם כי כן הופקד להתענות עד שעת מנחה גדולה ובשעה ג' באה קול צוחה שבנדורן רוצין לעבור גהר מולט ושכבר עברו ארבעה מהם ויחדר כל העם אשר במחנה העברים וינוסו איש לאהלו ויבכו ונתבלבלה התפלה ואין עובר בחוץ והשער סגור. חיל פרייסן נסעו להם חוץ לעיר וחצו את מחניהם והמה לא תמו לעבור מעבורת ועם אונגנארן שטו על פני המים וישינו אותם ולחמו אתם בחזקה ואנשי העיר עם באנדורן ויורו בחצים ואבני בליסטראות וישליכו עליהם אבנים וישפכו עליהם מים רותחים וידפו אותם כאשר תעשנה הדבורים עד חובה זו חובתן של ישראל כפי המסופר לנו מהיהודים אשר היו במחנה האונגנארן נרצח שר צבא הבאנדורן אשר פייסוהו היהודים בממון עברנו למען לא ישחית את נחלת יעקב כי יצאה הגזרה לפני המקום ב"ה היהודים האומללים שמעו קול החצים ואחוזם שער ויתמהו וזיו פניהם נשתנה ויהפכו לירקון וינוע לבבם כנוע עצי היער לפני רוח ואלקים הביא עלינו רוח קדים זו רוח של פרעניות וישקנו מי ראש ויבואו הנחשים השרפים וישליכו ארס בהגויים העריצים גוי אונגנארן ונספחו אתם על בית יעקב ושאינה יוכת שער בהכאות חוקות ויריית חצים ובסבך עץ קרדומות ובעשת ברזל השומרים עזבו משמרתם ומהם נוספו על שונאינו ללחום בנו ויהי להם שפה אחת ודברים אחדים לאכל את יעקב ואת נהו ולבלעות אותנו כשאל חיים ויהי כאשר עלו הפורצים ויפרצו פרץ על פני פרץ הובקעו

השערים ויבואו הגוים העריצים פתרוסים וכסלוחים בקול רעש גדול ושעמט סוסים וכמשק גבים ישקו בשטף מים כבירים ותנבר יד האויב ויגל מסך יהודה.

ותהי צעקה גדולה וכשמחה ביום קציר ברחובות מלאות וכהמות ימים יהמיון ותרב בבת יהודה תאניה ואניה ויבוא האויב וישחית את נחלת ישראל ויגשו לשבור דלתות הבית והחלונות ויהפכו את העיר וישללו שלל ויבזו בו וישפכו דם נקי ויפצעו ויחבלו ויכה איש מצרי את איש ישראל יען כי הטאנו להי' וישר העוינו ולא שוה לנו. וימש חשך לישראל ויגששו בעורים קיר, וימלאו אמתחותיהם ויתנו להם כסף וזהב ומחמדי עיניהם למען הציל את נפשם ותהי עת צרה ליעקב מה עשו הטמאים פרצו הרבה פרצות במקדשי ה' אלו מקדש מעט המה ארבעה בתי כנסיות בנוים לתלפיות ב"ה ישן וב"ה חדש וגם ב"ה הצר גדולה וב"ה מיזול גם עזרת נשים שבב"ה אלט נייא ויוציאו את כל כלי בית ה' המנורות פרחים וכפתורים ופטורי ציצים וכסף וזהב הנמצא בו לא השאירו שריד ויקחו פרכת הקדש והכפורת ויכרתו צפוי הארון הקדש ויוציאו את ספר תורת אלקים וכל ספרי הקדש ויעללו בהם הרשעים ויהי להם למשל ולשחוק בעיניהם וישלחו את אפס אל הזמורה ויתנו קולם בבית ה' ויחללו את שם הקדש וישחיתו ויגדעו את קרן ישראל.

ואמרנו אל לבנו אולי יעשה ה' אתנו חסד וישקוט האף כבוא הלילה כחוק הפלינדרונג שנתן עת זמן כמה יעברו להשחית הארץ וכאשר פנה היום וינח סערות תימן תחלת הלילה יצאנו ממקום המחבא נראים ביעקב מן עטופי שקופי החלון ואם שקטו גלי הים וראינו דלתי הבתים פתוחים והרבה מהעבדים עושי מלאכה הכורמים והיונבים נכנסין באבוקות דולקות באוהלים ומחפשיין וממשמשיין מיתר הגזם וטוענין על כתפיהם כל נתח וירך טוב ולבני ישראל חשך גדול לא נראה אור בכל גבולם כי פחדו ורתו ויבואו בהחבא זילכו לאט בלילה ההוא נדרה שנתנו וחשך מאור עינינו והבל עזרתנו וה' האיר מול אויבנו ונתקיים בנו יומם יפגשו חשך ובלילה ידמו אור ואיננו וכום התרעלה שתינו ויגברו צרינו סתם תפלתינו וגם כי אועק ואשוע כי פשע הרבינו וכעבור שעה אחת או שתיים החל קול הפטיש מכה והולך בכתנינו אשר לא הגיע ביום ואז הלכו השוללים אל רחובות העיר ושוק שקורין טענדילמארק אשר כל סחורות היהודים ורכושם שמה ויאספו אליהם מדרי העיר גם הרבה מאדוני הבית אשר שם הסחורות ואף שהי' הכיפים סגורים במסגרת טופח ומפחים גדעו בריחי ברזל והנחושה ואנשי המלחמה התחילו לנקוב בנו נף (לנקוף כנוקף?) שנים ושלשה ומבני העיר קרצו ומרקו על ידיהם ושוחשי סטים העמיקו סרה ויקנו בני העיר בית מלא סחורות שוה לאלפים בעד דמים מועטים עשרה או עשרים זהב מן אנשי המלחמה למען יקרא השם על אנשי המלחמה וידו עלינו גורל ויעשו כל ברשי (?) וכפה היהודים אשר בשוק כמצולה שאין בה דגים רק אותן הסמוכין למבוא שקורין טיין נצולו בעה"י ושמה הצילני ה' גם אותי מבוא בדמים. וישוכו לערב יהמו ככלב ויסובכו עיר היהודים וישכרו מן היין והשכר אשר מלאום ויבואו החררה ויאחזו בכל קורות הבית ויתוצו ויכבשו כל שער הסגור ויוסיפו לעשות נבלה לענות נאון ישראל ולשתות דמיהם ולהציגם ערומים ויחפים

וחשופי שת גם בכנפיהם נמצאו דם נפשות אביונים עוללים ויונקים פלחו כליותם ולא יחמול ורכושי מקור ישראל וגפן אדרת אמלל קנה וסוף קמל אשר עמלו נפש עמל.

ואנו כל בית חמי הרב מוה"ר שמואל נר"ו נאספנו כעשרים או יותר נפשות ישראל אל בית פנימי בתוך החצר אשר לבית חמי נר"ו והבית ההוא בית שכן קרוב כלנו נכנסנו אל חדר אחד וקולנו לא ישמע אף שהיו ביננו ילדים ויונקי שדים והיינו בזעזע גדולה פן ישמע קול נער בוכה ויבוא הנחש מאחורינו ומקדם ואימת מות וקול שחל ונמר שמענו ונפל עלינו [פחד] ויחס בשרינו מן הלחץ זו הדחק ונתעלפנו כי לא אכלנו לחם כל היום והי' הקימנו ויתן לנו כח ואונים. ויהי בחצות הלילה שמענו קול הצורר בבית החיצון ששם עלו דרך פתח הכיפה אשר לגיסי היה מוה"ר וואלף נר"ו ויבואו תוך החדרים בשמח הראשון ששם היתה דירתי קבוע ולא מצאו שם אדם רק הכלים לקחו אתם וכל כלי שברו וכששמענו קול עקת רשע ואויב בבית החיצון אחזתנו פלצות וכמו שעה עברה באו וקרבו סמוך לבית אשר היינו נחבאים וידפקו בפתח חדר אחד הנאות גדולות וחזקות מאוד ונוסדה יחד לפתוח להם הבית כי אמרנו אם לא נפתח ויבואו בחזקה אש תוקד באפם ביותר ויפתחו הדלת ונתפלל אל אלהי השמים וירוצו ארבעה מהמשחיתים הנקראים הוסארין בהרבות שלופות לקראתנו אל הבית ויאחזונו צירים כצירי היולדה כי כלתה אלינו הרעה ואני אמרתי לשכך חמת האויבים בכואם פן יפגעו בנו להשחית רצתי מיד למולם במלא הקומץ להשביע הארי והרוב השכול והי' שמר אותי ובחמלת הי' עלינו השיבו החרב אל התנורה וכאשר הרבו אנשינו לדבר עליהם בתחנונים וכדברי רצוי ופיוס דמים פטרנום לשלום ברוך הי' על החסד הגדול הזה שהצילנו מבין שיני האריות האלו וכאשר פנו אלו גדל עלינו הכאב כי חשבנו למשפט ומספח כי פשה הנגע בבית אחרי שאין הסגר לפנינו וברחנו מן הבית וחזרנו לעלות אל בית החיצון כי אמרנו אם יבואו האויבים נרוץ הגנה. ושם שמענו קול פרצים וקול צעקת בני ישראל כי רבה קול נערים ונערות אנשים ונשים וקנים וזקנות וישבר לבנו שבר על שבר יחדו ידבקו ומנינו הרגעים והשעות כי קוה קוינו לאור היום פן יכמרו עלינו רחמי השלישים אשר בשער שלא לעשות הי' כליון בשונאי ישראל ובשעה נימל באו הפריצים שנית בשמח התחתון ויבוא השומר ויגד לנו ויצעק צעקה גדולה ומרה הצילו לכם ועמדו על נפשכם אז אצנו לנוס הגנה ואני ואשתי נחבינו על הגג תחת מקום העשן שקורין רויך פנג אמנם אדוני הבית הוא חותני ובני גיסי עמדו על מקומם ולא יצאו החוצה ויעלו העמלקי והכנעני ובידם חרבות וכידונים גם ברזל ומקלות גדולות לשבור וימצאו את הנפשות ויבאו עליהם ויפשיטו אותם ויכו אותם ויענו את נפשם ויחבלו בפצעי חבורה ומכה טריה את חותני הרב נר"ו על ראשו סמוך למוחו וכפסע בינו ובין המות וכאשר יתן להם כן יוסיפו להכות והי' שמר את נפשו ממות וימלט על נפשו וברח מידם ודמו שותת לארץ הגנה ויכסוהו בכנדים ויעמוד הדם בע"ה.

ויהי כאשר ישבנו בערך שעה על הגג בתוך אימה ופחד גדול כי שמענו קול רעש גדול וקול נערי בני ישראל צורחים שמע ישראל ומקדשים השם וכמו השחר עלה והנה עשן עולה מן הבית כקיסור הכבשן ויסוער לבבנו מאד כי

יראנו כי הציתו האויבים אש ובערה ואין מכבה והעשן הולך וגדול עד כי גדל למאד ואשר יגורנו בא לנו כי כן עשו באש רשעתם וישימו אש ולעפות בחדר הפנימית אשר בשטח הראשון לבית חותני הרב נר"ו וישרפו כל דבר הבא באש או אמרתי בא קצנו ולא נביט אדם עוד עם יושבי חלד כי אם נרד ונבא מן הבית נפלה ביד אדם ובחרב אויבנו ואם במקומנו נשב נחשב כעפר ואפר ותאכלנו האש ומסרנו נפשותינו על קדושת שמו הגדול המיוחד אמנם בעל הרחמים שאינו פוגע בנפשות תחלה המה עלינו חסד להחיותינו כיום הזה ויהי כאשר נשוב אל לבנו נחמנו לדרת הביתה אולי נציל את נפשותינו עם הבא בידינו נכפרה פני האויב ולא נמות לשחת בתוך האש כי אמרנו כי שלהבת האש יתרבה ויאכל ויפשה ח"ו בכל פינות הבית כי אין מכבה ומי יבוא לעזור לנו כ"א על חסדי ה' צפינו ולישועת רחמי קוינו. ובחמלת ה' על עמו שלא לעשות כלה ח"ו נשקעה האש בעת קט ואנחנו לא ידענו כי טרם יכבה ירד ירדנו אל תוך הבית אל בית אדוני חותני הרב נר"ו גם אנכי ואשתי תחי' בתוך הבאים ובתוך הבית בעת היורדה לא פגענו אדם מן האויבים כי היו בחדרים הפנימי' והחצרות לחפש על השלל ואנחנו נסנו בשבעה דרכים מבית החוצה איש אל עבר פניו מקום אשר יהי' הרוח רוח ה' ללכנו גם הילדים הרכים ומניקותיהם נסו בבהלה אל תוך הרחובות כמוץ יסער רוח ה' הפיצו האב עוב את בניו והאם נמשה את היונק ולא ידע איש באחיו א"י איפוא הוא רועה כלנו כצאן תעינו כשה בין הזאבים כל רחובות היהודים תשואות מלאות קרי' הומה שוללים ורוצחים רומסים ודורסי' ומענין כל נפש ישראל בעניים קשים ומרים והרבה מהם באים על עסקי נפשות למחות את זכרוננו מתחת השמים וכל משקיף מן החלון וכ"ש היוצא מן הבית דמו בראשו ויטמנו בני יעקב באלון בכות.

אדוני חותני הרב מוה"ר שמואל נר"ו בברחו עם אשתו מרת חיילא הציץ ב"י נחש צפעוני עלי אורח ונספחו לו עוד הרבה ויביאו אותו הביתה ויכו ויחבלו אותו מאוד וכבוא אשתו לעזר לו עמדו גם נדה ויקראו את שניהם האיש והאשה לרקרם ח"ו בחרב וכאשר נתנו והרכו להם ממון למען הציל נפשם ויסיפו לענות ולהכות במכות הקרובים אל החלל עד כי אדוני חותני הרב נר"ו בעונינו סבל כי פצעו בו במקום הקרוב אל המוח כמה פצעים וחבורי' ודמו נשפך ארצה ורוח נפש חיה כמעט נותרה בקרבו ובכל זאת לא השיב האויב ידו מבלע עד כי בחסד האל נתן בלב אחד מהם להצילו מהם עקב שוחד אשר פסק לו ויוציא אותו ואת אשתו מבין מתלעות האויבים והי' בנוסם במורד הדם השותת ממכה טרירה ויפגשוהו איש אשר לא מבני ישראל הוא והי' כאשר ראה אותו מתגולל בדם ויכמרו רחמי עליו ויפול על פניו ויביאהו אל ביתו עם אשתו ויביא לו מיני ריח טוב להשיב נפשו אליו והתיכת בגד ליתן על מכתו ויביא הרופא אליו וישכב במקום ההוא עד תום הרע כאשר נבאר בעה"י. גם אחי אשתי ה"ה מוה"ר בנימין וואלף נר"ו ואשתו ובתו הקטנה בנוסם השיגום ויאכזרו על האיש ויכו אותו במכות קשות מאוד ויפשימו את בגדיו למכף רגל ועד ראש ויקחו מכל אשר אתו והי' בחננו אליו הציל את נפשו ע"פ סבה אחת ויגיע אל אביו שאר כל נפשות בית אדוני חותני הרב נר"ו גם יתר הנמצא אתנו פלטו את נפשם

ויבואו בנקרת הצורים בבתים אשר לישראל גם קצתם נטמנו בבית אדוני חותני נר"ו ויפרדו איש מעל אחיו ולא ידעו בשלומו וחיו עד עכור הסופה.

ואני הייתי בתוך הגולים עם אשתי הצנועה מרת מלכה ת"י מן הבית החוצה ונספחו אתנו אחות אשתי הקטנה הבתולה מ' דינה ת"י גם שני אנשים אשר היו נצבים אתנו במחננו ושני ילדים קטנים וכאשר מהרנו להמלט ולצאת מן הבית מקום אשר שם ה' הנגע האר' (?) באנו במבוא הרחוב סמוך אל הבית הנקראו ברייטנאס ושם ראינו את הענקים נושאי הסבל השלל על כתפם כסו את הארץ שלופי הרב מלומדי מלחמה גם כורמים ויונכים המונים רבו מאנשי העיר כל ארחות בוצע בוצע את נפש בעליו יקחו כל חמרת ישראל ועמדנו מעט להשיב את לבנו אנה ננוט ונפנה ובהפליא ה' חסדו אתנו שלא נתנם להרע עמנו ולא רדפו אחרינו ויהי כאשר נחמנו אמרתי ויעצנו אני ואשתי ת"י לברוח בית החפשית וכן עשינו עם הנמצאים שם אתנו הנוכרים ונרוץ ונסוב דרך מבוא שקוריץ שופין¹) ומקום הקצבות והאן פאס וסביב לגבול ההוא שהי' מושכב. ויהי בראות היהודים את כל הרעות הגדולות אשר עושים הנבלים בבתי כנסיות בחרו להם מות מחיים ויבכו בני ישראל למשפחתם בני גדול ויליל ונהו תמרורים ויקרעו את בגדיהם ויגזו את ראשם וישימו עפר עליהם ויצעקו אל ה' ויאמרו למה יאמרו וגו' ולא ענם כי גדלה אשמתם את פני ה' ויקם בפנינו כחשנו ורמוע תרמע עיננו ואין מושיע לנו לולי רחמי ה' כמעט גו' עיני עיני יורדה מים על חורבן בה"כ פנחס שול כי פגעו שמה ציים את עיים שועלים הלכו בה וישיתו ביתה שמיר ושית ויקחו כל מחמדי עין וישליכו את נזר תפארתנו וס"ת. הקדושה משלוח ידם ישומו בראש כל הוצות ושלחו אפס אל הזמורה וכאשר [יקרב] איש ישראל להציל ישימוהו ככברה.

אוי איך עללו בנו רשעים ויחללו משכן שמך. איך נתנו קולם בבית ה' זדר גאונך.

אוי איך פרצו גדריה וישחיתו את נחלתך. איך שתו שמיר ושית מקום כבוהך. אלהים באו גוים בנחלתך. טמאו את היכל קרשך. ידו פרש צר על כל מחמדי אלו ס"ת וכתבי קדש וקצוצי תפילין ומוזוזת אשר השליכו וברגליהם תרמסנה עטרת אפרים ובפיהם ובלשונם יכזבו וישקצו ותעל צחנתם ובאשם לעינינו ונהי כטמא כלנו יולו מים עפעפינו עבדים משלו בנו ואקונן על חלול התורה בואו ולינו בשקים, ברחובות ובשוקים, אהה ליום על חלול התורה הקדושה, אהה ליום כי נשלכה אבן הראשה, אהה ליום על בזיון צוה לנו מורשה, אהה ליום על שבעים פנים נפרשה, תבעי הרפתך משחקת לפנינו יום יום, ושבעתים יוקם נורא ואיום. בחור אחד נס לקול הפחד והפחת ויברח ויעל הנגה ויפן כה וכה ויחרד ויפול מן הגג וימות והי' בחור נבחר וירא אלקים או נתקיים וכשלת בצהרים כבלילה סמוך לבית הכנסת פנחס הי' דר איש ישר והולך בתום מנדיבי עם אלקינו נקרא רבי זכריה יאם ויצץ האיש מהחלון להשקף מה יעשה בבית ה' ויורה המורה וימת [ויפול על] הארץ.

גם נמצא איש ישראל שוכב מת ברחוב בברחו להמלט וישלחו בו חץ

ותהי נבלתו כדומן על פני הארץ ויראו העם מאד להתראות וישמנו ויבואו ויבנקרת הצורים והרשעים הפריצים פרצו ויפוצו כל בית שער ודלתות עזה בסבך עין קרדומות ויבואו בזעם ובחיימה שפוכה אל הבתים ויענו כל נפש ישראל ויפצעו בהם פצע זקנים לא נשאו ודל לא הדרו ויחבלו כל רחים ורכב וכל כלי הבית ויקחו כל אוצר חמדה לא ירחמו על נפש עולל ואשה [אמנם לא שמעתי מדבר ערוה] ויפשיטו בגדיהם ויציונם ערומים כיום הולדם.

החולים והדואבים והנשים היולדות הלכו בלא כח ויקומו מערס דוים וינוסו בהחבא ויעמדו שמה כל היום וכל הלילה בהקרה הנורא ההוא ובהשג אותם יד האויב (עליהם) ויכום ועולליהם תפילינה שמוע הנשמע כדבר הזה מיום גלות יהודה מעל אדמתו תאכל רעתם ונוי.

אמר הכותב אם אמרתי אספרה כל הקורות ומאורעות המוצאים לכל נפש ישראל אשר בפראגא ביום הרעש פרטי דברים תכלה היריעה והזמן ולא אבוא עד תכליתם לזאת אמרתי לרשום בכתב אמת הדברים בכללם ואציגה עמי מחסדי ה' וטובותיו אתי ועם ביתי די באר ופרט ביום הנזכר המישי בשבוע הציל ה' כל בית חותני הרב הקצין מוה"ר שמואל הלוי גרין שהייתי גם אני וביתי מאוכלי שולחנו וגם השכן הקרוב נאסף אלינו הביתה ויגשו האויבים וילחמו בחווק לשבור פתח הבית והי סגר בעדנו ולא יכלו לפתוח כל היום ואנחנו נחבינו וישבנו בעמק הבכא ושמענו קולות עצומות וארכבותנו נקשן בשמענו הקולות לא יחדלון קול נערים וישישים בחור וגם בתולה וקולם כנחש ילך וילילו כחולה ויענו לפני בני עולה ואך אמרנו אל לבנו . . . ה' שוכב איש ישראל מת מחץ האויב וסגרנו עינינו לבלתי ראותו כי לולא זאת חיו היינו אחוזים ברעה והשבץ ביותר. וכאשר הגענו אל מבוא החפשית דרך הבית הסמוך לשם כי השער הגדול סגור היה לא יפתח כ"א מהצורך ראינו הדלת הפנימית סגורה או אמרתי נגורנו בדמי ימינו אנה נברח ואנה נפן ומה נעשה לפקודת הצר כי יבוא עלינו ואין כסף ואין זהב אתנו להציל את נפשותינו ואנחנו יושבים בין הערים הפרוץ אין חומה ונריכ קולנו ונבכה לעזרת אחינו לפתוח לנו פתח קטנה לכנוס ולא נהיה חיו כדומן עי על פני האדמה ונמשל כבהמה. וישעה ה' אלינו וירא את ענינו ושם סבינו למצרה (? לחצר. 1) ההוא דר איש אהר מישראל נקרא ליב נאטיליס¹) ויהי כאשר שלחנו איש מאתנו למצוא עלה לתרופה וימצא הפתח מזה האיש פתוח כי כן צעקה לנו אשה אחת מנשי בני ישראל שמה שנעלה דרך הפתח הזה ונפן ונבוא אל ביר האיש וימהר אלינו האיש ליב הלז ואמר ראו מה אתם עושים פה אתי ואתם רואים כי כבר פנו את הבית והדלת פתוח ואתם מאכל לאויביכם פנו לכם לדרכנו עורו מדבר עמנו ואיש מלחמה בא מאנשי פרייסן הבורה ממחנהו ונספח אל עי אונגארן והוא היה מושכר לאיש הנזכר וחבורות אנשים הדרים שמה לשומרו ולי הרע לנו וידבר אלינו טובות. עודנו עומדים פה באה השמועה ויצעק האיש לנו ווי ווי כי נפתח בית האשה מ' מירל ברנדס²) הסמוך מאד לשם ובאו האויבינו אל הבית והנה אתה תראה מחסר ה' וטובו הגדול עלינו אשר בהן לרגעים כי

¹ צ"ל Janowitz עיי' Hock משפחות צד 162.

² אולי היא הנזכרת אצל Hock צד 57 סי' 9830 ועיין להלאה צד 58.

כמעט היינו בכל רע ונופלים ח"ו בחרב בני עמנו, ומטובו עלינו שם בלב ה"ה כי יאקב יאקרלש¹) שדירתו היתה שכונה לשם וכשמעו מצרותינו אור מתניו ויקנא קנאה לה' ויקרא אלינו שנבוא אצלו דרך חור אהד אשר רמו לנו לעלות מעליי לעליי עד בואנו שמה וכן עשינו בעה"י ונעל דרך סולם מבית האיש ונבוא אל הבית של ר' טודרוס נחור²) אשר שמה אנשים הרבה ובתוכם ר' יאקב הנ"ל גם נשיהם וטפיהם יותר מעשרים נפשות והמה בונים ורואבים ופחרו מאד מחמת המציק כי כל היום רעש והלילה לא חלו שם ידי זרים עם כי שכר שכרו להם את האיש מאנשי פרייסן הנזכר להיות להם לשומר אמנם לא נתרצה להם על ככה כי"א עד שעה ח"ית ביום הששי גם בתוך זמן השמירה עוב את האנשים וילך לו לצור ציד מן הגול והשלל בבתים אחרים ונשארו אחווי חבלים כיוולדה בצירים וחינו תלואים מנגד כמחכים למות צלמות ואופל ולא סדרים.

היום האיר ובא ולבני ישראל צר וחשך בעריפיה מהם חללי חרב ומרוקרים מהם מוכים ופצועים ביסורים קשים וכלענה מרים השואפים על עפר ארץ ויחפרוהו ממטמונים יקרים מהם שרודי ומבולקי עד בלתי השאיר להם כל אשר ביאורים מהם מוצנים ערומים בשרב (!) וקרח הנורא מבלי כסות בקרה מהם חולים וכמעט רוח חייתם בקרבם נותרו מנששים כעורים קיר ונכשלים בצהרים ונופלים נשברים גם אמיץ לבו כנבורים ידיו תרפינה מפני עקת רשע וקול מניפין ומשליכים אש בכל עברים וימצאו כל הנחבאים והנסתרים רדפו ועלו על הננות ללכדם כאשר תעשינה הרבורים ויחפצו לעשות כלה בבית יעקב ולשפוך דמיהם כדם פרים כי לא נתנו דבריהם לשיעורים ויבואו בעלילות דברים מוכזבים ושקרים הרחיבו משאול נפשם לקחת ולחמום במקום אשר אין כל כבית והראשונים הולכים ועושים כמצולה שאין בה דגן ואחרים באים ומבקשים כאלה והמנענע להם השפה נפשו תהי לשריפה עונותינו המו את אלה וחמאתינו צדיק הוא ה' כי פיהו מרינו וחסדיו כי לא תמנו ורחמיו לא גמרו עם כי נתקיים בנו כהפטרת השבת הנה אנכי מעיק תחתכם כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר.

איש ירא אלקים מנעוריו ותיק ושלם במעשיו וחכם בשמו ר' בצלאל ליכטציהר³) התעללו בו הערלים עד הוציאו כל אשר לו מן הבית דרך החלון החוצה והיה כי תם כחו וכספו ויורו בו אש וימת ה' ינקום דמו ורם זרעותיו וכל בית ישראל יבכו את השרפה ואני הגבר מעורר רוח קינה בצר רוחי אדברה הסר המצנפת הרם העטרה.

איך נפלו הנבורים לפני בני עולה, דם נקיים וטהורים, לפני בזוי ושפלה, בני ציון היקרים, לפני פה דובר נבלה, הוני שעשוע יומים, לפני עוזבי מקור מים חיים, הנה חסרכם כענן בוקר יעבור, ביבוש קצירה תשכר, ונקמת עמו יגבר.

¹) הנזכר אצל Hock צד 163 סי' 8888.

²) הנזכר אצל Hock שם צד 226 סי' 3505, והוא מת תקט"ו, אשתו ובנו נזכרו

גם כן שם צד 227.

³) הוא בצלאל בן יוסף הנזכר בדברי הימים של גירוש היהודים מפראג הנקרא Chronik, הנמצא בבית עקד הספרים של בית מדרש הרבנים דק"ק ברעסלוי, עין Mtschr. שנת ל"ז צד 386, במקור הזה שאב גם Foges בספר הקדמוניות להח' Podiebrad צד 88.

יום ערב שבת הנזכר בתחלתו שבר גדול נהיה כבוא האויבים בבית מרת מירל אשת ש"ב המנוח כהר"ר יואל ברנדס ז"ל ואחי הגדול בחיר ה' המופלא הותיק מוהר"ר גבריאל זצ"ל הוליכוהו רגליו מביתו הסמוך לשער אלמשול לבית האשה (מ"ח) [מירל] הנ"ל עם אשתו ובניו בחשבו להמלט ולשכון בתוך מחנה ישראל ושלא לישב בדר חוצה בין שכני הערלים וה' הפך דכאו ונתקיים בו בקרובי אקדש ודמו נרצה על מזבח העולה לפני ה' לכפר על בני ישראל גם הוא למלך הכין עצמו לטבח ככבש אלוף ואש תוקד בקרבו כל הלילה ההוא כאשר ספרו לי אנשי אמונה שהיו עמו כי הרבה והפציר בוודיים ופלולים ולקדש את ה' במקהלות ובפה מלא פנה באחיו תנו תודה לה' והשלימו במורא את הפך ה' להמיתו בגזרה על יחוד שמו הגדול והנורא נחשב כשי וכמנורה הטהורה ומאד התעורר בכביה ובדמע תמרורים כל הלילה נדמה לו כאלו חרב מונחת על צוארו בכירורים ובכל זאת לא מנע את עצמו מן הרחמים ויצו על בנו לשמור דרך ה' ולקדש שמו בנעימים וכאלו עקרו יד ורגל כשה תמים וקבל עול מלכות שמים בקול גדול כמה פעמים ובהניע זמן ק"ש ותפלה ותפילין והוא לבוש על מצחו נזר ה' בחדות ונילון ויהי כפתוח הדלת ויבא זדון והאיש גבריאל מועף ביעף לרוץ לנגד עיניו ויורהו המורה אל תוך סימניו ויפול לארץ וימת ורוחו אל אלקים עלה באמת להשיב חמתו משארית נחלת יעקב עברו ובחירו להחיות בצלו וענן אורו ובהשקט הארץ מועם קברו אותו כל העם ויספרו אותו בכי"י רבה גם אני אפתח פי ואבכה מקור דמעה יומם ולילה על אותה השעה. עיני עיני נגרה מאנה הנחם נפשי. ולבי בקרבי יראב וגם ראשי.

איכה יועם הזהב ישנה הכתם. וצבי תפארת אחי על לבי כחותם. איך נפל משמים הילל בן שחר. יפה פרי תואר הוקדם והושחר.

צר לי אליך אחי גבור בגבורים. איך נשפך דמך אחי כדם פרים. פה מפיק מרגליות בחכמה ותושיי. איך ירדת באופל בארץ צי.

לבוש בד הקדש על מצחו לזכרון. איך חלו בו ידי זרים בקצף וחרון. קול דמי אחי יצעקו מן האדמה. לפני בורא רוח ויוצר נשמה.

ירצה אפרותיך לפני אלקי שמים. והיתה נפשך צרורה בצרור החיים. עיניך תחזינה את מורך במראה. והיתה נפש עקרתך-בהר ה' יראה.

והנה נראו מן הכתוב למעלה מפלאות והסדי ה' אשר עשה אתי ועם ביתי אמנם לבאר כל גלגולי הדברים והסכות אשר השיב (? הטיב 1.) ה' אתנו לא תכיל היריעה והמצע קצר מהשתרע אמנם לבעבור זאת העירותיך למען תדע כי האשה מ' מירל הנזכרת צעקה להושיענו בעמרנו החוצה גם אנתנו צופים ומקוים היינו לכנוס לביתה אמנם ה' עצרנו והביאנו לבית האנשים הנזכרים וכמעט רגע באו לבית האשה ונרצח אחי הקדוש ז"ל ואנכי בשבתי בבית האיש ר' מודרום לא ידעתי מאומה כי לא הגידו וכחדו בפני הדברים.

בעת ההיא גבר יד האויב ויבוא בהיכל ה' הוא בהי"כ הגדול והמפואר הנקרא קלויז והוא בנוי בשכונה סמוכה מאד לבית שישבנו שמה והנוגשים אשר אתי ראו בעיניהם כהלקח כל מחמרי עין כל כלי בית זהב וכסף ונחשת ופרכת הקדש אשר היה לתפארת ולכבוד הבית ומעשיה מעשה עבות זהב וכסף קלעים וארונים מעשה חשב וארג לא נמצא כיופיים ומשמחים נפש רואיהם גם ספרי

הקדש תורת ה' לקחו וישליכו בחוצות כמשפט אשר עשו כשאר בתי כנסיות וכראות איש ראוי את כל המעשים האלה אשר המה עושים מאסו בחייהם ויאמרו טוב מותנו ולא נראה באבדן מקדש ה'.

בשעה ח"י"ת עזב אותנו השומר איש מלחמה הנוכר וילך לו או נוסף עלינו חתת ומורא עלה על ראשנו כי שמענו מרציחת הנפש אשר רצחו וכי המת תנינים עולה ומרניו יותר אחרי לקחם כל הרכוש לפגוע בנפשות והאויב הולך וחזק בכל שכונת הבתים אשר סביבותינו להרוס ולנתוש ולנתוץ ולבוז ולהכות ולפצוע ואזני האנשים שמעו כצועקים לנגדינו עמדו כי מהר נבוא גם אליכם וכמעט לא קמה עוד רוח בנו אמנם מאת ה' היתה זאת לנו כי אמרו לבוז עד שעה עשירית קרוב לזמן ההוא החל צמח ישועה לבוא כי חמל ה' על עמו ונתן רחמים בעיני אנשים אשר לא מישראל המה והי' מתפרנסים ונושאים ונותנים עמהם ויש שעשו להנאתן ולשובתן למען הכסף אשר הושב ליתן להם וידברו על לב אנשי המלחמה בדברים המתיישבים על הלב ועל ההמונים מאנשי העיר דברו קשות עד שבאו אנשי הצבא לעזור לישראל וליתן להם יד להושיעם מאויביהם ואף כי לא הי' זה בכל מושבותם ובהאי גיסא הלולא ותודה ובהאי גיסא הספדא וצעקה והבוגד בוגד אמנם נוחמנו כי ראינו אות למוכה וקוינו לה' שיגמור ישועתו ויזכור רחמיו וזכות אבותינו. בעת ההיא ראינו ושמענו קול מאנשים מישראל ברחוב מדברים דברים נוחמים כי תבא השמירה שקורין סאלקד ווארדר ויהי לנו לששון ולשמחה והיינו נותנים תודה לאלקים שעזרנו עד כה וינחם ה' על הרעה ויצו וישלח עזרו מקדש ויעבר רוח על הארץ רוח חן וחסד ויחלו היהודים להתחזק והאויב נהפך לאוהב המה עם בנדרין ואונגארן להיות שומרים בלילה. וכחצות היום שקט קול המהומה ברוב המקומות ויצאו העם מישראל ממקומות מחבואיהם זה גונח וכוהה דם וזה צועק על נפשו וזה בוכה על מתו זה מתאנה על בלתי השאיר לו שריד אמנם כלם שמחים על נפשם כי היתה לפליטה. בעת ההיא שלח אדוני חותני הרב נר"ו ציר אלינו לדרוש ולראות את שלום ביתו ואם עודם בחייתם וימצא אותנו הציר בבית ר' מורדום ויהי כי שמענו את קולו שמחנו מאד כי שמענו משלום אדוני חותני נר"ו ובניו כי עודם בחיים ויולך האיש אותנו מביתו אל מקום אדוני חותני נר"ו וקול שועת ישראל קול נהי ויללה ואנחנו באנו אל ביתו ובראותנו אדוני חותני נר"ו פצוע ומוכה צירים אחזונו אמנם שמחנו איש על אחיו וברכנו על התחייה. ועלה מספר החרוגים כשתים עשרה נפשות קרושים מישראל ובתוך המספר נשים ומתן אמנם מספר המופצעים ומוכי חרב שמענו שהי' קרוב לארבע מאות והרבה מהן שמתו לאחר איזה ימים בעו"ה אמנם רובן נצלו בעו"ה ויקברו העם את הנרצחים ויבכו עליהם מאד הי' ינקום דמיהם וזכותם יעמוד לישראל בכל תפוצותיהם עד ישפוט בעמק יהושפט את שופטיהם וקבע את קובעיהם וישיבם כיונים אל ארבותיהם מארץ לא להם אל ארץ מגורותם מקום אבותיהם ומלך ביפיו תחוינה עיניהם אכ"ר. אחר הדברים האלה אשר קוינו לנו ולמצוא מרגוע לנפשותינו התקשרו קשר בוגדים מסוחרים ומדני"ם בעיר ויוציאו עלינו קול, ומשאת שוא ומדוחים כי ידינו היתה במרד ובמעל למרוד במלכה יר"ה וישלחו כתבים מוכזבים בחין שחוט דרכו דבר מר בבית המלכה לזוינא ויבאישו את ריחינו בעיניה עד כי עלה חמתה

חמת המלך גוי' בועף אף ובשצף קצף ובתוך ימים לא כביר פקדה המלכה ותכתוב אגרת בפעהל לפראנא לגרש ולהגלות כל השארית מן הארץ גם על המדינות בו יאמר יושבי פיהם ומערהין גם המה יגולו מעל אדמתם ולא נתיישב בכל הערים ותחת אשר קיינו לעת מרפא והנה בעתה ואז נפלה חשיכה גדולה ועלטה עלינו יותר ויותר כי נעזוב את כל בית ונחלת שדות וכל היקום ללכת בגולה ושבי דכולה איתנהו ביי' והפקודה הראשונה היתה תוך זמן חדש ימים לא ישאר איש וכל הנוגשים אצים את ישראל לפרוע כל הקפות הלוואות וכל יתר הגזם אבל הרביה מאשר נשאר מכרנו בעד שלישי ושישית דמיו והיתה עת צרה גדולה ליעקב השדים וגדולי העיר נכמרו רחמיהם עלינו כי ידעו כי נקיים אנחנו ויבקשו פני המלכה וישלחו מליצות רבות אליה גם אחינו שבאשכנז השתדלו כמה רעקמודיציאני ממלכים ושלטונים וכ"ו לא הועיל כי מאת ה' יצא הדבר אמנם מאת ה' היתה זאת לנו כי האריכה עלינו עוד עת קצוב איזה שבועות ובחדש אדר שנה הני"ל אני הגבר יצאתי ונסעתי מן המקום וראיתי את עני עמי כל בני קהלתנו ורובם מדלי הארץ נדים ונעים מביתם ומנחלתם והרכה בחרו להם מות מחיים וימותו ויגל יהודה בירח אדר הני"ל נהפך הפורים למרורים לא נשאר איש בפראג וישבו בערי הפרזי במדינה וגם שם יד ה' היתה בם ובכל זאת לא חטאו ויצדקו דין שמים עליהם ואני הצעיר הוציאני ה' ואחר כמה הרפתקי אמרתי הנה אבוא במגילת ספר לכתוב לי ולזרעי לתת תורה לה' ולהניד נפלאותיו בנה ולא גמרתי בכתיבה כי חכיתי לה' לסיים בנחמות גולי פראג והיום הוה שקייתי ת"ל נגלה חרפת מצירים מעלינו ובירח החמישית תקח"ל שבה חמת המלכה וירחם ה' על עמו ונחלתו ותצא הפקודה מהמלכה כי ישבו כל היהודים לביתם ועירם וכהיום הוה שבו וישבו שמה וה' ישיבנו לציון איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון אמן.

ועל כן על כל דברי הספר הזה ואגרת הלז קיימתי וקבלתי עלי ועל זרעי לדורות עולם לקבוע ימים האלה ולקיימם בזמניהם ולהתענות תענית יום שלם ביום כ"א כסלו [אם לא אם יש איזה מיחוש או אונס לווה אדם תעניתו ופירעו] ולהתעורר בכל לב לפשפש במעשים לשוב בתשובה שלימה ולתקן כל המעוות וגם לרבות בתורה ותפלה ובמזמורים הנאמרים ע"י דוד המלך המזמורים בענין המאורע והם מזמור יו"ד י"ג י"ד כ"ב ל"ח נ"ג ע"ז ע"ט פ"ג צ"ב ק"ד קכ"ד ולעשות צדקה כי נדבת לבב להיות נרצה לפני ה' וגם בלילה שלאחריו מה טוב להיות נעור בה איזה שעות ולעסוק בתורה ובתפלה ובתשובה וביום כ"ז יהיה יום משתה ושמחה ויו"ט והודאה לה' ברבוי סעודה קצת והרבות שירות ותשבחות למי שנאה להודות במזמורי דוד המספרים ענין ההודאה והם מזמור י"ח וק"ו וכיוצא בו וגם מזמור צ"ד והעיקר לשמח גם העניים בסעודה לקיים ושמחת אתה והלוי וגוי והמוסף מן השמים יוסיפו לו ברכות ואלקים אשר החיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו ויבנה בימינו סכת שלם אשר תמיד דורשים עיניו ונחזה לויו וכהניו עובדים עבודתו ומחויקים בתורתו תורת אמת ותמלא הארץ דעה וחכמה כמ"ש ע"י קדושו ונביאיו אמן סלה.

סיימתי בע"ה שלי שנת תקפ"ל פה מנצא חיים וחסד אמצא הקסון בצלאל

בהנאון ה"ה מוהר"ר משה נר"ו בן הרב המובהק מוהר"ר יעקב הלוי זצ"ל בנן של קדושים וחסידים ובראשם הנאון האלקי מהר"ל מפרגא זצ"ל.

תם ונשלם שבה לאל אלהי ישראל.

שיר ליום כ"ב כסלו.

א הללה שם אלהים ואנדלנו בתודה. ורחמיו אביע ובפי אודה. כעל אשר
 גמלני ונפשי משהת פדה. כי לו נאה לברך וימחאו עצי השדה.
 ב יום הזעם וחרון אפו יום עברה וצרה. יום נכרים באו השערה.
 ג ולו וישחיתו בנבול קדשו בפראגא המעטירה. ונדעו קרן ישראל וישלחו
 אפס אל הזמורה. וידרכם בחמתו כדרוך פורה. יען חלפנו חוק עברנו תורה.
 ד רכו חיצים דבר מר לירותם. לכלוא הפשע וחטאת להתם. דוב שכול
 ונמר שוקד נדמה פניעתם. תבא לפניך כל רעתם.
 ה יום ההוא ה"י אופל ולא סדרים. נבר אויב ותגדל ידי זרים. הרוונו לענה
 קשים ומררים. כשלנו בצהרים כעורים.
 ו ודאי לולי רחמי ה' כסדום היינו משולים. כי אמרו בלענוהו לא נשאר
 פרט ועוללים. אך ה' הפר עצתם ומילולם. כי לא כלו רחמיו וחסדיו לעולם.
 ז כרתי ימים האלה ויתפרדו עצמותי. כי לולי חסדי ה' נדמיתי. אני וביתי.
 או ראה ויחקור ויזכור ברית אבותי.
 ח דוה וגילה היום ארבה. תהלת ה' אדבר על כל הטובה. עשה אתי חסד
 ונדבה. לא נרדפנו עד חובה.
 ט וב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו. ידו יתמכו ויעזרו חוסיו. לא יכלמו
 לנצה בואי עדין. הן הן נבורותיו ונפלאותיו.
 י דו נטויה תמיד על שיה בין הזאבים. להוציא מבין שיניהם שיני רשעים
 לבלעם תאבים. כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים. כאשר אלינו חסדיו המה
 רצים ושבים.
 יא כל המרבה לספר. לא ישובח ואך יגונה ויחפר. כי מי זה יגבר ויגיד
 שבדיו כפה ובספר. רכו לאין מספר.
 יב כל דומי לו תהלה. לו התפארת לו הגדולה. בצבא מעלה. הוא נעלה ומתעלה.
 מ שגיה לכל שפל והוויי. בסקירה אחת נסקרין בצפי". אומר עליהם יעמדו
 ויחיו. ברצונו יהי לאפס ואיו.
 יג ורא ונשגב. מוריד הוא ומרומם משפיל ומשגיב. כל כנור ועוגב. ישתוק
 וירמים מגב.
 יד ומך כושלים. עוזר נכשלים. עד עפר משולים. ויברכוהו במקהלים.
 טו ת ישובו ממעשיהם. יזכור מצפוניהם. ישאו עיניהם. ולא מאסם בארץ
 לא להם.
 טז ודה מכל צרה. ויהל להם אורה. ברוגו רהם יזכור לתת להם שארה.
 ברכות יעשה מורה.

ציר וחושך בעריפים. אם כלו שוד תנחומים. ישוב ינחם מקוראים. פן ינכרו צרים.

קול קול יעקב. אם יסור לב העקוב. ישמור עקב. ושכרו בעקב. שומר מלילה. ישמחנו בנילה. באבוד בני עולה. בשמחה וצלה. תרחם תקבצנו מקרנות אלה. תנביה פרנינו למעלה. לא ישמע יללה. כי ילדה ציון וחלה.

בצל אל נשב. ואנוש עד דכא תשב. יחוק חומה. הר אלקים שמה. בתורה ובחכמה הקומה.

ובנינו כנטעים מגודלים. כתפארת וכלולים. צרינו יאכדו. ויכירו וידעו. גרסינן באגרת ירושלמי במס' ברכות דרש ר' שמלאי מאי דכתיב אשרי שאל יעקב בעורו שברו על ד' אלקיו עושה שמים וארץ וכי מה ענין זה לזה אלא מלך בני ישראל פטרון אם שליט באפרכי אינו שליט באחרת שליט ביבשה אינו שליט בים אבל הקב"ה שליט ביבשה ובים הציל משה מחרב פרעה ויונה ממעי הדגה וחנני ומישאל ועורי מאש ורניאל מכור אריות לכך נאמר עושה שמים וארץ ע"כ דפח"ח.

רוח ה' דבר בו. הנה קצרה דעתי ולשוני כי לא ידעתי דבר ואנכי תולעת ולא איש ואין מלה קמונתי מכל החסדים אשר עשה ה' אתי ללמוד רחמיו וחסדיו הגדולים והמרובים וזכות אבותי למחסה ולמסתור ה' לי לחומה נשנבה.

ביום ש"ו תמוז תקמ"ל ואני הייתי בנהר ריינוס בספינה קטנה בחזירתי מוויסבאדן⁽¹⁾ שני פרסאות מכאן אשר שם נתעכבנו שני ימים להוציא עושק (? עסקים 1.) יום א' וב' וביום ג' בשחר קדמתי אני ואנשים אשר אתי חמשה היו במספר ויצאנו משם ללכת עד כפר ביבריד⁽²⁾ ומשם עברנו עם ספינה קטנה הנקראת מארקנאכן ועוברת תמיד ביום השוק לכאן ויהי בכואנו עד המעבורת פה הנקראת שיץ בריק ההולכת על רוחב הנהר ריננס והוא באורך מעבור חצי שעה בקירוב לכאן או החל רוח סער להתחולל והאניה באה בלב הנהר ותתחלחל כדרך האניה בלב ים וכהגיע באמצע הנהר מאת ה' היתה נסבה שבאה ספינה קטנה כנגדה טכנו הספינות בסבך בתורנים ולא יכלו להפרד כמעט ובהתעסק המלחים להפרידם הרוח סוער בספינה שישבנו בה לאורך הנהר מול אופני הרחים אשר בהגיע ספינה בגבולם תשבר ככלי נפיץ מחוץ השטף וכח אשר באופנים ויצעק החובל למאור אל המושך העובר על הנשר להחזיק ולהתאמץ בכח בחבל לבלתי תנוס הספינה בדרך עקלתון מול סובב הרחים ותשבר ככד על המבוע ובהתחזק המושך ניתק החבל ונפל התורן ותגרש ותלך הלוך וקרוב לאופני הרחים ויתחזקו המלחים וכל האנשים אשר בספינה ויתפסו ממוש להביאה דרך המשור ולא יכלו או נמס לבבם ויניחו המשוטים ויצעקו כי אין תשועה ולא קמה רוח במ וישבתו מן המלאכה כי ראו כי שוא תשועתם ואנחנו קראנו אל ה' בחזקה הושיעה ה' כי באנו במעמקי מים ואין מעמד טרם ישטפנו המים הזדונים כי אבד מנוס ממנו וכל עם הארץ אשר עמדו על שפת הנהר לראות המראה הגדולה

הזאת אמרו כלנו מתים ואין מציל מהם כי לא היה זמן בכדי הצלה לעבור אצלינו אמנם בחמלת ה' עלינו אשר ממכה עצמה מתקן רמיי גור אומר לחיותינו ולהצילנו ברוב חסדיו וינהג הספינה ותלך ותבוא ותתהפך ותעבור מול צד הרחים ותעמוד **שם ברוחב הרחים והלאה לאופנים ואז נתן כח לאיז אונים ודלגנו כלנו מן הספינה ועלינו אל הרחים ותהי נפשנו לשלל ברוך ה' אשר הצילני משטף מים הודונים לא נתנני טרף לשניהם גם החרדה לא הויקה אותי ובאתי לביתי וספרתי להם ולאזהבי כל חסדי ה' הנאמנים ויבכו ויתנו תודה לה' ויהללו אותו וביום ה' ברכתי ברכת הגומל בעלייתי לתורה בקהל עם ה' גם יום ט"ו תמוז הנ"ל קבלתי עלי לחובה להתנהג בו בתענית עד לאחר מנחה גדולה ולהתבודד בו כל היום כשם שלא מצאתי אותו היום כ"א הקב"ה לבד כך לא אראה אדם כ"א אשב כל היום עוסק בתורה ובתפלה ובתשובה ובהוראה ולערב להנהיג בו שמחה [אם לא שיהיה איזה סיבה ואונם קצת] וה' הטוב יוכנו ליום שכולו טוב ויגמול עמי ועם ביתי חסדו לעולם אכי"ר.**

חלק רביעי מספר אגרת מחלת.

בעזר אל עליון עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות נורא תהלות ארון
הנפלאות, זכני לראות בעיני נסים נוראות, והחייני וקיימני כהיום הזה למען ספר
אותותיו לשיח בכל נפלאותיו להודיע עלילותיו אם שהשגיה על עמו ישראל
בעינא פקחא ובהשגחה פרטיית והצילנו ברוב רחמיו וחסדיו מכל המאורעות
והרפתקאות ומכל התלאות אשר מצאונו ואשר קראנו אנשי ק"ק פראג יע"א ובעבור
שמצוה עלינו לפרסם הניסים אודיע בקצרה מעט מזער רק כללי הדברים בהוויתן
ולא אכון לכתוב המעשים וסיפורי המלחמה רק הניסים שעשה הקב"ה עמנו.

ביום ו' עשיק ט"ו אייר דהאי שתא תקומה ויתקיויה' כמו השחר עלה העריכו מלחמה אנשי חיל ארונתנו המלכה הקסרית החסידה יר"ה נגר אנשי חיל המלך פרייסן אצל כפר לוביטץ¹) בערך ב' שעות מפראג מחנה מול מחנה והיתה המלחמה חזקה ביניהם והשערים אשר בצד מקום חדש פה היו סגורים באותו יום ויתחזקו אנשי חיל המלכה יר"ה על אנשי חיל פרייסן והכו בשונאיהם מכה רבה מאד וחללים רבים נפלו מחיל פרייון יותר מכפלי כפלים ממה שנפלו מאנשי חיל המלכה יר"ה. ואעפ"כ נמו אנשי חיל איסטרייך במהומה גדולה מן השמים והמליטו להר הערדלושי²) והר שישקאף סמוך ונראה לעיר פראג ויהי כאשר ראה אדון באראן נעמאליצקי³) עקמלענין באשר הוא שם בתחלת הפאטריא שהמלחמה נעשית חזקה בין שני המהנות המליט ברוב חכמתו את כל הפאקאשי⁴) מהפרתמים ודוכסים גדולים היענראליטעמען⁵) וקרינס קאסיש⁶) ולקח עמו העם היושבים על הכלים עם ט"ו אלף איש חיל והלך לעיר בענשו⁷) אמנם הפרתמים והדוכסים ושרי הצבא ושאר עם חיל המלחמה לא ידעו מזה מחמת טרדת המלחמה וסברו שהכל נאברו מהם והשונאים בזו ואחר חצות היום נפתחו השערים הננעלים בצד מקום חדש כדי שיוכלו לבוא אל העיר אנשי המלחמה שניזוקו בעת המלחמה וביום ההוא ולמחרתו בש"ק י"ו אייר באו הניזוקין לעיר פראג וראשם ולבם בל עמם מחמת מכת פצע וחבורה וכמה מאות הלכו והוליכו דרך רחובות היהודים ובאשר שהמה בני רחמנים ונומלי חסדים הטיבו עם חיל הניזוקין ונותנים להם יין שרף ושכר וקפץ ומעות ויין למרי נפש וכה"ג דברים מאכלים ועפי פקודת וצווי שרי הצבא הוצרכו הרופאים ברבירר מכני עמנו בענין פלעזירטען פרבינדען לעשות תרופה למכתם ולרפאות אותם ונתקדש שם שמים בין האומות והמה ברכו וברך.

ובש"ק הנ"ל עזבו אנשי חיל המלכה יר"ה את ההר הערדלושי הנ"ל ונמלטו לעיר פראג במהומה גדולה ורבה חיל כבד יותר מחמשים אלף וחסדי ה' נברו עלינו שלא עלה במחשבתם לעשות עמנו רעה ולולי ה' שהי' לנו אזי חיים בלעונו כי במהומה כזאת קיין קומאנדרו ומי יאמר להם מה תעשו וזה הנס הראשון והקב"ה פותח בהצלה מרומם על כל ברכה ותהלה.

(1) מלחמה אצל פראג ביום ו' לחדש מאי שנת 1757.

(2) Hrtlorzes Berg

(3) Baron Netolitzky. Generallandeskriegscommissär

(4) Bagage

(5) Generalität

(6) Kriegskasse

(7) Beneschau

ובו ביום הוצרכו היהודים לנמלם ולנשאם את החולאים והניזוקין על כתפיהם משער העיר לעיר לבתי החולאים ולטלטל ממקום למקום ולהביא להם רפואות ואחר הצות היום באו ד' מאות איש אנשי מלחמה לרחוב היהודים ליתן להם עצי הסקה לבשל לצורכי הניזוקין והיהודים הוצרכו ליתן להם וחכמים התירו כל הנ"ל מפני שיש לחוש לבוא לידי סכנת נפשות ביום ב' י"ט אייר הלכו מעם פרייסן כמו עשרת אלפים איש וכבשו בחוקה את ההר שישקאף⁽¹⁾ הנ"ל שהוא חוץ לשער שקורין שפיטאל ואף שאנשי המלכה יר"ה הכו מהם כמה אלפים איש מ"מ גברו יד אנשי חיל פרייסן וההר מיט שטורמר האנד איין גנימן והיה לנו לפח ולמוקש באשר שתיכף ומיד בעת ההיא הורו המורים שני שטיק קונלין לרחוב היהודים חר סמוך לכה"כ אנ"ש וחד בבית ר' הירש רא"ב וועהלי ובי"ה אשר לא עזב חסדו מאתנו ולא הזיקנו כלום. ואנשי חיל המלכה יר"ה נסעו מההר ונמלטו לעיר פראג והשערים סגרו אחריהם אין יוצא ואין בא והיהודים הוצרכו להעמיד מן י"א אייר ואילך מדי יום ביומו ג' מאות יהודים לעשות דיק ולשפוך סוללה. אמנם מ"ט אייר ואילך הוצרכו להעמיד בכל יום ויום חמש מאות יהודים לכל מיני מלאכה לצורך המלחמה ואפי' בש"ק הוצרכו להעמיד סכום הלוי לטלטל ולהציל הפראוויאנט ממקום למקום ואמנם אין צריכין לעשות מלאכה גמורה.

וביום ג' כ"י אייר שלח הפרתם הגדול ראש שרי הצבא אדון הערצאג קארל יר"ה להק' ר' ישראל פרענקיל⁽²⁾ והק' ר' יצחק סנל אוסטערליטיץ⁽³⁾ לבוא אליו וכאשר באו אליו בקש מהם ע"י יענראל אדימנט גראף שטארן בערג עקסלי⁽⁴⁾ באשר שהמה אינם יודעים אם הפאקאשי שלהם והקרינס קאסיש הצילו אם לא ותם כל הכסף אשר בתיבת אנשי המלחמה וגם בתיבת העיר השייכים למלכה יר"ה אפס כסף והמה צריכים לשלם לאנשי חיל המלחמה דבר יום ביומו הקצוב להם בכך יעשו היהודים הלוואה גדולה סך רב ועצום ממש יותר מכדי כל רכושם והונם של בני קהלתנו ובוה ידעו שלכם של אנשי קהלתנו שלם עם המלכה יר"ה ובעת אחר (? ובמעט לעת אחר. 1.) ישובו לו תשובה והי' עת צרה לישראל שראינו מה פעל אל כי למחרתו הלך הק' ר' ישראל שיחי להשר הנ"ל ועמד בפרץ והתפלל בתחנונים וברמעות ומעמד ומצב הגרוע מבני קהלתנו פאר שטעלונג גימאכט והי' נתן את חנו בעיני שר ומושל הנ"ל דש ענטליך על שני אלפים הגרים גבראכט האשי וזה לא הי' חלק ששים ממה שביקש ואותן שני אלפים הגרים נאך בחסד גדול נגד כתב ראיי שתשלם המלכה יר"ה אחר פתיחת המקום אויף אונט אן גנומן ונגד זה לבני קהלתנו אלין שומץ בחסד גדול פרשפראכץ האט והוא הי' גם נפלא גדול ובקש הק' ר' ישראל שי' הנ"ל להשתדל אצל הפרתם הגדול ראש שרי הצבא ליתן לבני קהלתנו שוץ פאם באשר שהק'

⁽¹⁾ Zizkow.

⁽²⁾ ישראל פרענקל היה פרימאס מפראג נפטר ניסן תקל"ב עיי' Hock משפחות צד 289 וזכר בשם קאפעל וואלף פרענקל מאת וואלף. בספר השנתי הנ"ל ח"ד צד 187.

⁽³⁾ יעקב יצחק הלוי אויסטערליטיץ בן ברוך נפטר אב תקל"ה בשם טוב אלוף ראש פ"ו ר"ה וראש ח"ק עיי' Hock צד 6 סי' 4860.

⁽⁴⁾ Generaladjutant Graf Starhemberg Excellenz.

פ"ו ר' יצחק פגל אויסטרליץ נסע איזה ימים מקדם להאדון השר פרינץ קארל יר"ה ויעתר יצחק עבור אותו שויץ פאם ליתן לבני קהלתנו ויעתר ומה' היתה זאת למלאות בקשתו.

ביום (ו') [א'] כ"ה אייר נתן האדון הערצאג קארל שויץ פאם ויצו לכל עמו חיל המלחמה רעגולירטי אלש אונרעגולירטי ולכל עם העיר ודלת העם שלא יפגעו בשום דבר גדול או קטן וצוה לכל שרי הצבא למגדול ועד קטן וכמו כן לפקודי העיר ולעצות ולשופטי העיר בכל המקומות פה שישניחו על זה בהשגחה מעולה כל מי שיעבור יתפסו ויקנסו אותו בקנס הראוי לו. ויהי כאשר היתה העיר במצור ובמצוק והיקרות ה' מתגבר מדי יום ביומו בכל מיני מאכל העיר ה' את ראש שר הצבא הפרתם הגדול האדון פרינץ קארל ושאר ראשי הצבא לעשות אויו פאל ולנפול בחזקה על עם פרייסן זיך דורך צושלאנגן באשר שהיו כאן פרתיים גדולים הערצאג פאן מאדינא⁽¹⁾ פרינץ פאן צווייא בריקן⁽²⁾ פרינץ פאן ווירטנבערג⁽³⁾ שני קוהר זקסשי פרינצין ואיזה פרינצין ממדינת מאסקוויא פרינץ טורלאך⁽⁴⁾ פירסט עסטהאזי⁽⁵⁾ ושאר כמה וכמה פרינצין מלבד דוכסים גדולים ושרים נכבדים הרבה מאד ויצו לכל אנשי החיל להיות מוכנים ומוזינים וצידה לדרך עשו להם אמנם הומן המוגבל לא הגיד להם ודלת עם העיר הסתו והדיחו את אנשי החיל קראוואטיץ ושאר אנשי המלחמה לבנו את בני קהלתנו קודם נסיעתם וכלומר בלשון צח ובדרך עצה טובה דאמיט השונא ניכטש בקומן זאלטי ובא בעל מלחמה אחד אשר קבל טובות מיהודים וגלה הדבר הזה וחיל ורעדה אחזתנו וממש אימת מות נפלה עלינו ונתפס האיש המלחמה ההוא והובא למשפט להגיד השרש והמקור ויבוקש הדבר ע"פ חקירה ודרישה היטב ולא עמד בדבריו כי כפר בכל באומרו שאמרו כך בדרך ליצנות היתול ושחוק אמנם לבנו חלל בקרבנו כי ידענו את רוע לבבם של דלת עם העיר להרע לנו והשתדל הק' ר' ישראל פרענקל בצירוף שאר פרנסי ומנהיגי הקהל מהפרתם הגדול ראש שר הצבא אדון הערצאג קארל סאלווא קווארדיע ויצו האדון הערצאג קארל לראשי הצבא ליתן ברחוב היהודים א' אבר אופיצירר ולמ"ד אנשים רוכבי סוסים קוראסיר ודראגאנר לשמור את היהודים מלבד אנשי המלחמה אינפנטריי ט"ו עד עשרים איש מה שנתן הפלאטיץ מאיאר מדי יום ביומו לשמירה ברחובות העיר היהודים ובנתיים חזקו אנשי צבא המלכה יר"ה את העיר פראג עם סוללות ודיק חווק גדול ובני קהלתנו הוצרכו להעמיד הסכום חמש מאות יהודים למלאכת החוקת [העיר] והוצרכו ליתן צמר הרבה מאד לעשיית הסוללות וכמה מאות זקוקים פשתן ושקים מלבד כמה מאות פשתן זקוקי לכתונת ולרטיי לחולאים ולניווקין וכמו כן יותר מחמישים הין יין שרף ושאר דברים הנצרכים לסיועת המלחמה אמנם הכל נגד כתב רא"י לשלם ברמים מאת אדונתנו המלכה יר"ה ואנשי חיל עם

⁽¹⁾ Herzog von Modena

⁽²⁾ Prinz von Zweibrücken

⁽³⁾ Prinz von Württemberg

⁽⁴⁾ Prinz Durlach

⁽⁵⁾ Fürst Esterhazy

פרייסן עשו גם המה סביב המקום פראג בהר שישקאף הנ"ל ובגן השייד לכומרים בענדיקשינר⁽¹⁾ אצל גן גלאור ובשאר הרים וגבעות חוץ לשערים אויוער ראטשיין אין ווישראד דיקים וסוללות ופארטריען ומינין ויוליכו שמה מכל מיני כלי משחית כדורים גדולים עם פיאר מערשיר וכלי קנים גדולים שקורין קאנאנין וכדומה לזו עם כל מיני כלי השריפה הרבה מאד לאין מספר ולא יוכלו אנשי צבא המלכה יר"ה המונחים בעיר לבוא בחזקה על חיל עם פרייסן בעבור שהמה היו ניב בחזקת גדול בבנינם אשר עשו והכינו להם חוץ לשערים ואף על אם הדרך העמידו חיל עם פרייסן כלי קנים גדולים שקורין שטיק כדי שיוכלו לישוב בטח שלא לבא עליהם פתאום ובכל יום ויום היקרות מתגבר והולך בכל מיני מאכל חוץ מלחם ושכר שהיה לרוב ובמקח הממוצע.

ובש"ק מ' סיון גזרו שרי הצבא ושר רעפרעזנטציאן יר"ה אדון גראף האצפעלד א"ג פאכטא ואדון באראן דוהאלצקי⁽²⁾ יחד בקומסיאן על יושבי העיר כומרים שרים בורגר ודלת העם ובהבדל על כל היהודים ליתן את מיני מאכל שיש להם חטים וקמח חטים אורז ודוחן קטניות ועדשים שעורים הנקראים גרויפן ושכולת שועל גרין שומן כשר ושומן אווזא המאה בשר מליח ובשר יבש מהיום שהוא תוך ג' ימים והקומיסאריען ונוביי אשר הכינו בשלשה בתים גדולים במקום ישן ובמקום חדש ובמקום קטן וכל אחד לא יניח לו ולבני ביתו לצורכם מכל הנ"ל רק צידה לשלשת ימים ואחר השלשת ימים יקנה כל אחד לצורך בני ביתו מהקומיסאריען הנ"ל במעות מזומנים דוקא על יום אחד לבד וגלל כן הווקק כל אחד לפרוט ב"ב ע"י שפעציפיקציאן מי ומי המה כדי לידע הקומיסאריען כמה הוא צריך ג' יום אחד שלא יקנה יותר מכדי צורכו ומי שיעלם דבר גדול או דבר קטן בכל הונו ולפי המעשה והעברת הצווי דמו בראשו יהי ועל זה עמדו אנשי המלחמה המחפשים להפוש בכל חר וחר שלא להעלים דבר מכל הנ"ל ועל מה שיתן כל אחד ואחד יתן הקומיסאריי כתב ראוי לשלם בדמים וכו' ביום גזרו הקומיסאן הנ"ל בפקודת הפחת הגדול ראש שר הצבא אדון הערצאן קארל יר"ה על כל יושבי העיר ובכללם היהודים שכל מי שיש לו מעות מזומנים יותר מכדי צורכו לצורך השעה שיתן בתורת הלוואה לקריגש קומיסאריי נגד כתב ראוי לשלם כשנפתח העיר כדי לספוק אנשי חיל המלכה יר"ה וכוה יודע שאנשי המקום אוהבים להמלכה יר"ה ולכם שלם עמה והיתה עת צרה גדולה לכל יושבי העיר ובפרט לבני עמנו מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה.

ובליל א' נגהי ל"א סיון התחילו המורים מאנשי חיל פרייסן פתאום לירות בכל העיר ע"י כלי קנה השרפות הגדולים שקורין שטיק וקאנונין והתחילו גם לירות ברחוב היהודים לערך כ' שטיק קונליין כל חר במשקל י"א עד י"ב ליטרות ובעזרת העליון ב"ה שלא הזיקו לבני עמנו רק לנגות וקצת בחומות וחלונות והיינו בבהלה גדולה ובמורד לבב וכדי למלט את נפשותנו הוכרחו בני קהלתנו לצאת מהשטחים העליונים והאמצעים ולדרוך בשטח הראשון שעל הארץ בתוך הכפות הבנויים כולם מאבנים שקורין געוועלכט ונמצא בחדר אחד יותר

⁽¹⁾ Benediktiner

⁽²⁾ Graf Hatzfeld, Graf Joachim Pachtä und Baron Duchalsky

ממאה נפשות זה בוכה בזוית זו וזה בוכה בזוית זו ולא נאמין בחיינו מפרד לבבנו מקול תרועות ושברים שבר על שבר והוה על הוה רחמנא ליצלן.

ומיום ב' י"א סיון ואילך ממש אין רגע בלי פגע באשר שהתחילו המורים לירות בכל שלשה המקומות פה בכדורים של אש שקורין בומין והויביצין כל חד במשקל א' כבר ויותר עד קים ובי' מאות לטרות ובכלי שריפה שקורין פייארקעסיל המלאים בנשרית וזשח ופולוויר ובכלי קנים גדולים שקורין קאנאנין ובקונליץ הליבונין באש ונעשו שרפות גדולות במקום חדש עד ששרפו תרובות שקורין הענריכיש גאס פארזיניש ווינראלש (?) גאס וכרייאר גאס וראס מארק¹) ושאר רחובות העיר ובכל מקום שהיתה שריפה גדולה התאמצו המורים לירות ביותר בכל כלי משחית באופן שלא יוכלו לכבות את השריפה. אמנם במקומות שאין נשרף כל כך היכרחו היהודים לכבות בכל מאמצי כחם כי חוק נתן ליהודים ליתן בכל יום ויום ה' מאות נפשות לכל מיני צרכי המלחמה וברחובות היהודים עמדו כל הבעלי בתים ואנשים הזכרים על המשמר שאם יבוא ח"ו מכל מיני כלי השרפה לבתי ישראל שיהיו מוכנים לכבות את האש והיו חיינו תלואים מנגד ופחדנו יומם ולילה בקבר אמרנו מי יתן ערב ובערב מי יתן בקר יקרב ולא יכלו לילך בטח בכל המקום מרוב כלי המשחית שהורו המורים בכל עת ורגע ועם כל זה הלך הק' ר' ישראל פרענקיל ש"י עם הק' ר' יצחק אוסטראליץ להשתדל עבור אותה נזירה לגיורה הנ"ל למסור את כל מיני מאכל כי א"א לצבור שיכולין לעמוד בה וקרוב הדבר לבוא לידי סכנת נפשות בכל אופנים, וביום ג' י"ב סיון שהוא יום האחרון מיום המונבל גור הרב הגאון אב"ר ור"מ דקהלתנו נר"ו²) בצירוף אלופים ב"ד דיני מו"ש נר"ם להתענות תענית ציבור ומרבים בסליחות ותפילות ואבינו מלכנו ובזיוודיו ותהלים בכל היום ע"פ משמרות ותפשונו אומנות אבותינו וישמע ה' את קולנו ברחמים ונתבטלה הגיורה ע"י הפרתם הגדול ראש שר הצבא אדון פרינץ קארל יר"ה באותו היום לעת ערב וליום המחרת הוכרו בבית הוועד שלהם וברחוב היהודים שע"י חסד הפרתם הגדול נתבטל הגיורה אך על הקמח חטים וחטים בעצמם אורז וחמאה והמעות להלוואה הגיורה במקומה עומדת ומי שיש לו מדברים הללו הוכרח למסור אותו לאדון קריענסקומיסאר נגד כתב רא"י לשלם אותו בדמים וחסדי ה' נברו עלינו ללמד זכות הוא פונה ובי"ה שלא נתננו טרף לשיניהם והמורים הורו בלי הפסק יומם ולילה לא תכבה אשם. ובלייל ה' נגהי ש"ו סיון ויתחזקו לירות בכל העיר בכדורים של אש שקורין בומין הויביצין פייאר קערב ופעך קרעניץ לאין מספר כי חדל לספור ונעשו שריפות גדולות בכמה בתים בפעם אחת במקום ישן ובמקום חדש ובחצר המלכות ובכל מקום שנפל הבומן או הויביצין באופן שלא שרף החריב כל הבית מלמעלה עד למטה על הארץ ג' ודי שטחים והויק הרבה מאינם נימולים ובכך נפלה בומי אחת לבית ר' הירץ נ"ש ע"י החלון ושברה האבן מעל החלון שקורין פענשטר פוטר ובאה לתוך החדר אשר ישנים שמה הרבה בני אדם אנשים ונשים וטף ושברה הארץ עם התקרה שתחתיה [והקורה ה' בעובי לערך ג' רביעית אמה]

¹ Heinrichsgasse, Frantischek—Rossmarkt

² האב"ר הוא הרב ר' יחזקאל לאנדוי אשר היה בפראג משנת 1752 והלאה.

ונפלה למטה בשטח על הארץ שדר בו מתתיה שוסטר וכדור של אש נתפצל לכמה חתיכות כפטיש יפוצץ סלע והחתיכות החריבו כל כלי הבית שיש בחדר הלז והפתחים וכלי עץ התחילו לשרוף וע"י זריזות מבני קהלתנו נתכבה בשעה מועטת ג' חדרים בזה אחר זה דורך גשלאנג והחריב כל מה שנמצא שם והתיכה אחת ווידרום למעלה גשפרונגן לחדר ר' הירץ הנ"ל אונט ווידרום התקרה שיש עליה מעזיבה דורך גשלאנג ובחדרים של ר' מתתיה שוסטר ושכניו ישנים כמה נפשות מישראל נשים וטפים והנה מפורסם שבמקומות שעמדו ממותיהם וישנים שמה הכלי משחית ניט בריהרט ולא הזיקו לנפשות ישראל ואיש ישראל אחר ה' שם חוץ לבית מתתיה שוסטר לקנות ממנו מעלים והזיק לו ושאר כל כלי הבית החריב לפתים וגם בתוך הנס שנפלה החומה והתקרה מלמעלה על הילדים הקטנים בני מענדל שליסלש¹) וחפשו תחת הגל ונמצאו הילדים חיים בלי שום נזק ומי ימלל גבורות ה' והחסד שבו מציל את ישראל וזהו ממש מנסי מצרים ובו ביום היו שרפות גדולות בתוך העיר והיהודים הוצרכו לכבות אותן ועין בעין נראה תוקף אהבת ה' על עם סגולתו שבכל יום ויום הולכים ה' מאות יהודים במקומות הסכנה במקום נחש ושרף והמורים הורו בחצים ואבני בליסטראות שקורין געלידיני קוגל וקזול שטיין ושאר מיני כלי משחית וערך האש והעצים העלו שלהבתם והקב"ה ברוב רחמיו זכר עוז אהבתו ללוקחי דת אש והצילם במצוקה ובמדורת עצים ואש אמנם השרפות היו באותו יום כל כך שחמש מאות היהודים לא הספיקו לכבות אותן וגלל כן באו לרחוב היהודים רכבים ליקח כל הזכרים מבני עמנו והלכו בחזקה לבתי ישראל ויקחו מי שנמצא ב"ב כחורים ונערים באמרם שכך הוא הצווי מהפרתם הגדול שר צבא אדון פרינג קארל יר"ה ובאמת לא ידע מזה מאומה והבעלי בתים יראו לנפשם ונחבאו על העליות תחת הגנות ובמקומות שיראו ללכת שם מפני חשש סכנה מכלי משחית שהורו המורים המה הלכו ונחבאו ואמרו נפלה נא ביד ה' וביד אדם אל נפולה והי' עת צרה גדולה לישראל והי' זה אחר הצות היום בשעה ד' והנשים והטף זעקו והתחננו אליהם ונתנו להם מעות שלא יחפשו אחר בעליהן וזה הי' התחלת פלינדרונג עד שבא יהודי אחד ליפראנט ואמר לרכבים להראות לו הצווי משר צבא הגדול פרינג קארל יר"ה שיוכלו ליקח היהודים במה שנמצא והמה לא יכלו להראות לו הצווי כי לא בידעת הפרתם הנ"ל עשו והלך היהודי להויבטוואך והפקיד מהשמירה שלח אחריהן וברחו לנפשם אמנם פקיד העיר והעצה דמי" פ"פ (?) תפסו את הק' ר' ישראל פרענקל עם הק' ר' יצחק אויסטרייך להעמיד יהודים יותר מכדי הסכום חמש מאות נפשות לכבות את השריפות והמה ישבו בתפיסה עד שעה י"א בליל ש"ק וביום ו' עיש"ק הנ"ל שעה אחת קודם כניסת השבת בא הצווי משרי רעפרעזענטציאן טיטל להסיר הנגות של נסרים ושינדלן מעל הבתים בכל העיר בקנם כפי" אש וחרב באופן שאם יבוא ח"ו כלי משחית בומי הייביצין או פעך קרענין שלא ישלט האור בבית. ובאותה שעה באו שני גלידיני שמוק קונגלין חד בבית ר' זכריה קסווייץ²), והאיךך בבית ר' בער טושקא נוכח החצר הגדול ומרוב

(1) אשר מת בטי' שבט תקל"ו עיין Hock צד 365.

(2) אודות האיש הזה עיין וואלף שם צד 169.

זריות נתכבו בשעה מועטת ובא עלינו יום קדושה ומנוחה ויגון ואנחה ומשבת זו ואילך אף שהורו המורים בלי הפסק ככל מיני כלי משחית בומין הויביץ פעך קרעניץ פיאר קערבל לא היה ביכולתם לעשות שריפה תוך העיר רק בכל מקום אשר נפלה הכלי משחית החריב הבית כמה שטחים אמנם בלי שריפה ובין כך התחילו הגבאים מבני עמנו לנבות מבעלי בתים ההלואה הנ"ל לצורכי המלחמה ויגבו בין כולם מלבד סך שני אלפים הנריי הנזכרים לעיל עד סך ה"י אלפים זהב ואף הנומרים והסוחרים אינם נימולים ואנשי העיר הוכרחו ללות מעות הרבה סך רב אמנם כל זה לא הספיק כדי צורכו כי עז העם וצורכיהם מרובים המה ואין הקומץ משביע את הארי וגו' ונלל כן הוצרכו לעשות מטבע של בדיל ויעבור עובר לסוחר שהוכרוזו בבתי הוועדות שלהם וברחובות היהודים שכל מי שימרה את פיו נגד המעות בדיל ולא ירצה ליקח דמו בראשו וכל חר וחר מאינם נימולי ונמולים הוכרחו להביא לששה ולארבעה ולכל הפחות שני ליטרות בדיל לצורך המטבע הלו כי כן צוו משרי רעפרעונטציאן אמנם לאנשי חיל המלחמה לא נתנו מהמטבע של בדיל ואנשי העיר אינם צריכין לקחת אותו מהם כי את חוקם נתן להם במטבע של כסף ובתנאי זה טבעו את המטבע של בדיל שלאחר פתיחת המקום יחליפו וימירו אותה במטבע של כסף.

ובליל ה' נגהי כ"ב סיון הורו המורים עם כדור"י של אש ונפל בומי אחד לבית ר' וואלף (כומסלי¹) והבית הוא בנין חדש חזק מאד ועשה הזיקות הרבה אמנם לא הזיק לשום בר נש אך מרוב הבהלה הצילו את נפשם והמלישו לבית"ב טיול ובבוקר נפל בומי א' לכית ר' יעקב מלות זיל²) והחריבה שני חדרים ותנורים וכיריים ואצל הכיריים עמדה אשתו של ר' וואלף רעדיש לעשות קאפע ולא הזיקה כלום והמורים התאמצו להורות ביותר עם כל מיני כלי משחית ונפלו שטוק קוגלין לרחוב היהודים לאין מספר אמנם לא הזיקו כלום ובש"ק בבוקר בשעה ג' נפל בומי א' לבית ר' שמואל בן המנוח ר' קלמן בונדי ברחוב פלא על הגג של אבנים ושיברה את הגג ושני שטחי שתחתיה עם התקרה של שטוקטור והארץ עד למטה בשטח הראשון בחדר הבנוי כולו מאבנים שקורין גוועלבט ובחדרים הנ"ל החריבה הכדור של אש כל אשר מצאה במ עם כל כלי תשמישי ותנורים וחלונות ובחדר העליון בשטח השלישי למעלה שכבו וישנו במטה בחור א' ונער א' וכל ארץ מהחדר נפלה תחת' אמנם המקום שהמטה עומדת עליו קם במקומו ולא הזיקו אותן השוכבים וגם אותן שלמטה הימנו לא הזיקו כלום וזהו ג"כ גם גדול. ובאותה שעה נפל בומי לבית ר' נתן [בן] ר' הירש ווינר³) ברחוב לנג חיים ע"י החלון והחריב כל החדר עם כל הפתחים והחלונות ותנור וכל כלי תשמישי ונתפוצץ לנתחים ושתי חתיכות שברו את הארץ בשני מקומות בחדר ותקרת שטוקאטור שתחת' ונפלו לחדר גדול שדר בו ר' אברהם דושני סג"ל⁴)

¹ הוא הנזכר אצל Hock צד 35 סי' 929.

² אולי צ"ל "יעקב מליץ".

³ הירש ווינער הנזכר פה אולי הוא אשר הביאו וואלף שם צד 186 בשם Herschel

Löbl Wiener.

⁴ שם 228.

ובאותו שעה הלכו להתפלל בהשכמה בחדר א' גיוועלכט ושני החתיכות הנ"ל נחו במקומם ולא הזיקו כלום וכשעה ז' נפלה בומי אחת על העלייה דרך הנג של אבנים בבית הק' ר' דוד פרענקל¹) ונשבר לחתיכות והחריבה ספל גדול העומד שם מלא מים עם שאר כלים קטנים מים עד שהמים נוזלים על העפר והובל שהונח שם ונעשית עפר תיחוח וע"ז פנ כחה של הכדור ותנוח שם ולא הזיק אפי' לבית כלום ובתוך כך נפלה עוד בומי א' על אותו מקום ותצף ג"כ ע"י העפר תיחוח ולא הזיקה כלום.

ובשעה ח' נפלה כדור של אש לעליית בית ר' יוול קנינא²) שלפנים הי' שייך לר' ליב [בן] ר' יונה ייטל ושבר מקצת הנג של אבנים וקצת מהחדר של קנין הבנוי קצת חוץ לרשות הרבים ונפלה למטה על הארץ ברחוב פלאץ ונתפוצץ בארץ לחתיכות ונזרקו בכח גדול ע"י החלון לבית שכנגדו בשטח הראשון שהי' לפני שייך לר' מרדכי בראנטוויין שענק ושוברה הארץ ונפלה למטה במרתף ומכה גדול של קול ההברה נשברו כל החלונות בבית ר' ליב אולמא ד"ל³) אשר דר בו לע"ע הק' ר' ישראל פרענקל⁴) ש"י ונבהלו כל הנפשות הדרים ברחוב פלאץ עד שממש הפילו כל הנשים המעוברות. ולאחר חצות היום נפלה כדור אש על נג חדש כפל של אבנים מלבנים שקורין פלסטור צינל ושיברה את הנג והתקרה שיש עליה מעויבה לערך אמה וחצי עוביה ושיברה את הארץ שתחתיה עד למטה בשטח הראשון והחריבה כל כלי הבית תנורים וכיריים וחלונות וכלים הנמצאים שם. ובשעה ג' לאחר חצות היום נפלה כדור אש שקורין בומי לעליית בית ר' משה איידליץ והחריבה העליי עם הסוכה ונפלה לארץ בחצר קטן ונתפוצצה לחתיכות וחתיכה אחת נפלה בכח למעלה ע"י החלונות לבית ר' שמעון ר"י נייאשטעטל אשר לפני הי' שייך להמנוח ר' יצחק לאוויטיץ⁵) והחריבה קצת מהארץ עם התקרה שתחתיה ולא הזיקה כלום מלבד מה שהורו המורים כמה שטיק קונלין וגילדיני קיזיל שטיין וכדורים של אש שקורין בומין והויביצין שנפלו לבית העולם ובשבת ההוא ברחו ממש כל הדרים בית (?) מרחוב פלאץ ושמו כל [העם] ולקטו מקומות בטוחים למצא מרגוע לנפשם וילכו לבית המרחץ דקהלתנו הנקרא באד הויף ובהשחית ראה ה' וינחם ויחמול על עמו ישראל ומי ימלל תוקף מפעלותיו ששפך חמתו על עצים ואבנים ולא נפקד ממנו איש רק איש אחד בשמו ר' ברוך בן ר' בער שעפטל⁶) שהלך לצורכו לשוק במקום ישן הנקרא אלטשטעטר רינג ופגע שטוק קונל ונפל למשכב ואחר ג' ימים הלך לעולמו ושבק לנו ולכ"י החיים השם יגדור פרצותינו ופרצות עמו ישראל ברחמים ונשמתו תהיה צרורה בצרור החיים. אמנם מאינם נימולים נהרגו כמה וכמה מאות נפשות

¹ David Simon Frankel שם צד 186 וצד 223.

² אשתו היא הנוכרת מאת Hock צד 320 ס' 603 וס' 5574.

³ עי' עליו Hock צד 9 ס' 92/5063.

⁴ עי' עליו וואלף שם צד 226.

⁵ עי' Hock צד 181 ס' 6724.

⁶ צ"ל שעפטעלם.

והמורים הרבו לירות בלי הפסק יום ולילה לא ישבותו אמנם כל כלי המשחית שהורו לא עשו שריפות כפעם בפעם בשבוע הראשון הנ"ל ובשבוע שבפרשת קרח נחו המורים קצת ואף שהורו ביום ובלילה אמנם אינו כל כך בתכיפות כמו בימים הראשונים אך בלילה ה' כ"ח סיון הוסיפו המורים לירות בתוקף בכל מיני כלי משחית הנ"ל. וביום ו' ער"ח תמוז בבוקר נפל בומי אש בבית מורי בומסל צורף על הנוועלב ובאשר שהניח שם עפר וזבל לערך אמה וחצי בעובי על הנוועלב נלל כן הותר כחה של הבומי ולא הויקה הנוועלב רק עשתה גומה גדולה ונתפוצצה לחתיכות ונפל חתיכה אחת לרחוב מייזל במים עכורים על הארץ ומרוב כח החמימה רתחו המים לערך רביעית שעה ובאותו רגע שנפלה על הארץ הלך שמה הישיש מרדכי שטאל והמים שעל הארץ ניתזו על בגדיו והבומי לא הויקה לו.

ובו ביום לעת ערב נפלה בומי אחת לחורבה בהכ"ג ר' בונם איגר וזרקו כמה חתיכות אחת לחצר ר' בערמן פרענקל ואחרת לפני בית ר' יצחק אויסטרליין ובאותו רגע הלך בנו הבחור אהרן ונפלה סמוך לרגליו ולא הויקה לו בעיה. ובליל ש"ק ולמחרתו ביום ש"ק התאמצו המורים לירות בכל העיר בתכיפות בלי פסוק בכדורות של אש בומין והויביצין וגם לרחוב היהודים הוסיפו לירות בכדורים של אש הנ"ל הרבה מאד לאין מספר כי חדל לספור והקב"ה השגיח עלינו בעינא פקחא וחמלה ולא נתן רשות למשחית לבוא אל בתינו ומכ"ש להויק חד מישראל כי כל הכדורים של אש נתפוצצים באויר הרקיע ולא הויקו כלל אמנם סמר בשרינו מפחד האש הגדול היוצא בעת זריקת הכדורי ובמוש"ק הוסיפו המורים לירות כלי משחיתים הויביצין בכל העיר ולרחובות היהודים לנקום נקם כי המה יודעים מנצוח המלחמה אשר נצחו חיל המלכה יר"ה את אנשי חיל עם פרייזן במדינה איזה פרסאות מכאן ואנשי חיל המלכה יר"ה הכו בשונאיהם מכה רבה מאד עד אשר חיל עם פרייזן נתנו עורף לחיל המלכה יר"ה ונסו מפניהם ואנשי העיר פה לא ידעו מזה והיתה מורך בלבבם ולא קמה עוד רוח בקרבנו. וביום א' ב' דר"ח תמוז התאמצו המורים לירות בכלי קנים גדולים שקורין קאנאנין עד שעה ג' אחר הצות היום ולא יספו עוד לירות בכדורים של אש ובקנים גדולים הנ"ל רק לעת ערב הורו ב' או ג' פעמים מכלי קנים קטנים הנקראים פעלד שלאננין וכאו המבצרים ואומרים שאויבים הוליכו את כל כלי המשחית שלהם מההרים שבנו שם הפאטריען ויצילו אותם לברוח מעל המקום ובו בלילה נסוגו אחריהם וכל מה שאינו ביכלתם להוליכו עמהם הוכרחו להניח שם ומהם חפרו בקרקע הארץ והוכרחו להניח כמה אלפים בומין ורכבות שטוק קונלין פולווייר סך רב ועצום והרכב רוח והצלה לפני המקום ב"ה. אך מהר הלבן חויג לשער ראטשנין לא הלכו עם פרייזן ועמדו שם בחיל גדול מאד וביום ב' תמוז נפתחו השערים ורדפו מקצת החיל אשר היו בעיר אחרי עם פרייזן. וביום ג' אחר הצות היום הלכו כל אנשי חיל עם המלכה יר"ה להר הלבן וירדפו אחרי עם פרייזן וישיגו אותם והכו בהם מכת הרג רב וישבו מהם חיל גדול ובוזו מהם

אגרת מחלת

הרבה כלי קנים גדולים וקטנים וברחו מעם פרייזן כמה מאות איש מידי יום ביומו
 ואז ישובו עם המלכה יר"ה בשמחה וינס ינון ואנחה כי היתה הרווחה וכל בני
 קהלתנו פתחו פיהם בשיר וברננים לשומע תפלות ותחנונים ואנקת אביונים על
 כל הניסים אשר פעל לעם עמוסים ויושיעם למען שמו וינאלם מצרתם הוא
 יושיע ציון בימינו ויבנה ערי יהודה ובהם יושבנו וזרע עבדיו ואוהבי שמו בהם
 ישכנו אמן.
